

Juridiska institutionen

Examensarbete juristprogrammet, 30 hp
Vårterminen 2014

Skadeståndsansvar vid vårdslös revision - särskilt om adekvat kausalitet

Pontus Etéus

Handledare: Rolf Dotevall
Examinator: Rolf Skog

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Förord

Idén till denna uppsats uppstod efter att jag inför ett seminarium i kursen komparativ bolagsrätt läste domen i Prosolviamålet, där revisorn blev skadeståndsansvarig för vårdslös revision för hisnande två miljarder kronor. Seminariet föranledde många frågor. Kan det verkligen vara rätt att det ska se ut såhär? Ser gällande rätt ut som Hovrättens dom förespeglar? Dessa och andra frågor ledde så småningom till beslutet att revisorns ansvar i dylika situationer var vad mitt examensarbete skulle handla om. Revisorns ansvar har under arbetets gång varit högaktuellt och seminarium, paneldebatter, domar(!), debattartiklar med mera har avlöst varandra, vilket både har varit berikande för uppsatsen, liksom emellanåt stressande. På det stora hela har det dock varit betryggande att veta att inte endast jag lagt pannan i djupa veck och funderat över dessa frågor.

Jag vill ta tillfället i akt att tacka Göteborgs Domarakademi för att de utan kostnad lät mig delta på det av dem anordnade seminariet där Jan Kleineman talade under rubriken ”Revisorers och andra professionella konsulter skadeståndsansvar i ett nästan försäkringslöst gränsland – nya utmaningar för domstolar och advokater?” Det gav mycket reda i tankarna och inspiration i skrivandet.

Jag vill också tacka min handledare, Rolf Dotevall, för goda synpunkter på manuskriptet.

För korrekturläsning, men också för synpunkter i övrigt, vill jag också tacka min sambo Elin Elvgren, som lagt ned mycket möda och tid på att bearbeta texten. Jag vill för korrekturläsning även tacka David Karlsson och Ville Pelling, som båda lämnat värdefulla synpunkter. Alla kvarvarande fel i manuskriptet är emellertid mina egna.

Göteborg den 18 maj 2014

Pontus Etéus

Sammanfattning

I uppsatsen undersöks omfattningen av revisorns ansvar för vårdslös revision av ett aktiemarknadsbolags årsredovisning, och därefter analyseras ansvarets omfattning i förhållande till lagstiftningens ändamål och sammanhang.

Revisorns roll är att via revision granska att redovisningen håller den kvalitet som krävs, vilket i sin tur är viktigt för investerarnas förtroende och skydd. Detta bidrar till marknadernas effektivitet och funktion samt till samhällsekonomisk vinst. Att revisorns granskning omfattas av en skadeståndssanktion har som främsta syfte att motivera en aktsamhetsnivå som bidrar till uppfyllandet av dessa mål.

Revisorn kan alltså bli skadeståndsskyldig om denne inte genomfört revisionen i enlighet med god revisionsred. För ansvar krävs bland annat att skada uppstått, och att det föreligger adekvat kausalitet mellan den vårdslösa revisionen och skadan. Dessa begrepp är uppsatsens huvudsakliga fokus, och genom analysen av dem konstateras att revisorns ansvar riskerar att bli omfattande. Flertalet ottydigheter och oklarheter finns, både vad beträffar sambandet mellan revisionen och skada, och handling och investering. Detta eftersom det inte är klart exakt vilka skador revisorns ansvar omfattar, vilket riskerar att innebära att revisorns ansvar omfattar inte bara den skada den felaktiga revisionen medför, utan också konsekvenser av hur bolagets verksamhet bedrivits. För sambandet mellan revisionen och investeringen har det genom praxis fastställts tydligare kriterier, men även på denna punkt föreligger osäkerhet, och ansvaret kan beskrivas som vidsträckt. De juridiska verktyg som finns för att hantera problematiken är i sin tur förenade med osäkerhet både beträffande tillämplighet och tillämpning, och som en följd av detta är det också osäkert i vilken mån dessa på ett rimligt sätt kan avgränsa ett vidsträckt ansvar.

Ansvaret är således omfattande för revisorn, vilket får konsekvenser för revisionsbranschen och värdepappersmarknadens funktion. På grund av förekomsten av många och stora skadeståndsprocesser föreligger möjligen en konkursrisk för de stora revisionsnätverken, vilket på grund av deras systemviktighet och stora marknadsandel också utgör ett riskmoment för värdepappersmarknadens funktion. Detta i sig är en allvarlig konsekvens, vilken emellertid inte måste realiseras. Även om en konkursrisk inte föreligger, kan andra konsekvenser aktualiseras. Genom skadeståndsansvarets omfattning och det faktum att revisorer omfattas av ett krav på obligatorisk ansvarsförsäkring, blir de föremål för många skadeståndsprocesser. Det medför att rollfördelningen i ABL kullkastas, och styrelsen får inte ta sitt ansvar. Detta kan förväntas innebära att revisorerna iakttar en aktsamhetsnivå i sin verksamhet som inte är optimal, på grund av den stora risken för skadestånd. Det riskerar också leda till att revisorerna inte aktivt medverkar i framtagandet av nya och bättre redovisningsstandarder på grund av skadeståndsrisker vilket får negativa konsekvenser för samhällsekonomin. Regleringen kan i det hänseendet beskrivas som ineffektiv. Slutligen finns inkonsekvenser i regleringen, då endast delar av ett aktiemarknadsbolags informationsgivning kan leda till ett ansvarsutkrävande, och den centrala investerargruppen ”befintliga aktieägare” utesluts också från sanktionens tillämplighet.

Sammantaget kan revisorns ansvar för vårdslös revision enligt aktiebolagslagen inte anses stå i överensstämmelse med det för regleringen fastlagda ändamålet. I ljuset av detta nås slutsatsen att en översyn bör ske av revisorns skadeståndsansvar, för att begränsa detsamma.

Innehållsförteckning

FÖRKORTNINGAR.....	6
1 INLEDNING.....	7
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Teori och metod.....	10
1.4.1 Komparativ metod	11
1.5 Material.....	12
1.5.1 Om BDO-målet	14
1.6 Disposition.....	14
2 RÄTTLIGA UTGÅNGSPUNKTER.....	15
2.1 Revisorns uppdrag	15
2.2 Revisionens och skadeståndets ändamål.....	16
2.2.1 Revisionens ändamål.....	16
2.2.2 Skadeståndets ändamål	17
2.3 Förutsättningar för revisorns skadeståndsansvar	19
2.4 Förhållandet till den allmänna skadeståndsrätten.....	20
3 SKADA.....	22
3.1 Hur och när uppstår en skada?	22
3.2 Vilka skador ersätts?.....	23
3.3 Skadeberäkningen.....	24
3.4 Sammanfattning.....	25
4 ADEKVAT KAUSALITET	26
4.1 Transaktionssamband i det externa ansvaret	27
4.1.1 Beslutsrelevans.....	27
4.1.2 Befogad tillit.....	29
4.1.3 Sammanfattande slutsats.....	32
4.2 Förlustsamband.....	32
4.2.1 Kausalitet.....	33
4.2.1.1 En eller flera skador?.....	35
4.2.1.2 Flera skador	39
4.2.1.3 Flera skadeorsaker.....	41
4.2.1.3.1 Alternativa skadeorsaker.....	41
4.2.1.3.2 Samverkande skadeorsaker	44
4.2.2 Sammanfattande slutsats av kausalitetskravet.....	45
4.3 Adekvans.....	46
4.3.1 Problem med förutsebarhet	48
4.3.2 Särskild mottaglighet för skada.....	49

4.3.3	Normskyddsläran.....	50
4.3.4	Sammanfattande slutsats av kravet på adekvans.....	52
5	BEVISNING	53
5.1	Landskronamålets påverkan på bevisreglerna.....	54
6	JÄMKNING.....	55
6.1	Handlingens art.....	56
6.2	Skadans storlek.....	56
6.3	Omständigheterna i övrigt.....	57
6.4	Medvållande.....	57
6.5	Sammanfattande slutsats.....	58
7	REVISORNS FÖRSÄKRINGSMÖJLIGHETER.....	59
8	DISKUSSION.....	60
8.1	Omfattningen av revisorns ansvar.....	60
8.1.1	Kretsen ersättningsberättigade.....	60
8.1.2	Skadans omfattning.....	62
8.1.3	Sammanfattning.....	65
8.2	Konsekvensanalys.....	65
8.2.1	Systemrisk.....	66
8.2.2	Deep pocket syndrome.....	68
8.2.3	Inkonsekvens i systemet.....	69
8.2.4	Ineffektivitet.....	72
8.2.5	Sammanfattning.....	74
8.3	Polycysnpunkter och avslutande reflektioner.....	74
	REFERENSER	77

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AMN	Aktiemarknadsnämnden
BFL	Bokföringslag (1999:1078)
BrB	Brottsbalk (1962:700)
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods.
DCFR	Draft Common Frame of Reference
ESMA	Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten
FAR	Branschorganisation för redovisningskonsulter, revisorer och rådgivare
IAS	International Accounting Standards
IFAC	International Federation of Accountants
JustR	Justitieråd
LHF	Lag om handel med finansiella instrument (1991:980)
MiFID	Markets in Financial Instruments Directive
NBK	Näringslivets börskommitté
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SOX	Sarbanes-Oxley Act
ULIS	Uniform Law on the International Sale of Goods
VPML	Värdepappersmarknadslag (2007:528)
ÅRL	Årsredovisningslag (1999:1078)

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Då en revisor vårdslöst utför revision av ett bolags årsredovisning kan det leda till att felaktig eller missvisande information intas i årsredovisningen. Det kan medföra att aktieköp görs till en för hög kurs eller att aktieförsäljning görs till en för låg kurs, därigenom skadas investerarna.¹ Även för bolagets övriga intressenter spelar bolagets informationsgivning en stor roll. En felaktig redovisning kan helt radera förtroende för bolaget och leda till konkurs.² Antalet skadelidande liksom beloppen riskerar i dylika situationer att bli mycket stora.³ Att felaktig information förekommer minskar även förtroendet för marknaden, samt försämrar dess funktion. Det är därför av stor vikt att redovisningen är korrekt, vilket revisionen är avsedd att kontrollera, men eftersom skadorna ofta kan bli stora är det också viktigt att revisorns ansvar är väl avvägt.

Internationellt sett har frågan om revisorns ansvar vid vårdslös revision debatterats i över femtio år. Revisorns skadeståndsansvar är emellertid fortfarande en av de mest besvärande frågorna för revisorer världen över.⁴ Å ena sidan pekas på revisorernas delaktighet i företagsskandaler som Enron och Lehman Brothers där redovisningen uppvisade grova fel. Å andra sidan menar revisorerna att ansvaret är orättvist, ohållbart och av straffkaraktär. De pekar också på ”en epidemi av tvister”, ”en upprörande nivå av skadeståndsanspråk”, och att många revisionsbolag ”riskerar undergång”.⁵ Skandalerna har lett till ett minskat förtroende för den finansiella rapporteringen och krav på hårdare tag.⁶ I USA har det lett till införandet av den mycket hårda Sarbanes-Oxley Act (SOX). I Europa bidrog det till att hårdare krav ställdes på aktiemarknadsbolagens informationsgivning genom införandet av öppenhetsdirektivet⁷, marknadsmissbruksdirektivet⁸, prospektdirektivet⁹ samt MiFID-direktivet^{10, 11}. Utvecklingen har därefter fortsatt och i skrivande stund ligger ett förslag till förordning om särskilda krav på redovisningen för aktiemarknadsbolagen.¹² Det kan antas att detta är en följd av den senaste finanskrisen, då regleringen på området ofta är skandaldriven.¹³

---

¹ Prop. 1997/98:99 s 188.

² Se exempelvis T 4207-10, ”Prosolvia”, Hovrätten för Västra Sverige.

³ Kleineman 2006 s 280.

⁴ Humphrey & Samsonova s 111 med hänvisning till Carey s 415; Davies, J, 2014, se vidare på <http://www.accaglobal.com/gb/en/discover/ab-articles/audit-assurance/sharper-shield.html>.

⁵ Mina översättningar av Humphrey & Samsonova s 112 med hänvisning till Andersen m.fl. s 1; Institute of Chartered Accountants s 11; Ward s 388.

⁶ Trolle s 45.

⁷ Direktivet 2004/109/EG av den 15 december 2004 om harmonisering av insynskraven angående upplysningar om emittenter vars värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad och ändring av direktiv 2001/34/EG.

⁸ Direktivet 2003/6/EG av den 28 januari 2003 om insiderhandel och otillbörlig marknadspåverkan.

⁹ Direktivet 2003/71/EG av den 4 november 2003 om de prospekt som skall offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel.

¹⁰ Direktivet 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument.

¹¹ Dotevall i Ackordcentralen Nyheter nr 3 2012 s 10; Trolle s 45 ff.

¹² Artikel 2 (13) i 2006/43/EG innehåller definitionen av företag av allmänt intresse, varav följer att företag vars värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad anses vara av allmänt intresse. Förslaget till förordning är KOM(2011) 779 slutlig, se därvid även Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse.

¹³ Stattin passim. Se även Korling s 63, ff.a. not 21.

Revisorernas ståndpunkt, att ansvaret är för stort, ges tyngd av att tvisterna internationellt sett har uppgått till enorma belopp, Ernst & Young blev stämnda på 2 miljarder pund för sin revision av Equitable Life¹⁴ i England och KPMG på 1 miljard dollar för revisionen av New Century Financial i USA.¹⁵ Inom EU förekom under år 2005 16 skadeståndskrav mot de sex största revisionsbyråerna på över 160 miljoner euro, och fem krav på över 750 miljoner euro.¹⁶ Revisorerna menar att sådana krav hotar branschens överlevnad och kan få ödesdigra konsekvenser.¹⁷

I Sverige blossade debatten upp på allvar i och med IT-bolaget Prosolvias konkurs,¹⁸ där Hovrätten för Västra Sverige i augusti år 2013 utdömde ett skadestånd om cirka 2 miljarder kr för vårdslös revision mot PWC – det största skadeståndet i svensk rättshistoria.¹⁹ HD avlämnade också i slutet av april år 2014 dom i BDO-målet, där revisorns ansvar mot investerare för första gången prövades i högsta instans.²⁰ Revisorn friades och flertalet begränsningar uppställdes för ansvaret. Frågan är också aktuell i efterdyningarna av HQ-banks kollaps. Revisorn är där stämmd på över två miljarder kr.²¹

Denna uppsats tar sin utgångspunkt i den aktuella debatten och studerar de rättsliga förutsättningarna för revisorns ansvar vid vårdslös revision.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att belysa förutsättningarna för revisorns ansvar vid vårdslös revision, vilket även omfattar en analys av ansvarets omfattning. Syftet är även att diskutera ansvarets omfattning mot bakgrund av de ändamål som uppställs för regleringen samt belysa inkonsekvenser och brister i regleringen. För uppfyllandet av syftet har jag följande frågeställningar till hjälp:

- Under vilka förutsättningar kan vårdslös revision medföra skadeståndsansvar för revisorn?
- Hur förhåller sig revisorns ansvar vid vårdslös revision till lagstiftningens ändamål?

Den andra frågan motiverar en undersökning av konsekvenserna av ansvarets omfattning. Detta innebär att även revisorers försäkringsskydd samt, med hänsyn till konkursrisker, sårbarheten för marknaden för revision och möjliga konsekvenser av en konkurs ska undersökas.

---

¹⁴ Sunderland 2010.

¹⁵ Hughes 2009.

¹⁶ Impact Assessment s 36.

¹⁷ London School of Economics m.fl. s 20-23, s 135.

¹⁸ Under sommaren 1997 noterades Prosolvia på Stockholmsbörsen och blev samma år utsedda till ”årets tjänsteföretag” av Dagens Industri. Bolaget föreföll vara en framgångssaga och under 1998 steg börskursen från introduktionspriset 115 kr per aktie till 388kr. Det visade sig emellertid att intäktsföringen hade varit alltför aggressiv och hade inte legat i linje med god redovisningssed. En korrekt redovisning hade istället för 125 miljoner i vinst för året 1997 utvisat en förlust om 45 miljoner kronor. Aktiekursen störtade och gick på tio månader ner till ett fåtal ören. Prosolvias framgång på börsen blev spektakulär men kort; i december 1998 gick bolaget i konkurs. Revisorn stämde för att denne inte korrigerat den felaktiga redovisningen vid sin revision och dömdes till sammanlagt ca 2,2 miljarder i skadestånd på grund av vårdslös revision. Målet blev dessvärre aldrig föremål för prövning i Högsta Domstolen (HD) eftersom parterna förliktes under hösten år 2013. Se Ackordcentralen nyheter nr 3 2013 s 3.

¹⁹ T 4207-10, ”Prosolvia”, Hovrätten för Västra Sverige.

²⁰ T 3420-12, ”BDO”, Högsta Domstolen.

²¹ T 9111-11, ”HQ-Bank”, Stockholms Tingsrätt.

1.3 Avgränsningar

Den viktigaste avgränsningen i denna uppsats är att jag inte kommer att behandla frågan om vad som utgör vårdslös revision. För detta finns flera skäl. För det första kan nämnas att vårdslöshetsfrågan i stor utsträckning vilar på redovisningsrättsliga frågeställningar om *god revisionssed*, vilket ofta avgörs av experter i exempelvis redovisningsnämnden. För det andra har det i de senast uppmärksammande fallen som rör revisorns ansvar (Prosolvias, BDO m.fl.) inte varit frågan om revisorns vårdslöshet i sig som varit kontroversiell. För det tredje kräver frågan om vårdslöshet en utredning som av rent arbetsekonomiska skäl inte kan motiveras inom ramen för denna uppsats. Uppsatsen behandlar inte heller situationer där revisorn gjort sig skyldig till brott, eftersom de aktualiserar ett annat regelkomplex²² och därigenom andra rättspolitiska överväganden.

Då bolagets ansvar för innehållet i prospekt inom kort är föremål för lagstiftning, behandlas inte de situationerna.²³ Därmed utesluts i mycket hög utsträckning hela den så kallade ”primärmarknaden”,²⁴ varför denna uppsats behandlar dels skador på sekundärmarknaden,²⁵ dels skador på bolaget.

Utifrån ett skadelidandeperspektiv kan de aktuella skadorna delas upp på dels ett internt perspektiv, dels ett externt perspektiv. *Internt* är det bolaget som juridisk person som skadats, och därmed indirekt samtliga aktieägare, eftersom förlusten drabbar objektet för deras investering (bolaget). Aktieägares indirekta skador behandlas dock inte i denna uppsats. Aktieägarkollektivets indirekta skada är ett intressant område, men får betraktas som ett specialfall och i doktrin hävdas ofta att dessa skador inte alls är ersättningsgilla. *Extern* är det någon av bolagets övriga intressenter som drabbas av skada. Företrädesvis rör det enskilda aktieköpare och aktiesäljare men även borgenärer, kreditgivare, kunder, anställda med mera omfattas av det externa ansvaret. Emellertid är det främst aktieköpare och aktiesäljare som lider skada vid felaktig informationsgivning till aktiemarknaden, varför jag valt att begränsa framställningen till dessa.

Som direkt framgår av frågeställningarna omfattar uppsatsen endast frågan om felaktig information i årsredovisningen, och således inte den information som lämnas löpande eller ”*ad hoc*”.²⁶ Den informationen aktualiserar till stor del en annan problematik, eftersom det informationslämnandet inte är belagt med sanktioner genom ABL. Istället måste skadeståndslagens (SkL) (1972:207) regler tillämpas, och för ansvar krävs då brott.

Frågan om vem ”annan” kan utgöra i lagens mening blev först i uppsatsens slutskede föremål för avgörande i HD, varför detta inte närmare diskuterats. Slutligen behandlas endast bolag som är noterade på Stockholmsbörsen, det vill säga Nasdaq OMX Stockholm. Det är den

---

²² Till exempel svindleri enligt Brottsbalken (1962:700, BrB) 9 kap. 9 §.

²³ Se DS 2013:16 passim.

²⁴ Primär- respektive sekundärmarknaden är två viktiga begrepp i sammanhanget. När gemene man tänker på aktiemarknaden, är det antagligen sekundärmarknaden vederbörande tänker på. Sekundärmarknaden är den dagliga handel som sker mellan olika aktieköpare och aktiesäljare. Ska man investera sina pengar i ett bolag görs det vanligen genom att aktier köps av en tidigare aktieägare. Primärmarknaden å andra sidan är den marknad som uppstår i samband med att ett bolag genomför en nyemission, eller på annat sätt emitterar nya värdepapper. Då sker köpet direkt av bolaget. När denna första transaktion genomförts kan värdepapperna återförsäljas på sekundärmarknaden.

²⁵ Se not 24.

²⁶ I sammanhanget innebär informationsgivning *ad hoc* den informationsgivning som sker på grund löpande, på grund av att viss information om verksamheten eller de till handel upptagna värdepappren bedöms vara kurspåverkande. Det finns således inget fast datum och ingen speciell rapport.

största börsen i Sverige och det är där flest företag är noterade. De regler börsen själv uppställer påverkar emellertid inte bedömningen i någon större utsträckning, varför slutsatserna ändå är allmängiltiga.

Vad är då kvar? Sammanfattningsvis behandlar uppsatsen endast revisorns ansvar för felaktig information i årsredovisningen gentemot aktieköpare och aktiesäljare, samt då bolaget självt skadas.

1.4 Teori och metod

För att uppnå uppsatsens syfte har jag valt att anlägga vad som brukar kallas en traditionell juridisk metod. Anledningen till att en sådan metod valts, är att syftet med denna uppsats delvis är att ”belysa förutsättningarna för revisorns ansvar vid vårdslös revision” och för uppfyllandet av ett sådant syfte fordras en analys av vad som kan sägas vara rättsligt möjligt, eller med andra ord gällande rätt.²⁷ Att på så vis ”konstruera lösningen” på ett rättsligt problem är vad en traditionell juridisk metod typiskt sett syftar till,²⁸ varför det i min mening varit motiverat att använda den. En traditionell juridisk metod – rättsdogmatik – har dock varit utsatt för kritik, men kritiken har också avvisats, och rättsdogmatiken har också sagts vara det rådande paradigmet bland svenska rättsvetenskapsmän.²⁹ Den traditionella juridiska metoden varierar dock mellan olika rättsområden och kan inte ges någon enhetlig definition.

Vid fastställandet av gällande rätt är en avgörande fråga vilka källor som får läggas till grund för tolkningen. Rättsdogmatisk metod är såtillvida i grunden en tolkningslära, vars tolkningsdata främst utgörs av rättskällor.³⁰ Frågan om vad som ska anses vara en rättskälla är flitigt debatterad inom rättsvetenskapen.³¹ Vad beträffar denna uppsats kan anmärkas att det inom värdepappersmarknadsrätten förekommer en viss självreglering, men även en del föreskrifter och råd från Finansinspektionen.³² Även EU-rätt spelar en stor roll. På skadeståndsrättens område liksom vad gäller aktiebolagsrättens skadeståndregler, består normgivningen av ett fåtal tämligen kortfattade paragrafer. Av den anledningen spelar motiven liksom den juridiska litteraturen och praxis en större roll, varför en bred syn på

---

²⁷ Här kan anmärkas att det har hävdats att *gällande rätt* inte existerar som självständigt begrepp – en ståndpunkt som möjligen är korrekt. Jag avser dock inte att studera gällande rätt som någonting absolut, utan genom att följa de allmänt accepterade reglerna för hur juridisk argumentation förs, uppnås ett resultat vilket kan *betecknas* som gällande rätt. Se vidare Sandgren 2005 s 651. I den vidare framställningen är detta vad jag avser då jag använder begreppet gällande rätt.

²⁸ Sandgren 2005 s 649.

²⁹ Vari skillnaden ligger mellan en juridisk metod, en rättsdogmatisk metod och andra närliggande begrepp, tvista de lärde om. I uppsatsen har jag valt att använda begreppet rättsdogmatik jämte traditionell juridisk metod, och med det avses ett traditionellt rättsvetenskapligt arbete. Rättsdogmatik som begrepp för dock med sig vissa olyckliga konnotationer, i det att dogmatism sällan får anses vara något positivt i vetenskapligt arbete. Mycket av kritiken härrör också från denna benämning. Rättsdogmatism behöver emellertid inte alls vara dogmatiskt till sin karaktär, Kleineman 2013 s 26; Sandgren 2005 s 649 ff. Det har därför föreslagits att uttrycket rättsdogmatik utmönstras till förmån för det mer klargörande epitetet ”rättsanalytisk metod” eftersom det anses bättre fånga vad många inom rättsvetenskapen ägnar sig åt. Kleineman 2013 s 26. Korling betecknar sitt metodval i sin avhandling från 2010 som just *rättsanalytisk metod*, Korling s 14, men jag har här valt att ändå behålla begreppet rättsdogmatik. Detta är främst av stilistiska skäl, och för att undvika missförstånd då många källor hänvisar till rättsdogmatisk metod och diskuterar utifrån vad som ryms inom ”rättsdogmatiken”. Att då använda en annan begreppsbildning förefaller för mig otydligt. Se även Kleineman 2013 s 24 rörande kritiken. Svensson, föreläsning 2014.

³⁰ Kleineman 2013 s 29.

³¹ Se exempelvis Strömholm s 311 ff.

³² Munck 2006 s 554.

rättskällorna används.³³ Områdena fungerar integrerat, och att anlägga en snäv syn på rättskällorna vore i min mening, och i ljuset av den de många olika normtyperna på området, förfelat. Uppsatsen anlägger således en *mer tillåtande syn* på rättskällorna, i enlighet med hur den förespråkas av Peczenik, och utöver lag, förarbete och praxis kan även rekommendationer, anvisningar från myndigheter, underrättspraxis och doktrin ligga till grund för tolkningen.³⁴

Utöver behandlingen av rättskällorna är en central metodfråga hur fri argumentationen tillåts vara i förhållande till rättskälleläran. Inom civilrätten kan argumentationsutrymmet betraktas som stort, och även inom den rättsdogmatiska metoden finns det goda skäl för att tillåta även andra informationskällor än lag, förarbete och praxis, vilket också överensstämmer med min syn i denna uppsats. Jareborg framhåller också att rättsdogmatiken kan gå ”utanför gällande rätt” och att ”[...] det är helt legitimt för rättsdogmatiker att söka efter ideala lösningar.”³⁵ Att rättsdogmatiken även kan tjäna som ett verktyg för kritiska granskningar och slutsatser *de lege ferenda* är även flera andras åsikt.³⁶ Ändamålssynpunkter och relevanta slutsatser från andra forskningsfält bör således fungera belysande för en djupare analys.³⁷ En sådan fri syn på rättsdogmatiken är inte alltid allmänt accepterad, men framställs ofta som viktig.³⁸ I så måtto går uppsatsen utöver en strikt rättsdogmatisk metod. Ett strikt ändamålssynsätt utifrån vad lagstiftaren avsett, måste dock vägas mot den *faktiska funktionen* av en regel. Vilken funktion fyller den i realiteten? En slutsats måste gå att sammanfoga med systemet i övrigt.³⁹

Slutligen tillämpas ett problem- eller skadesituationsorienterat synsätt i uppsatsen. Detta innebär att utgångspunkt tas i den konkreta problemsituationen, och analysen sker utifrån den.⁴⁰ Ställningstagandet kan förefalla självklart, men är viktigt eftersom problemen som är aktuella i undersökningen aktualiserar tre skilda lagstiftningar.⁴¹ Att då särskilja vilket ändamål som ska väga tyngst är en svår uppgift och frågan måste därför enligt min, och Grönfors mening, avgöras med utgångspunkt i den konkreta situationen.⁴² Skadesituationen som är ifråga rör ett skadeståndsansvar på grund av vårdslös revision, varför ändamålet med revision måste ges en central plats. Att vårdslösheten tar plats i en affärsmässig kontext och rör aktiebolag som är noterade på värdepappersmarknaden bör också beaktas.

1.4.1 Komparativ metod

I denna uppsats har jag valt att inte direkt använda någon komparativ metod. Det finns således inget direkt rättsjämförande inslag, och någon ansats till att klarlägga innebörden av gällande rätt i några andra länder har inte gjorts. Komparativ metod nyttjas dock i viss utsträckning, genom att det svenska rättsläget kontrasteras mot det internationella för att ge perspektiv och argument. Uppsatsen är såtillvida mer problemorienterad än lösningsorienterad. Om det kan konstateras att lösningar saknas inom den nationella rätten anser jag det i sin tur vara ett gott

---

³³ Kleineman 2013 s 22.

³⁴ Peczenik 1995 s 213 ff.

³⁵ Jareborg 2004 s 4.

³⁶ Kleineman 2013 s 39; Agell 2002 s 246.; Sandgren 2005 s 652.

³⁷ Sandgren 2005 s 651 f.

³⁸ Jämför exempelvis Korling 2010 s 21 not 85

³⁹ Grönfors s 533 ff. Detta synsätt är också förhärskande inom rättsdogmatiken. Se exempelvis Peczenik 2005 s 249.

⁴⁰ Grönfors s 536.

⁴¹ Det aktiebolagsrättsliga, det skadeståndsrättsliga och det värdepappersmarknadsrättsliga.

⁴² Grönfors s 536. Även Kleineman förespråkar en skadesituationsinriktad analys vid skadeståndsrättsliga problem, Kleineman 1993 s 719.

argument för att i framtiden hämta inspiration i utländsk rätt och genomföra mer omfattande rättsjämförelser.

1.5 Material

Lagstiftning har i denna uppsats inte varit central. Självfallet utgör den hela grunden för rättsfrågan, men för undersökningens genomförande har den inte varit utslagsgivande. Den enskilt viktigaste lagen är aktiebolagslagen (2005:551, ABL), där skadeståndsstadgandet återfinns. För undersökningen av revisionens ändamål har emellertid årsredovisningslagen (1995:1554, ÅRL) och lag (2007:528) om värdepappersmarknaden, (VPML) varit relevant.

Den svenska lagstiftningen på området styrs i hög grad av EU-direktiv.⁴³ Innehållet i (bland annat) värdepappersmarknadslagen och årsredovisningslagen styrs av öppenhetsdirektivet⁴⁴. Värdepappersmarknaden i stort regleras också av marknadsmissbruksdirektivet⁴⁵, prospektdirektivet⁴⁶ samt MiFID-direktivet⁴⁷. EU har även utfärdat ett stort antal bolagsrättsliga direktiv, vilka dock är integrerade i ABL och inte heller direkt berör frågan om revisorns skadestånd.⁴⁸ I övrigt kan nämnas att det år 2001 genomfördes en granskning av de olika systemen för revisorns ansvar som finns i unionen.⁴⁹ År 2006 presenterade London School of Economics en uppföljning på uppdrag av kommissionen.⁵⁰ För att komma till rätta med de däri uppmärksammade problemen antog kommissionen i juni 2008 en rekommendation.⁵¹ Rekommendationen omfattade aktiemarknadsbolag och gick ut på att fastställa en begränsning av revisorns ansvar. Därefter har kommissionen inte vidare diskuterat problemet om revisorns skadeståndsansvar.⁵² På senare tid har dock aktiviteten i EU kring just revision varit febril, och i skrivande stund ligger det ett ändringsförslag till det åttonde bolagsdirektivet om revision, och ett förslag till ny förordning om revision i aktiemarknadsbolag.⁵³ Dessa förslag berör emellertid inte revisorns skadeståndsansvar, men behandlar kringliggande frågor och har därför använts.

---

⁴³ Prop. 2006/07:115 s 247.

⁴⁴ Direktivet 2004/109/EG av den 15 december 2004 om harmonisering av insynskraven angående upplysningar om emittenter vars värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad och ändring av direktiv 2001/34/EG.

⁴⁵ Direktivet 2003/6/EG av den 28 januari 2003 om insiderhandel och otillbörlig marknadspåverkan.

⁴⁶ Direktivet 2003/71/EG av den 4 november 2003 om de prospekt som skall offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel.

⁴⁷ Direktivet 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument.

⁴⁸ Se Sandström 2012 s 28 för en uppräknig.

⁴⁹ Thieffry & Associates: A study on systems of civil liability of statutory auditors in the context of a Single Market for auditing services in the European Union. Rapport till Europeiska Kommissionen.

⁵⁰ Study on the Economic Impact of Auditors' Liability Regimes. I det följande hänvisas denna till som London School of Economics m.fl. Se källförteckningen för fullständig referens.

⁵¹ Kommissionens rekommendation 2008/473/EG av den 5 juni 2008 om begränsning av det civilrättsliga ansvaret för lagstadgade revisorer och revisionsföretag (EUT L 162/39, s. 39, 21.6.2008, Celex 32008H0473).

⁵² En grönbok presenterades i oktober 2010 som avsåg revisorer och revision vid namn Revisionspolitik: Lärdomar från krisen, KOM (2010) 561 slutlig. Den innehöll dock ingenting som rörde skadeståndsförslaget. En förordning och ett direktiv om revision har också lagts fram (Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning, KOM (2011) 778 slutlig, och förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse, KOM (2011) 779 slutlig) Inte heller dessa innehåller någonting om skadeståndsförslaget.

⁵³ Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning samt KOM(2011) 779 slutlig, Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse.

Direktiven får stor betydelse för vad som kan anses vara lagstiftningens ändamål, eftersom domstolarna är skyldiga att tillämpa alla bestämmelser i ljuset av EU-rätten, en så kallad ”direktivkonform tolkning”.⁵⁴ Detta omfattar även den lagstiftning som existerade innan direktivet.⁵⁵ Av vikt för denna uppsats är också att den direktivkonforma tolkningen även avser systemet som helhet.⁵⁶

Förarbeten har i viss mån bidragit, framförallt vad gäller den aktiebolagsrättsliga synvinkeln på problemet då förarbetena till ABL är både långa och utförliga. Skadeståndslagens förarbeten har också nyttjats i viss mån, men då de är från tidigt 1970-tal och inte specifikt behandlar uppsatsens ämne har de varit av begränsat värde. För fastställandet av de motiv och ändamål som ligger bakom lagstiftningen har jag valt att i första hand använda mig av de utredningar och propositioner som föregått lagarna ifråga, eftersom jag anser att de bättre än doktrinen kan fånga lagstiftningens ändamål. I de fall jag dock inte kunnat nå någon klarhet med hjälp av förarbetena har jag nyttjat doktrin.

Frågan om begränsning av revisorns ansvar har även behandlats i tidigare lagstiftningsarbete. I SOU 2008:79 *Revisorers skadeståndsansvar*, diskuterades motiven till och möjligheterna att begränsa revisorns ansvar. Utredningen diskuterade främst frågan om införande av ett beloppstak, samt möjligheten att göra revisorns ansvar subsidiärt till bolagsledningens. Utredningen fann att det fanns skäl att införa både ett beloppstak och en subsidiaritetsregel,⁵⁷ men förslaget ledde dock inte till någon lagstiftning utan utsattes för hård kritik av flertalet remissinstanser samt av lagrådet.⁵⁸ Fokus i utredningen var dock inte bedömningen av begreppen ”adekvat kausalitet” eller ”skada”, och en stor del av kritiken berodde på att förslaget gick på tvärs med rådande skadeståndsrättsliga grundprinciper.⁵⁹ Utredningen liksom lagrådets och remissinstansernas uttalanden har dock varit behjälpliga i detta arbete som källor, eftersom de själva genomfört en undersökning av revisorns ansvar och kringliggande frågor.

Praxis spelar naturligtvis en stor roll, eftersom skadeståndsrätten till stor del vilar på principer fastlagda i praxis. Ett HD-avgörande som direkt berör uppsatsens fråga finns, men delfrågor har också varit föremål för prövning, och då används även de domarna. Underrättspraxis har använts i liten utsträckning, men då för att illustrera förekomsten av en problematik.

Doktrin har i övrigt varit det dominerande materialet och då utredningen till stor del fokuserar på den allmänna skadeståndsrätts tillämpning i en aktiebolagsrättslig kontext, har ledning behövt sökas främst i den skadeståndsrättsliga doktrinen. Skadeståndslagen innehåller som bekant ett mycket begränsat antal paragrafer och till stor del får hänvisning göras till allmänna principer och begrepp. Den aktiebolagsrättsliga doktrinen har självfallet också beaktats, men då den i regel varit föga upplysande har det blivit tvunget att falla tillbaka på den allmänna skadeståndsrätten.

Draft Common Frame of Reference (DCFR), den europeiska civilkoden, har också använts i viss utsträckning, eftersom HD uttryckligen hänvisar till den i sitt senaste prejudikat på området.

---

⁵⁴ 14/83, Von Colson och Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen.

⁵⁵ C-106/89, Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA.

⁵⁶ C-397-403/01, Pfeiffer m.fl. mot Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV.

⁵⁷ SOU 2008:79 s 11.

⁵⁸ Justitiedepartementet, 2012-11-29, Försenad årsredovisning och bokföringsbrott samt några revisorsfrågor, s 49.

⁵⁹ Justitiedepartementet, 2012-11-29, Försenad årsredovisning och bokföringsbrott samt några revisorsfrågor, s 49.

1.5.1 Om BDO-målet

Den 17 april 2014, cirka en månad innan inlämning av denna uppsats, avlämnade HD dom i det så kallade BDO-målet, där revisorns ansvar gentemot aktieköpare prövades.⁶⁰ Målet klargjorde flera centrala frågor där det sedan tidigare rått oklarhet och många olika åsikter företrätts i doktrin. I så måtto har domen varit till stor nytta för uppsatsen och bidragit till viss klarhet. BDO-målet gav också upphov till många nya frågor, framförallt hänförliga till de kriterier som HD i målet uppställer för ansvar. På grund av den korta tiden mellan domens avlämnande och uppsatsens inlämning har någon djupare analys av dessa frågeställningar dessvärre inte kunnat göras. Konsekvenserna av BDO-målet har dock arbetats in i uppsatsen, i den mån de är klara. I den utsträckning det varit möjligt har också BDO-målet och de nya frågor det ger upphov till diskuterats. Eftersom domen är så pass färsk är slutsatserna i många fall självständiga, om än med indirekt stöd i doktrin eller andra rättskällor.

1.6 Disposition

I uppsatsen har inte gjorts någon strikt uppdelning mellan utredande och analyserande avsnitt, utan analyser görs löpande utifrån materialet. I allmänhet kan dock sägas att avsnitten 2–7 är av något mer utredande karaktär, då förutsättningarna för revisorns ansvar undersöks, men det inbegriper också en analys av rättsläget. I avsnitt 8 diskuteras slutsatserna från avsnitt 2–7, men även i denna del förekommer utredande inslag, men då inte beträffande förutsättningarna för revisorns ansvar utan istället främst beträffande möjliga konsekvenser av omfattningen av revisorn ansvar.

Mer konkret är uppsatsen är disponerad enligt följande. Uppsatsen inleds i avsnitt 2 med vissa frågor som är gemensamma och nödvändiga för den fortsatta utredningen, vilka alltså utgör rättsliga utgångspunkter för uppsatsen. Där behandlas vad revisorns uppdrag består i (avsnitt 2.1), vilka ändamål revision fyller, samt vilken roll skadeståndsstadgandet fyller i denna kontext (avsnitt 2.2). Därefter berörs de grundläggande ansvarsförutsättningarna för ett skadeståndsansvar, och de relevanta bedömningsgrunderna introduceras (avsnitt 2.3). Slutligen diskuteras relationen mellan den speciella skadeståndsrätten (skadestånd vid revision) och den kommersiella skadeståndsrätten, och i vilken mån det inverkar på hur bestämmelserna bör tolkas (avsnitt 2.4).

Den vidare framställningen tar sin utgångspunkt i de bedömningsgrunder som fastställdes i avsnitt 2.3. I avsnitt 3 behandlas således skada, och frågan om hur och när en skada typiskt sett uppstår berörs (avsnitt 3.1), samt vilka skador som är att betrakta som ersättningssgilla (avsnitt 3.2) Även frågan om hur omfattningen av en skada ska beräknas berörs kort (avsnitt 3.3).

Avsnitt 4 berör den största frågan, adekvat kausalitet. Det är indelat i dels sambandet mellan revisionen och investeringen (avsnitt 4.1), dels sambandet mellan revisionen och skadan (avsnitt 4.2). När skadeståndsansvaret således utretts, diskuteras bevisreglernas påverkan i avsnitt 5 och därefter möjligheten att jämkas i avsnitt 6. I avsnitt 7 berörs revisorns försäkringsmöjligheter. Slutligen genomförs i avsnitt 8 en diskussion och djupare analys, där omfattningen av revisorns ansvar analyseras och sammanfattas (avsnitt 8.1). Därefter undersöks konsekvenser av detta (avsnitt 8.2), och sist lämnas några policysynpunkter och avslutande reflektioner 8.3.

---

⁶⁰ T 3420-12, Det rörde också frågan om vem som är att anse som ”annan”, men det bortses här ifrån. För uppsatsens syften behöver inte den distinktionen upprätthållas.

2 Rättsliga utgångspunkter

För att på ett tillfredsställande vis belysa förutsättningarna för revisorns ansvar samt för att möjliggöra en vidare diskussion, måste de rättsliga utgångspunkterna för revisorns skadeståndsansvar först utredas. I avsnitt 2.1 behandlas inledningsvis revisorns uppdrag och därefter behandlas ändamålen med såväl revision som den därtill hörande skadeståndssanktionen i avsnitt 2.2. Slutligen behandlas de rättsliga förutsättningarna för revisorns skadeståndsansvar i avsnitt 2.3 samt det aktiebolagsrättsliga skadeståndsansvarets förhållande till den allmänna kommersiella skadeståndsrätten i avsnitt 2.4.

2.1 Revisorns uppdrag

Revisorns uppdrag ska här beröras för att ge läsaren en bakgrund till problematiken, men genomgången är översiktlig då föremålet för denna uppsats inte är att utröna vad som är god revisionssed och frågan om revisorn agerat i linje med densamma. Revisorns uppdrag regleras i 9 kap. 3–6b och 31–34 §§ ABL. Av 9 kap 3 § följer att huvuduppdraget är att *granska* bolagets årsredovisning och löpande bokföring samt styrelsens och VD:s förvaltning.⁶¹ I denna uppsats är det ansvaret vid den förstnämnda som diskuteras, det vill säga granskningen eller revisionen av årsredovisningen.

Innan revisorns granskning kan ta vid, spelar även styrelse och VD en viktig roll. Den verkställande direktören (VD) är under räkenskapsåret ansvarig för att den löpande bokföringen fullgörs och ska ”[...] vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bolagets bokföring ska fullgöras i överensstämmelse med lag”, 8 kap. 29 § 3 st. ABL. Den löpande bokföringen ligger sedan till grund för årsredovisningen, som bolagets styrelse i sin tur är ytterst ansvarig för att varje år upprätta på ett överskådligt sätt och i enlighet med *god redovisningssed*, 2 kap. 2 § ÅRL.⁶²

Årsredovisningen ska lämnas till revisorn minst sex veckor före årsstämman och revisorn säkerställer då att årsredovisningen upprättats i enlighet med *god redovisningssed*, 9 kap. 3 § ABL.⁶³ Revisorn granskar inte samtliga poster i årsredovisningen, eftersom det inte anses vara möjligt av praktiska och ekonomiska skäl, utan istället sker granskningen efter principer om väsentlighet och risk.⁶⁴ Granskningen i sig ska genomföras i enlighet med *god revisionssed*, vilket ständigt skiftar och utvecklas i takt med omvärlden. Flertalet organisationer uttalar sig regelbundet om innebörden,⁶⁵ men i sista hand bestäms dock *god revisionssed* av domstol.⁶⁶ Revisorns revision utmynnar till slut i en revisionsberättelse, vilken bifogas årsredovisningen.⁶⁷ Revisionsberättelsen kan på så vis sägas kvalitetssäkra årsredovisningen.

⁶¹ Nerep & Samuelsson, 9kap 3 § 3.2. Se vidare Andersson m.fl. 9:16.

⁶² Dotevall 2008 s 137 f. För aktiemarknadsbolag måste koncernredovisningen upprättas i enlighet med IAS-förordningen, Europaparlamentets och rådets förordning nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder.

⁶³ Diamant 2009 s 34 f.

⁶⁴ Brännström & af Ekenstam s 15.

⁶⁵ Branschorganisationen FAR har gett ut ett flertal uttalanden vilka ger vägledning i innebörden av *god revisionssed*. Av revisorslagen (2001:883) framgår även att Revisorsnämnden ansvarar för utvecklingen av *god revisionssed*. Även det internationella organet International Federation of Accountants (IFAC) uttalar sig om *god revisionssed* och tillsammans med de av FAR liksom revisorsnämnden framtagna rekommendationerna ger de uttryck för *god revisionssed*. Se Andersson m.fl. 9:13.

⁶⁶ Prop. 2000/01:146 s 87 f.

⁶⁷ Andersson m.fl. 9:10.

För de aktiebolag som är upptagna till handel på en reglerad marknad, såsom Nasdaq OMX Stockholm, finns mer omfattande informationskrav än vad som följer av ABL. Dessa bolag ska offentliggöra årsredovisningen så snart som möjligt och senast fyra månader efter utgången av varje räkenskapsår, 16 kap. 4 § VPML.⁶⁸ Dessa bolag måste också upprätta och offentliggöra halvårsrapporter, 16 kap 5 § VPML, samt delårsredogörelser eller kvartalsrapporter, 16 kap. 6 och 7 §§ VPML.⁶⁹ Bolaget ska även ha en hemsida där alla offentliggjorda finansiella rapporter finns tillgängliga under minst fem år, Emittentreglerna, 3.1.6. Aktiemarknadsbolagen ska också offentliggöra upplysningar som är av betydelse för bedömningen av värdet på bolagets aktier, 15 kap. 6 § VPML,⁷⁰ vilket ska ske löpande, eller ”ad hoc”. Om kurspåverkande information ska tas in i årsredovisningen, måste också denna offentliggöras innan årsredovisningen blir offentlig, regel 3.2.11 i Nasdaq OMX regelverk för emittenter. Revisorn är dock endast ansvarig för den information som intas i årsredovisningen. Det har dock hävdats att revisorn kan bli ansvarig på grund av brister i förvaltningsrevisionen, där denne inte upptäckt att systemet för löpande informationsgivning inte uppfyller de grundläggande kraven, och således indirekt bli ansvarig för den information som bolaget ger ut på detta vis. Det är möjligt att så är fallet, men det blir i sådana fall en separat fråga från den här behandlade, och detta behandlas inte vidare i uppsatsen.

2.2 Revisionens och skadeståndets ändamål

I detta avsnitt undersöks förhållandet mellan revisionens och den därtill hörande skadeståndssanktionens ändamål. I avsnitt 2.2.1 behandlas först syftet bakom att revisorn ska genomföra revision, varvid sedan syftet bakom att denna skyldighet omfattas av skadeståndssanktion behandlas i avsnitt 2.2.2. I det avsnittet dras slutsatser om vilket eller vilka ändamål som bör vara styrande för bedömningen av revisorns skadeståndsansvar.

2.2.1 Revisionens ändamål

Ändamålen med revision är flerfaldiga och är både konkreta och mer övergripande. På ett konkret plan kan ändamålet beskrivas som att revision syftar till att säkerställa att årsredovisningen har upprättats i enlighet med god redovisningssed, medan det på ett mer övergripande plan skapar en tilltro till bolagens redovisning, vilket i sin tur främjar näringslivets och värdepappersmarknadens funktion. Det faktum att årsredovisningen genom revisorns granskning är standardiserad och kvalitetskontrollerad innebär att bolagets intressenter, i förarbetet beskrivna som aktieägare, investerare, borgenärer och det allmänna,⁷¹ kan förlita sig på dess innehåll.⁷² Att de kan lita på redovisningen är viktigt eftersom alla brister i förtroendet mellan bolaget och dess intressenter ger upphov till *transaktionskostnader*, det vill säga den undersökningskostnad som uppstår till följd av att det

---

⁶⁸ Det kan här även anmärkas att börserna planerar en lättning av reglerna kring kvartalsrapporteringen, vilket förväntades träda i kraft 1 januari 2014. Emittentreglerna som utkom den 1 januari 2014 innehöll dock ingen ändring på denna punkt.

⁶⁹ Öppenhetsdirektivet, som ligger till grund för regleringen i VPML, ändrades dock den 26 oktober 2013, och det tidigare kravet på att offentliggöra delårsrapporter slopades. Direktivet måste dock inte vara implementerat förrän den 26 november 2015, enligt 2013/50/EU. Kraven på delårsredogörelse eller kvartalsrapport kvarstår alltså fortfarande en tid framöver.

⁷⁰ Även i emittentreglerna ställs hårda krav på sådan informationsgivning, se avsnitt 3 i emittentreglerna.

⁷¹ Prop. 1975:103 s 244; SOU 1995:44 s 15, 215; Prop. 1997/98:99 s 132; Prop. 2012/13:61 s 45.

⁷² Moberg s 34.

inte går att lita fullständigt på motparten.⁷³ En metod för att säkerställa att dessa kostnader minskar är just genom revision, och revisionen utgör alltså en sorts övervakning av om den rapportering ledningen lämnar till intressenterna är korrekt, och på så vis fungerar revisorn som en *tilltrosskapare* i förhållande till intressenterna.⁷⁴ Ytterligare en anledning att säkerställa att redovisningen är upprättad i enlighet med god redovisningssed är som sagt den betydelse korrekt information har för värdepappersmarknadens funktion. Korrekt informationsgivning är på värdepappersmarknaden av avgörande betydelse för att upprätthålla investerarnas förtroende och bidrar till investerarskydd och effektiva marknader, vilket i förlängningen är viktigt för tillväxten.⁷⁵ Väl genomförda revisioner bidrar sammanfattningsvis alltså till att stärka investerarskyddet och allmänhetens förtroende till redovisningen och marknaden i stort, samt innebär kostnadsbesparingar.⁷⁶ Revision spelar alltså indirekt, genom sin betydelse för värdepappersmarknaden, en mycket viktig roll för samhällsekonomin och således ett väl fungerande näringsliv.⁷⁷ Ändamålet med revision är således i första ledet att säkerställa redovisningens riktighet, och i förlängningen att bidra till värdepappersmarknadens och näringslivets funktion, nämligen att bidra till tillväxt i samhället.

Här kan anmärkas att årsredovisningen endast utkommer en gång om året, och på så vis utgör den en mindre del av den information som ett bolag ger ut. Årsredovisningen brukar dock beskrivas som bolagets viktigaste informationskanal.⁷⁸ Eftersom tillgången till korrekt information om bolaget är så pass viktig, kan det dock ifrågasättas varför något skadeståndsansvar inte kan aktualiseras för all information och således alltså även för exempelvis halvårs- och delårsrapporter som innehåller liknande information. Varför det förhåller sig så finns emellertid inget svar på.

2.2.2 Skadeståndets ändamål

En skadeståndssanktion kan fylla många funktioner, och något entydigt ändamål är svårt att på ett generellt plan identifiera.⁷⁹ Enligt Grönfors och Dufwa måste den specifika situationen vara avgörande för bestämmandet av vilket ändamål som ska ges företräde.⁸⁰ Vid denna bedömning måste beaktas att den specifika skadeståndsbestämmelsen återfinns i ABL, och att det rör skadeståndsansvar på grund av vårdslös revision. I motiven anges att bestämmelsen är avsedd att återspegla en bestämd balanspunkt, nämligen den där risken för skadestånd inte går ut över möjligheterna att sköta bolaget på ett affärsmässigt sätt.⁸¹ Enligt min tolkning är det därmed tydligt att ekonomiska överväganden och en allmän ekonomisk effektivitet är utgångspunkten för bedömningen. Det poängteras också i motiven att skadeståndsstadgandet

---

⁷³ SOU 2004:47 s 9. Mellan intressenterna och bolagsledningen finns även en annan grundläggande motsättning, ofta beskriven som en *agentproblematik*, där båda grupper har ett intresse av att maximera sitt välbefinnande, Kraakman m.fl. s. 35-36. Även denna motsättning kan revisionen tona ned.

⁷⁴ Diamant 2009 s 35 f.

⁷⁵ Direktiv 2004/109/EG skäl 1. God informationstillgång anses vara grunden för all handel med värdepapper, Korling s 65. Att de finansiella marknaderna är viktiga för tillväxten och även samhället i övrigt framgår tydligt av SOU 2006:50 s 133. Se även SOU 2004:47 s 267 f.; Afrell 2009 s 19; Korling s 59, speciellt not 4.

⁷⁶ Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning s 2. Förslaget väntas bli godkänt. Dir. 2014:36 s 3.

⁷⁷ Moberg s 34.

⁷⁸ Dotevall 2008 s 232.

⁷⁹ Hellner & Radetzki beskriver den moderna diskussionen som ”starkt splittrad”, Hellner & Radetzki s 50.

⁸⁰ Dufwa 1993 nr 4767; Grönfors s 536. Se avsnitt 1.4.

⁸¹ Nerep & Samuelsson 29 kap. 1 § 1.2

inskräper vikten av en god informationsgivning.⁸² Det bör enligt min mening tolkas som att stadgandet främst införts för att stimulera ett aktsamt handlande och god informationsgivning, och alltså av *preventiva* skäl.⁸³

Skadeståndsansvaret aktualiseras också i en affärsmässig kontext, där aktiebolagsrättsliga och värdepappersmarknadsrättsliga motiv styr förekomsten av revision i grunden. På värdepappersmarknaden är skadeståndet enligt Norberg & Thorell det enskilt viktigaste verktyget för övervakning.⁸⁴ En effektiv övervakning medför marknader med lägre transaktionskostnader, vilka också åtnjuter större förtroende från allmänheten.⁸⁵ Regleringen i vilken skadeståndet verkar tar således större hänsyn till samhällsekonomiska överväganden (prevention), och mindre till individuella (reparation).

Reparation, det vill säga att den enskilde får ersättning för sin förlust, kan dock inte helt bortses från, och är en central del av skadeståndets ändamål.⁸⁶ Motsättningen mellan reparation och prevention bör dock inte överdrivas då de med nödvändighet inte utesluter varandra,⁸⁷ och på värdepappersmarknaden prioriteras såväl investerarskydd som marknadseffektivitet.⁸⁸ Dufwa menar dock att preventionen bör vara viktigare då det gäller rena förmögenhetsskador.⁸⁹ Som preventivt verkande förefaller som framgått ovan även skadeståndet behandlas i den värdepappersmarknadsrättsliga kontexten. Så resoneras på många håll i förarbeten,⁹⁰ liksom doktrin.⁹¹

Sammantaget talar mycket i min mening för att vid vårdslös revision bör skadeståndsbestämmelsens i ABL:s syfte tolkas *mer* utifrån en preventionstanke där ekonomisk effektivitet och tillväxt premieras och *mindre* utifrån en reparationstanke där investerarskydd ges störst vikt. Detta särskilt i ljuset av att även skadeståndsrätten här bör tolkas direktivkonformt (se avsnitt 1.4), eftersom det rör funktionen av lagstiftningen på värdepappersmarknaden. Värdepappersmarknaden styr som ovan nämnt av EU-direktiv, vilka i sin tur styrs av samhällsekonomiska överväganden. Trots att direktiven i hög utsträckning också poängterar vikten av investerarskydd, görs det i syfte att uppnå en väl fungerande inre marknad för kapital. En väl fungerande inre marknad är inte heller ett självändamål utan syftar till att uppnå ökad samhällsekonomisk vinst.⁹² Investerarskydd bör således inte glömmas bort, men är enligt min tolkning främst ett medel, och inte ett mål.

---

⁸² SOU 1995:44 s 252

⁸³ Prevention är en av skadeståndets primära funktioner, Hellner & Radetzki s 53. Det kan anmärkas att den preventiva effekten ifrågasattes vid skadeståndslagens tillkomst, se Prop. 1972:5 s 78 ff., samt Prop. 1972:5 s 78 ff. Emellertid framhåller Bengtsson & Strömbäck dels att omvärlden sedan dess förändrats, dels att preventionstanken och även rättsekonomiska tankegångar i senare litteratur och förarbeten förefaller ha fått ett större utrymme, Bengtsson & Strömbäck s 21 ff.

⁸⁴ Norberg & Thorell s 106.

⁸⁵ Love m.fl. s 38; Bhattacharya & Daouk s 75. Detta konstateras även i preambeln till IAS-förordningen, se Preambeln (16) I Europaparlamentets och rådets förordning 1606/2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder.

⁸⁶ Dufwa 1993 nr 4729-4734 visar att det skadelidandes behov länge ställts i centrum, och reparationen har därmed fått stort genomslag. Schultz får även ses som en stor förespråkare av skadeståndet främst som en bärare av den korrektiva rättvisan. Schultz 2007 passim. Fler effekter kan också sagas existera, såsom pulverisering av förluster och riskfördelning. Bengtsson & Strömbäck s 21 ff.; Hellner & Radetzki s 42. Här nöjer jag mig dock med de huvudsakliga funktionerna.

⁸⁷ Dufwa 1993 nr 4766.

⁸⁸ Prop. 2006/07:65 s 85 f.

⁸⁹ Dufwa 1993 nr 4767.

⁹⁰ Prop. 2006/07:115 s 528 ff.

⁹¹ Hörngren & Sjöberg s 102 ff.; Härkönen s 21; Stattin s 157, 173 ff.; Samuelsson 1991 s 281.

⁹² Afrell 2009 s 19. Se även direktiv 2004/39/EG, direktiv 2003/6/EG samt 2004/109/EG.

Skadeståndsbestämmelsens *ändamål* bör i detta fall alltså anses vara att inskräpa revisorns ansvar i den mån det är samhällsekonomiskt gynnsamt, och investerarskydd och reparation är således motiverat endast till en viss nivå. Detta utgör utgångspunkten för den ändamålsanalys som senare ska genomföras.

2.3 Förutsättningar för revisorns skadeståndsansvar

Om en revisor vårdslöst eller uppsåtligen inte anmärkt på en oriktig uppgift i årsredovisningen kan denne bli skadeståndsskyldig, enligt 29 kap. 1 och 2 §§ ABL. Revisorns skadeståndsansvar kan med grund i dessa bestämmelser delas upp i två kategorier, dels ett internt ansvar gentemot *bolaget* (29:1 1 mom.), dels ett externt ansvar, gentemot *aktieägare* (29:1 2 mom.).⁹³ Bedömningen av om revisorn ska ansvara kan också delas upp i fyra bedömningsgrunder eller rekvisit, nämligen:

- 1) Revisorn ska ha förfarit vårdslöst eller uppsåtligt;
- 2) Handlandet ska ha skett inom ramen för uppdraget för bolaget;
- 3) Ekonomisk skada ska ha uppkommit; och
- 4) Adekvat kausalitet ska föreligga.⁹⁴

I denna framställning fokuseras på rekvisit tre och fyra. I uppsatsen förutsätts därför att revisorn förfarit vårdslöst (rekvisit 1), vilket lett till att felaktig/missvisande information intagits i årsredovisningen. Således har handlingen skett inom ramen för revisorns uppdrag (rekvisit 2). Ifråga om det externa ansvaret tillkommer ett kriterium, nämligen att enbart vårdslöshet som sker genom en överträdelse av ABL eller tillämplig lag om årsredovisning omfattas.⁹⁵ Det kan direkt konstateras att kravet är uppfyllt eftersom det följer av 9 kap. 3 § ABL att revisionen ska utföras i enlighet med god revisionssed, och om revisorn vårdslöst gett upphov till att felaktig information intas i årsredovisningen står det i strid med god revisionssed.⁹⁶ Detta rekvisit undersöks således inte heller närmare.

Vid bedömningen av skadebegreppet (rekvisit 3) och begreppet ”adekvat kausalitet” (rekvisit 4) tas utgångspunkt i vad som skulle ha skett om korrekt information istället skulle ha lämnats, och således hur ett *hypotetiskt förlopp* skulle ha sett ut. Det viktiga är inte vilken effekt den vårdslösa revisionen haft, utan vad som i det hypotetiska förloppet – om granskningen varit korrekt – skulle ha inträffat.⁹⁷ I det hypotetiska förloppet förutsätts alltså att bolaget skulle ha rättat sig efter revisorns anmärkningar och således lämnat en korrekt årsredovisning.⁹⁸

Här kan också anmärkas att adekvat kausalitet (rekvisit 4) vanligen, och även i denna framställning, indelas i dels frågan om kausalitet, dels frågan om adekvans. Det bör i sammanhanget också nämnas att det följer av 29 kap. 2 § ABL att då ett revisionsbolag är revisor, är det bolaget jämte den huvudansvarige revisorn (om sådan finns) som blir

⁹³ Båvestam s 44; Nerep & Samuelsson 29 kap 1 § 1.1–1.9; Moberg s 147. I denna uppsats behandlas endast ansvaret mot aktieägare vad beträffar det externa ansvaret, och skadeståndsansvar gentemot ”annan” (jfr. 29 kap. 1 § 2.mom ABL) såsom borgenär och andra intressenter, behandlas således inte, se avsnitt 1.4 ovan.

⁹⁴ Båvestam s 45; Svernlöv 2012 s 51; Dotevall 1989 s 88 ff.; Dotevall 2008 s 88 f.; Moberg s 148.

⁹⁵ Detta följer av ordalydelsen av 29 kap. 1 § 2 mom. ABL.

⁹⁶ Johansson m.fl. 29:15; SOU 1995:44 s 243.

⁹⁷ T 3420-12 ”BDO” p. 41, 43.

⁹⁸ T 3420-12 ”BDO” p. 36. Detta bör enligt min bedömning även gälla det interna ansvaret, T 4207-10, ”Prosolvias”, Hovrätten för Västra Sverige.

skadeståndsansvarigt. I samtliga aktiemarknadsbolag är ett revisionsbolag anlitat för utförande av revisionen, och i den vidare framställningen är detta också utgångspunkten.⁹⁹

Fråga om skada behandlas nedan i avsnitt 3 och adekvat kausalitet behandlas i avsnitt 4 nedan. Först ska dock förhållandet mellan revisorns aktiebolagsrättsliga skadeståndsansvar och den (allmänna) kommersiella skadeståndsrätten behandlas i avsnitt 2.4

2.4 Förhållandet till den allmänna skadeståndsrätten

Revisorns ansvar för aktiemarknadsbolagens informationsgivning följer som framgått av 29 kap. 1 och 2 §§ ABL. Aktiebolagslagens regler är dock inte uttömmande vad beträffar bedömningen av skadeståndsskyldigheten, utan reglerna ska enligt förarbetena tolkas mot bakgrund av den allmänna skadeståndsrätten.¹⁰⁰ Det innebär att de grundsatser som finns inom skadeståndsrätten kan modifiera eller avvika från lagens bestämmelser.¹⁰¹ På senare tid kan även märkas att skadeståndsrättens allmänna läror fått större betydelse i den kommersiella skadeståndsrätten (där skadestånd enligt ABL ingår) i stort.¹⁰² Schultz anser att alltför stora slutsatser möjligen inte bör dras av detta men menar ändå att de allmänna argument som återfinns inom skadeståndsrätten kan antas få ökad relevans även inom aktiebolagsrätten och andra specialområden.¹⁰³ Att den allmänna skadeståndsrätten blir viktig blir tydligt då de grundläggande ansvarskriterierna som listades ovan i avsnitt 2.3 granskas. Kravet på adekvat kausalitet går inte att utläsa ur bestämmelserna i 29 kap. ABL och någonting om vad det innebär för revisorns del framgår inte heller direkt ur ABL. Mycket litet sägs även om skadebegreppet och hur ansvaret begränsas kan inte alls utläsas. Förutsättningarna för revisorns ansvar framgår således endast på ett grundläggande plan av ABL, och den allmänna skadeståndsrätten ges därför ett stort utrymme i den vidare framställningen.

Inom skadeståndsrätten erkänns tre huvudsakliga skadetyper; personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada, 2 kap. 1 och 2 §§ SkL. Den skada som bolaget eller aktieägare kan drabbas av på grund av felaktig eller missvisande informationsgivning utgör regelmässigt en ren förmögenhetsskada, vilken definieras som en ”ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.”, 1 kap. 2 § SkL.¹⁰⁴ Ren förmögenhetsskada omfattar bland annat förluster genom försämrat rörelseresultat, försämrade inkomster av arbete, uppdrag, royaltys etcetera samt ökade utgifter utan motsvarande nytta.¹⁰⁵ Vidare omfattas företagsekonomiskt mätbara kostnader, allmänt inkomstbortfall, förmögenhetsförluster och förlorade intäkter.¹⁰⁶ Då saken nu rör revisorns vårdslösa revision är det svårt att föreställa sig hur denna skulle medföra att någon drabbades av en sak- eller personskada. I detta fall blir således gränsdragningsfrågan inte problematisk.

⁹⁹ London School of Economics m.fl. s 20-23.

¹⁰⁰ SOU 1995:44 s 241 f.; SOU 1971:15 s 353; Prop. 1975:103 s 540. Dotevall 2008 s 61; Johansson s 361 ff.; Sandström 2012 s 394; Moberg s 147.

¹⁰¹ Bengtsson & Strömbäck 2011 s 39. Ett exempel på detta som brukar framföras i doktrinen är RH 28:84, där reglerna om ren förmögenhetsskada fick komplettera reglerna i ABL för att nå en rimlig lösning. Se även Kleineman 1987 s 305 ff.; Dotevall 1989 s 422; Andersson m.fl. 29:3.

¹⁰² I NJA 2011 s 454 (bänkdiskmaskinen) var förhållandet reglerat genom hyreslagen, och ett avtalsförhållande förelåg men HD valde ändå att ta avstamp i skadeståndsrättens allmänna läror. I NJA 2012 s 597 (dröjsmål i entreprenad) var också frågan om ett genom (standard)avtal reglerat förhållande, men HD valde att lägga allmänna skadeståndsrättsliga principer till grund för sitt ställningstagande.

¹⁰³ Schultz 2013 s 1021 f.

¹⁰⁴ SOU 1995:44 s 253 f.; Prop. 1997/98:99 s 189; Nerep & Samuelsson 29 kap. 1 § 1.1; Härkönen s 282.

¹⁰⁵ Hellner & Radetzki s 65 f.

¹⁰⁶ Dotevall 2008 s 68; Svernlöv 2012 s 52.

Om en person emellertid skulle drabbas av en sådan skada, bör det generellt sett inte heller medföra ett ersättningsansvar.¹⁰⁷

Ren förmögenhetsskada ersätts enligt 2 kap. 2 § SkL som utgångspunkt endast då den vållas genom brott. Det har emellanåt beskrivits som en ”huvudregel” för ersättning för ren förmögenhetsskada,¹⁰⁸ men både Dufwa och Schultz ställer sig tveksamma till att betrakta den som en huvudregel, och poängterar istället vikten av undantagen.¹⁰⁹ Ett sådant undantag är för speciallagstiftning, såsom aktiebolagslagen, vilken ålägger skadeståndsskyldighet för alla skadetyper, 29 kap 1 § ABL.¹¹⁰ 2 kap. 2 § SkL innebär således ingen begränsning för ersättningsgilla skador på det associationsrättsliga området. Att ren förmögenhetsskada således är svårare att få ersättning för i allmänhet bör inte påverka ersättningen enligt aktiebolagslagens regler, utan fristående rättspolitiska övervägande måste enligt Dufwa styra en sådan begränsning.¹¹¹ Även Schultz menar att det saknas anledning att betrakta de rena förmögenhetsskadorna på ett annorlunda sätt, rent principiellt.¹¹² Det är således tydligt att det här finns en skillnad mot den allmänna skadeståndsrätten, där begränsningar uppställs, och det aktiebolagsrättsliga skadeståndsansvaret, där ansvaret för ren förmögenhetsskada således är klart utvidgat.¹¹³ Kleineman noterar att Sverige rent komparativt har en av de mer *restriktiva* inställningarna till ersättning för ren förmögenhetsskada allmänt sett, och förmodligen det mest *extensiva* ansvaret för ren förmögenhetsskada för bolagets företrädare. I praxis har dock vissa begränsningar uppställts nyligen, men jämfört med exempelvis engelsk eller amerikansk rätt, där det uppställs stränga begränsningar för att ansvar ska inträda, är ansvaret relativt omfattande.¹¹⁴ Jag återkommer till frågan om begränsning av ansvaret senare under respektive kategori: skada, kausalitet och adekvans.

---

¹⁰⁷ Samuelsson 1991 s 290; Svernlöv 2012 s 53.

¹⁰⁸ Se exempelvis Kleineman 1987 s 157 f., som förvisso också poängterar vikten av undantagen.

¹⁰⁹ Dufwa 1993 s 206; Schultz 2010 s 87.

¹¹⁰ Härkönen s 282.

¹¹¹ Dufwa 1993 s 206.

¹¹² Schultz 2010 s 83.

¹¹³ Kleineman 1987 s 308; Sandström 2012 s 392.

¹¹⁴ Kleineman 2014. I USA krävs det ”scienter” vilket är att jämföra med grov oaktsamhet, Dotevall 2008 s 234; Härkönen s 272. Som en följd av Caparo-case, Caparo Industries v Dickman [1990] 2 AC 60, i England uppställs ett krav på ”relationship characterised by the law as one of ‘proximity’ or ‘neighbourhood’”. Se även Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] AC 465; Von Bar & Clive s 3345 f.

3 Skada

En av förutsättningarna för skadeståndsansvar är som sagt att skada ska ha uppstått (rekvisit 3). Har ersättningsgill skada inte uppstått stannar prövningen där, varför skada utgör en naturlig utgångspunkt för bedömningen av ett skadeståndsansvar. Skadan utgör också slutpunkten för ett orsakssamband, och för att kunna diskutera adekvat kausalitet fordras en kortare diskussion även om skada. Därför inleds denna uppsats med bedömningen av skada.

I avsnitt 3.1 nedan behandlas inledningsvis hur och när en skada uppstår. Vilka skador som är ersättningsgilla och därmed även vilka som tillhör den ersättningsberättigade kretsen behandlas därefter i avsnitt 3.2. Slutligen behandlas i avsnitt 3.3 hur skadans omfattning ska bestämmas.

3.1 Hur och när uppstår en skada?

Det kan konstateras att för den aktuella skadetyper förekommer flertalet händelser innan skada uppkommer. Först och främst måste styrelsen upprätta årsredovisningen i strid med god revisionsred, varpå revisorn därefter måste förfara vårdslöst vid sin revision och ej anmärka på att redovisningen inte upprättats korrekt. Därefter måste årsredovisningen läggas fram på bolagsstämman som i sin tur godkänner den, 7 kap. 10–11 §§ ABL. Först då offentliggörs årsredovisningen i enlighet med börsens regler.¹¹⁵ Skada kan då antingen uppstå direkt, om det rör alltför negativ information, vilket leder till att en aktieägare säljer till ett felaktigt pris, eller först senare då det uppdagas att informationen var felaktig, om det rör positiv information, och någon köper till ett felaktigt pris. Det kan också röra ett förtigande av väsentlig information.¹¹⁶ I enlighet med NJA 1996 s 224 kan hävdas att det redan då föreligger en ”betydande risk för förlust och därmed skada”. I enlighet med ett sådant synsätt inträffar skadan redan vid informations offentliggörande. Emellertid utmynnar en sådan distinktion främst i hårklyverier, eftersom skadans omfattning inte kan bestämmas förrän effekterna av informationen inträder. Först då felaktigheterna kommer fram faller i ett sådant fall aktiekursen och bolagets intressenter reagerar. Enligt Dotevall kan skada sägas uppkomma först vid detta senare tillfälle.¹¹⁷ Skada uppkommer dock inte exakt på samma sätt i det interna och externa ansvaret, och beskrivningen ovan är inte heller uttömmande. Härnäst ska därför behandlas hur ett typfall av skada kan uppstå för bolaget, och därefter för en aktieköpare eller aktiesäljare.

Skada för bolaget uppkommer då revisorns vårdslösa revision orsakar skada för bolaget självt, och därmed i förlängningen för aktieägarkollektivet. Det brukar uttryckas som att ”bolagsförmögenheten minskar”, och förlusten syns i regel omedelbart i räkenskaperna.¹¹⁸ Det är dock något oklart hur en vårdslös revision medför en räkenskapsmässig förlust. Uppstår den som en direkt följd av korrigeringen av räkenskaperna då det uppdagas att redovisningen och revisionen är felaktig? Om den felaktiga informationen exempelvis avser bolagets redovisade vinst, medför en korrigerig av den att bolagets faktiska förmögenhet minskar, då balansomslutningen minskar och förlusten således omedelbart syns i räkenskaperna. Detta är dock enligt min mening inte att betrakta som en skada revisorn ska

---

¹¹⁵ Nasdaq OMX Emittentregler 3.2.1.

¹¹⁶ Samuelsson 1991 s 286.

¹¹⁷ Dotevall 2008 s 69.

¹¹⁸ Sandström 2012 s 402. Det har också uttrycks som att bolagets ”tillgångsmassa minskar”, Andersson m.fl. 29:7

ansvara för. Dotevall behandlar frågan, och anser att skadan i ett sådant fall inte kan anses fullbordad.¹¹⁹ Jag instämmer med Dotevall i den slutsatsen då det inte förefaller vara rimligt att anse att skada föreligger när någon förmögenhet i realiteten aldrig har lämnat bolaget. Härkönen klassar istället skador för bolaget som de *följdverkningar* som uppstår på grund av informationsgivningen. Dessa kan bestå i att kunder avbryter samarbetet eller att kreditgivare säger upp lån eller kräver hårdare villkor. Sådana typer av effekter medför kostnadsökningar, och i värsta fall kan konsekvensen bli konkurs.¹²⁰ Kostnadsökningarna uppstår således genom den *förtroendeförlust* som den felaktiga revisionen medför. Dessa *senare skador* är de skador som avses då jag framöver talar om att ”bolaget skadas”.

I det externa ansvaret uppstår en skada vid olika tidpunkter, beroende på vilken typ av information det rör. För samtliga typer är det emellertid värdeminskningen på aktieinnehavet eller den uteblivna vinst som är resultatet av den världsösa revisionen som utgör skada.¹²¹ Rör det positiv information som motiverat ett köp fullbordas typiskt sett skadan först då det uppdagas att informationen var felaktig, och aktiekursen faller. Det kan också tänkas att viktig information förtigs, och köp som annars inte skulle gjorts, genomförs. Även då fullbordas skadan då korrekt information når marknaden. Rör det negativ information som motiverat en försäljning av aktier, kan skadan sägas uppstå direkt, genom att försäljningen skett till ett för lågt pris.

Hur värdeminskningen ska bestämmas i dessa fall råder det däremot viss oklarhet kring. Som framgått är utgångspunkten för prövningen ett hypotetiskt förlopp, vilket medför att prövningen centreras kring vilka skador som skulle inträffat även utan revisorns handlande. Därigenom rör det alltså orsakssamband, eller kausalitet. Problematiken kan också betraktas som en fråga om hur skadebegreppet ska definieras. Det är en möjlig angreppsvinkel, men på grund av de många beröringspunkterna med kausalitet har jag bedömt det vara lämpligare att behandla dessa frågor integrerat, och till detta återkommer jag således i avsnitt 4.2. Redan här kan dock konstateras att en enkel formel som skillnaden mellan det pris som betalats för aktierna och priset efter det att det uppdagats att informationen är felaktig, inte på ett tillfredsställande vis fångar vari skadan består.

3.2 Vilka skador ersätts?

Som konstaterats ovan kan revisorns ansvar aktualiseras både i ett externt liksom internt perspektiv, det vill säga gentemot aktieköpare och aktiesäljare respektive mot bolaget.¹²² Alla skador i alla situationer är emellertid inte ersättningsgilla, vilket närmast ska behandlas.

Skada kan som sagt orsakas externa parter, såsom ”aktieägare”, och den förlust som uppkommer hos aktieköpare eller aktiesäljare till följd av ett investeringsbeslut som grundas

---

¹¹⁹ Dotevall 2008 s 69.

¹²⁰ Härkönen s 299 f.

¹²¹ Samuelsson 1991 s 289.

¹²² Utöver den ovan genomförda uppdelningen i internt respektive externt ansvar kan ytterligare en uppdelning göras i *direkt* respektive *indirekt skada*. Endast direkta skador är ersättningsgilla. Någon klar gräns kan inte alltid dras mellan direkt och indirekt skada. Emellertid är distinktionen av mindre värde för uppsatsen, eftersom uppdelningen i det interna ansvaret inte spelar någon roll, och skada för aktieägare är ett tyfäll av vad som kallas direkt skada. I det hänseendet uppstår inga gränsdragningsvårigheter, och distinktionen behandlas inte här. Se vidare Härkönen s 309, Dotevall 2008 s 70. Beträffande indirekt skada finns intressanta frågeställningar, vilka emellertid uppsatsen inte behandlar, av skäl som framgår av avsnitt 1.3.

på felaktig information är en ersättningsgill skada.¹²³ Det har hävdats att för att en skada ska vara ersättningsgill måste kursförändringen som skett till följd av revisorns vårdslöhet vara väsentlig.¹²⁴ Någon sådan begränsning till väsentliga kursfall har dock inte gjorts i förarbeten eller praxis. Huruvida det krävs att en kursförändring är väsentlig är alltså inte klart – men rör det en mycket liten förändring kan det möjligen vara svårt att styrka ett orsakssamband.

Den som äger aktier innan informationen offentliggörs, och vars aktieinnehav går ner i värde till följd av den negativa informationen, anses däremot inte ha lidit någon skada.¹²⁵ I förarbetet anges som skadelidande endast de som köpt respektive sålt aktier och således agerat på grund av informationen.¹²⁶ På så vis begränsas således kretsen ersättningsberättigade genom skadebegreppet.

Det framgår inte direkt av förarbetet att de som valt att *avstå* från att köpa aktier helt och hållet, inte tillhör den ersättningsberättigade kretsen. I doktrin är ståndpunkten emellertid den att dessa icke-investerare inte lidit någon ersättningsgill skada. Detta eftersom den ersättningsberättigade kretsen då skulle kunna bli enorm, samt att bevisproblematiken skulle bli oöverstiglig.¹²⁷ Det förefaller mycket svårt att både bevisa liksom motbevisa att någon skulle investerat om det inte vore för att viss information intagits i årsredovisningen. Även min uppfattning är att dessa investerare som utgångspunkt inte kan anses ingå i den ersättningsberättigade kretsen.

3.3 Skadeberäkningen

Skadeberäkningen är viktig för ansvarsfrågan eftersom en skada måste kunna beräknas till ett visst belopp för att skadeståndet ska kunna fastställas.¹²⁸ Det är även viktigt för frågan om uppdelning i delskador. Varje delskadas andel i den totala skadan måste kunna beräknas för att en uppdelning ska kunna ske.

Beräkningen av skadan sker enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Emellertid saknas beräkningsregler i skadeståndslagen för ren förmögenhetsskada, och i förarbetet angavs att denna fråga överlämnades till rättstillämpningen.¹²⁹ I förarbetet till skadestandsreglerna sades inte heller något om hur skadan skulle beräknas. I rättstillämpningen har framkommit att beräkningen i regel görs med hjälp av den så kallade *differensläran*, där skada definieras som den ekonomiska skillnaden mellan två händelseled, det faktiska och ett hypotetiskt sådant. I grunden handlar således skadevärderingen enligt differensläran om bevisning.¹³⁰ Om detta vållar alltför stora svårigheter finns det en möjlighet för domstolen att med stöd av 35 kap. 5§ Rättegångsbalken (1942:740, RB) uppskatta skadans storlek.¹³¹ Detta främst då det inte är

¹²³ Prop. 1997/98:99 s 188; af Sandeberg 2003 s 1; Dotevall 2008 s 69; Svernlöv 2012 s 73, 77; af Sandeberg 2001 s 111.

¹²⁴ Afrell, Klahr, Samuelsson 1998 s 287. Samuelsson företrädde tidigare (1991) uppfattningen att en kursförändring är väsentlig då den uppgår till 10 %. Som framgår av Afrell, Klahr, Samuelsson 1998 har denne sedan dess ändrat uppfattning. Se även af Sandeberg s 115.

¹²⁵ Härkönen s 310; SOU 2005:18 s 99-100. Det var förvisso förarbeten till prospektutredningen, men i anslutning till denna fråga.

¹²⁶ Prop. 1997/98:99 s 188; Kleineman 1987 s 317. Även i lagförslaget till prospektansvar anser utredningen att en lämplig avgränsning görs genom att de som redan tidigare innehade aktier saknar rätt till ersättning. DS 2013:16 s 82.

¹²⁷ Härkönen s 312; Kleineman 1987 s 314, 318; Johansson s 370.

¹²⁸ Svernlöv 2012 s 52.

¹²⁹ Prop. 1972:5 s 579; af Sandeberg 2001 s 398 f.

¹³⁰ Radetzki 2012 s 17.

¹³¹ Dotevall 2008 s 69; Svernlöv 2012 s 52; Samuelsson 1991 s 316; af Sandeberg s 399.

möjligt att framlägga bevisning eller är förenat med andra svårigheter.¹³² I mera komplexa situationer innebär differensläran som bäst en grov uppskattning av skadans storlek.¹³³

Utan att göra en fördjupad studie i olika skadevärderingsmodellens förtjänster, vilket jag inte genomfört i denna uppsats, är det svårt att vidare uttala sig om skadeberäkningen.¹³⁴ Det kan konstateras att det både vad beträffar det externa ansvaret, liksom det interna ansvaret, existerar skadeberäkningsmodeller.¹³⁵ Modellerna är inte perfekta, och det är många gånger problematiskt att fastställa vilket pris en aktie skulle haft i ett hypotetiskt förlopp där den felaktiga informationen inte förekommit. Även vid företagsvärdering är det svårt att uttala sig säkert. Osett detta ser jag inte själva värderingsmodellen som problematisk och den vare sig utökar eller begränsar revisorns ansvar. Ytterst blir frågan vad som kan bevisas och skadevärderingen lämnas därhän i den vidare framställningen.

3.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas att skada uppstår för bolaget genom att dess intressenter reagerar på den felaktiga informationen, till exempel genom att säga upp avtal. För aktieägarna består skadan i värdeminskningen på deras aktier. De ersättningsberättigade består av bolaget respektive aktieköpare eller aktiesäljare. De som sedan tidigare är aktieägare, eller de som på grund av informationen avstått från att bli aktieägare, tillhör inte kretsen ersättningsberättigade och viss begränsning har således gjorts. För bolaget består skadan i en förtroendeförlust vilket följs av andra skador som i sin tur är beräkningsbara som minskade intäkter, ökade kostnader och liknande. För aktieägarna består det i ett minskat värde på deras aktier. Vidare finns det möjligheter att beräkna skadan utifrån teoretiska modeller, vilkas förtjänster dock inte närmare undersökts inom ramen för denna uppsats.

---

¹³² Svernlöv 2013 s 691.

¹³³ Samuelsson 1991 s 316.

¹³⁴ Samuelsson 1991 s314 ff; af Sandeberg s 398 ff.

¹³⁵ Se för beräkningsmodeller i det interna ansvaret af Sandeberg s 402 f. Hon föreslår en värdering utifrån en akties *betavärde* respektive utifrån en *event study*. En akties betavärde är ett mått på dess korrelation till marknadsindex rörelser. Har en aktie ett betavärde på 1 så följer den marknadsindex slaviskt, medan ett värde på 0 innebär att det helt saknas samband. Måtten används inom finansiell ekonomi. Se även Samuelsson 1991 s 316 f. En *event study* är en statistisk metod som används för att studera effekterna på ett företags värde som en följd av en viss händelse, exempelvis ett uppköp. I det interna ansvaret, om skadan består i konkurs, nyttjas ofta en så kallad ”DCF-analys” (discounted cash flow eller diskonterade kassaflöden), i Prosolviamålet använde Hovrätten en sådan, T 4207-10, ”Prosolviamålet”, Hovrätten för Västra Sverige s 104-109. Metoden är en av de mest spridda och anses vara den teoretiskt mest korrekta, och är en värdering baserat på förväntade resultat, beroende på vissa antaganden, Sevenius 2003 s 88.

4 Adekvat kausalitet

Den sista och kanske viktigaste förutsättningen för att fastställa ett skadeståndsansvar, är att det måste föreligga adekvat kausalitet mellan revisorns handling och skadan (rekvisit 4). Det är ett naturligt krav för skadeståndsskyldighet att den vårdslösa handlingen ska ha *orsakat* skadan, det vill säga att *kausalitet* föreligger. Detta utgör det ena ledet i bedömningen av begreppet adekvat kausalitet.¹³⁶ Därtill, när kausalitet kunnat konstateras, sker en prövning eller värdering av orsakssambandet för att utesluta alltför avlägsna eller slumpartade följder.¹³⁷ Detta uttrycks som att orsakssambandet måste vara *adekvat*, eller att det måste föreligga *adekvans*. Därmed uppdelas bedömningen i två skilda rekvisit: kausalitet och adekvans.¹³⁸

Frågan om adekvat kausalitet är central vid bedömningen av skadeståndsansvar vid vårdslös revision. När en aktiekurs faller eller ett bolag går i konkurs är förhållandena ofta så pass komplexa och skadorna så omfattande (miljardbelopp förekommer inte sällan¹³⁹) att det är befogat att ställa sig frågan: var det verkligen revisorns handlande som orsakade det här, och om det gjorde det, är det rimligt att revisorn ansvarar för det? Vare sig kausalitet eller adekvans är emellertid någon typ av matematisk bedömning där ett säkert svar kan nås. Problemen liksom oklarheterna förenade med de båda bedömningarna är många, särskilt vad beträffar den typ av skador som här är ifråga.¹⁴⁰ Rättsfallen på området som behandlar adekvat kausalitet, rör dessutom främst sak- eller personskada, och bedömningarna kan då skilja sig väsentligt från bedömningen vid ren förmögenhetsskada.¹⁴¹ I den aktiebolagsrättsliga doktrinen behandlas kausalitet och adekvans i begränsad utsträckning. Moberg konstaterar exempelvis endast att ”adekvat kausalitet torde föreligga om en revisor försummat sina plikter [...] och det därigenom uppkommer en skada”.¹⁴² Genom HD:s dom i BDO-målet har dock viss klarhet uppnåtts beträffande det externa ansvaret, det vill säga mot aktieköpare och aktiesäljare, men osäkerhet föreligger fortfarande på flera punkter och bortsett från BDO-målet vilar framställningen på allmänna principer om kausalitet och adekvans.

Inom begreppet adekvat kausalitet, inryms i det externa ansvaret två delfrågor; dels frågan om ett *transaktionssamband*, dels frågan om ett *förlustsamband*.¹⁴³ Transaktionssambandet avser sambandet mellan den vårdslösa revisionen och beslutet att investera i ett visst bolags aktier, och förlustsambandet avser sambandet mellan den vårdslösa revisionen och skadan. För transaktionssambandet uppställs speciella kausalitets- och adekvansprinciper, och dessa behandlas härnäst i avsnitt 4.1. Förlustsamband krävs för både det interna och externa ansvaret och behandlas i avsnitt 4.2. Där diskuteras hur det bedöms om den vårdslösa

¹³⁶ Svernlöv 2012 s 70; Samuelsson 1991 s 301 ff.

¹³⁷ Hellner & Radetzki s 199; Dotevall 2008 s 66.

¹³⁸ Schultz, 2011 s 468; Dufwa 1993 s 931.

¹³⁹ Se exempelvis T 4207-10, ”Prosolvia”, Hovrätten för Västra Sverige, T 9111-11, ”HQ-bank”, Stockholms Tingsrätt. Tidigare kan även Haninge och Banka Baltia nämnas, se Iskasson i SvD Näringsliv; Affärsvärlden Special.

¹⁴⁰ Svernlöv 2013 s 685.

¹⁴¹ Svernlöv 2012 s 71.

¹⁴² Moberg s 154.

¹⁴³ Denna uppdelning görs i regel vad beträffar det externa ansvaret, T 3420-12 ”BDO” p. 35. Termerna som nyttjas i uppsatsen kommer från amerikansk rätt, men här används den endast som en benämning på de olika delarna i orsakssambandet, och någon korrelation till innebörden i amerikansk rätt är ej avsedd. Även Samuelsson nyttjar begreppen på detta vis, Samuelsson 1991 s 285. Här har för att kunna upprätthålla en stringent framställning, även frågan om orsakssamband i det *interna ansvaret* benämnts som förlustsamband, trots att det endast rör ”kausalitet”.

revisionen utgjort en orsak till skadan, det vill säga om *kausalitet* föreligger, i avsnitt 4.2.1. Därefter behandlas värderingen av orsakssambandet, adekvansen och möjlighet att därigenom begränsa ansvaret i avsnitt 4.3. Slutligen diskuteras i avsnitt 4.3.3 den så kallade normskyddsläran som kan betecknas som en speciell adekvansprincip, vilken också kan begränsa ansvaret.

4.1 Transaktionssamband i det externa ansvaret

Genom BDO-domen ritades kartan för kausalitet liksom adekvans i det externa ansvaret om, och HD uppställde speciella krav för ansvar. Det följande är baserat på min analys av BDO-målet, och hänvisningar görs av den anledningen främst dit.¹⁴⁴

Som nyss omnämnts är kravet på kausalitet i det externa ansvaret tudelat, dels krävs ett *transaktionssamband*, dels ett *förlustsamband*.¹⁴⁵ Anledningen till att kravet på transaktionssamband endast uppställs i det externa ansvaret är enkel: i det interna ansvaret föregås skadan inte av några transaktioner. För transaktionssambandet uppställs speciella kausalitets- och adekvansprinciper, medan förlustsambandet i högre utsträckning vilar på den allmänna skadeståndsrätten. I detta avsnitt ska endast transaktionssambandet behandlas och i avsnitt 4.1.1 behandlas kausalitetsprinciperna avseende transaktionssambandet. Där berörs frågan om den felaktiga informationen varit *beslutsrelevant*, det vill säga om en korrekt information hade medfört ett annat beslut. Därefter undersöks i avsnitt 4.1.2 adekvansmomenten och således hur ansvaret begränsas genom kravet på *befogad tillit*. Kravet på befogad tillit innebär en bedömning av om det alls är rimligt att fästa tillit till den sortens information vid den sortens transaktion som företagits. Slutligen sammanfattas ansvarets omfattning avseende transaktionssambandet i avsnitt 4.1.3

4.1.1 Beslutsrelevans

Att den felaktiga informationen i årsredovisningen var beslutsrelevant innebär att det för att kausalitet ska anses föreligga, krävs att det kan ”ha varit *motiverat* att *allvarligt överväga* ett annat handlade” [min kursiv] om informationen vore korrekt.¹⁴⁶ En formulering av kausalitetskravet på detta vis innebär två förändringar av rättsläget. För det första innebär kravet på att det ska vara *motiverat*, att prövningen går från om faktisk tillit förelåg, till en mer normativ prövning, där rimligheten i en hypotetisk investerares tillit bedöms. HD:s dom kan, enligt min mening, således säga förändra *bevistemat*.¹⁴⁷ Från att den skadelidande ska bevisa att informationen *faktiskt* orsakade investeringen, har bevistemat förändrats till att den skadelidande ska bevisa att informationen *typiskt sett* är sådan att den kunnat *motivera* (jfr citatet från domen ovan) att investeringen inte skulle ha företagits. HD själva formulerar det som en fråga: ”var informationsbristen typiskt sett beslutsrelevant?”¹⁴⁸ Det rör således en rent hypotetisk prövning, vilken enligt HD ska göras objektivt och oberoende av den skadelidandes förhållanden.¹⁴⁹ Detta är enligt HD motiverat av de bedömningssvårigheter en

¹⁴⁴ I skrivande stund, maj 2014, fanns ingenting skrivit om BDO-domen bortsett från ett fåtal pressmeddelanden.

¹⁴⁵ T 3420-12 ”BDO” p. 35.

¹⁴⁶ T 3420-12 ”BDO” p. 46.

¹⁴⁷ Inom ramen för en skadeståndprocess kan såklart fler bevisteman förekomma, och varje delmoment som ska bevisas utgör också ett bevistema. Ytterst anger parterna vilket bevistema varje bevis avser, men på ett mer övergripande plan har HD förändrat *vad som ska bevisas*, varför jag finner benämningen bevistema passande.

¹⁴⁸ T 3420-12 ”BDO” p. 44.

¹⁴⁹ T 3420-12 ”BDO” p. 45.

prövning av ett hypotetiskt händelseförlopp medför – det är inte ens på ett teoretiskt plan möjligt att bevisa hur en person skulle handlat under andra förutsättningar.¹⁵⁰ För det andra innebär kravet på att det ska vara motiverat att *allvarligt överväga* ett annat handlande, att *beviskravet* förändrats, genom att det inte behöver visas att investeringen annars inte företagits, utan alltså endast att det allvarligt övervägts (jfr citatet från domen ovan).¹⁵¹ Detta innebär ett lägre ställt krav än tidigare.

Genom att kravet på beslutsrelevans formulerats på detta sätt undgås en uppsjö av svåra bevisproblem och den praktiska hanterbarheten av denna typ av tvister förenklas. Emellertid innebär en prövning utifrån ett hypotetiskt scenario, där utgångspunkt tas i typiska förhållanden, att någon prövning av vad som faktiskt orsakat investeringen, inte görs. Frågan om informationen *faktiskt* orsakat investeringsbeslutet kan dock, som ovan nämnts, inte säkert besvaras. Genom HD:s dom avser prövningen istället om informationen i allmänhet kunnat tänkas göra det. Prövningen av orsakssambandet får därmed värderande och adekvansliknande inslag, eftersom den istället för att ske *in casu* görs *in abstracto*. Utgångspunkten är emellertid fortfarande den konkreta situationen och transaktionen, men prövningen av syftena bakom transaktionen och det hypotetiska handlandet görs utifrån en typisk situation. I BDO-målet illustreras detta tydligt; målet rörde ett samgående mellan ett börsnoterat företag, Daydream, vars verksamhet hade gått i stå, och ett annat företag, 24hPoker, som ville komma in på börsen, men som hade svårt att uppfylla noteringskraven. Ett samgående mellan Daydream och 24hPoker kom till stånd genom att Daydream förvärvade samtliga aktier i 24hPoker mot betalning i Daydream-aktier, en så kallad ”köksvägsnotering” via apportemission.¹⁵² Mot bakgrund av detta menade HD att de fel som förekom i Daydreams årsredovisning inte varit relevanta för syftet med affären. I själva verket uttalades att verksamheten i Daydream ”saknade intresse för 24hPoker”,¹⁵³ och att syftet med affären var att børsintroducera 24hPoker.¹⁵⁴ Att Daydreams verksamhet gick dåligt var 24hPoker medvetna om och att den faktiskt gick ännu sämre än årsredovisningen utvisade saknade därför betydelse för beslutet. Med denna utgångspunkt ansåg HD inte att de fel som förekom i redovisningen *typiskt sett* varit beslutsrelevanta för en transaktion av denna typ.¹⁵⁵

HD uppställer dessa kausalitetsprinciper med stöd i den europeiska civilkoden, Draft Common Frame of Reference (DCFR) IV. C. – 7:109.¹⁵⁶ Ett betydelsefullt förhållande är då viktigt att notera, och det är att den berörda principen som HD grundat sina principer på, är en princip som rör inomobligatoriska *rådgivningsförhållanden*. Utgångspunkten för den principen är att klienten har begärt information från skadevållaren, varför det är troligt att informationen spelat roll för dennes beslut. Med den utgångspunkten finner man i DCFR det rimligt att förändra beviskravet. Dessutom framhålls att eftersom rådgivaren i regel är försäkrad, bör det förändrade beviskravet inte innebära en alltför stor börda.¹⁵⁷ Revisorns skadeståndsansvar motsvarar alltså vad som enligt DCFR gäller för just rådgivare, vilket i min mening förefaller anmärkningsvärt. En klar skillnad mellan ansvaret för rådgivare och revisorer bör i min mening finnas. DCFR innehåller också en kausalitetsregel för

---

¹⁵⁰ T 3420-12 ”BDO” p. 42.

¹⁵¹ Se även von Bar & Clive, s 1924 ff.

¹⁵² T 3420-12 ”BDO” p.1-7.

¹⁵³ T 3420-12 ”BDO” p. 53.

¹⁵⁴ T 3420-12 ”BDO” p. 56.

¹⁵⁵ T 3420-12 ”BDO” p. 57-60.

¹⁵⁶ T 3420-12 ”BDO” p. 46.

¹⁵⁷ Von Bar & Clive, s 1925. Revisorns möjligheter att försäkra sig berörs senare i denna uppsats, i avsnitt 7.

utomobligatoriska förhållanden (VI. – 4:101), där kausalitetskravet *inte* förändrats.¹⁵⁸ Att HD valt att stödja sitt resonemang på reglerna för inomobligatoriska förhållanden trots att revisorns skadeståndsansvar är utomobligatoriskt är enligt min mening anmärkningsvärt.

Vid bedömningen kvarstår också frågetecken. Hur ska det bestämmas vilken information som ”typiskt sett” är beslutsgrundande? Hur graverande måste ett fel vara för att någon i allmänhet allvarligt ska överväga att avstå från investeringen? Vilka uppgifter som typiskt sett är viktiga för en investering måste enligt min mening skifta från bransch till bransch och företag till företag. I ett företag kanske orderingången spelar en avgörande roll, i ett annat är det kanske produktutveckling som är viktig. Vilken information som läggs till grund måste också skifta mellan olika investerare. Rimligen gör inte småsparare och institutionella investerare samma analys, eller har samma förståelse för bolagens verksamhet. Vilken persons uppfattning om vad som är typiskt beslutsrelevant och vad som ska läggas till grund för prövningen är således oklart. Synsättet riskerar enligt min mening innebära att investerarskyddet inskränks genom att den med oortodoxa investeringsidéer, som således inte passar in i domstolens idé av vad som är beslutsrelevant information, inte skyddas.

4.1.2 Befogad tillit

För ansvar är det inte tillräckligt att tillit typiskt satts till viss information i årsredovisningen, denna tillit måste också enligt HD vara *befogad*.¹⁵⁹ Frågan om befogad tillit är lätt att förväxla med beslutsrelevans, men här kan klargöras att frågan om beslutsrelevans avser *orsakssambandet* mellan informationen och investeringen, och alltså om korrekt information skulle motiverat att det allvarligt övervägdes att inte företa investeringen. Med andra ord rör det frågan om kausalitet. Frågan om befogad tillit är uteslutande av adekvanskaraktär, och kan, något förenklat, beskrivas som en prövning av om årsredovisningen *får* läggas till grund som informationskälla vid den typ av transaktion som företas – med andra ord om årsredovisningen *typiskt sett* utgör en väsentlig del av beslutsunderlaget.

HD skriver att i allmänhet kan ett beslut anses vara grundat på befogad tillit om årsredovisningen ”typiskt sett utgör en väsentlig del av det konkreta beslutsunderlag som läggs till grund för ett sådant beslut och beslutet angår [...] en transaktion avseende aktier.”¹⁶⁰ Vid bedömningen av om tilliten är befogad ska avseende enligt HD fästas vid tillitens *styrka* och *relevans* för den förlustbringande transaktionen, varvid *det sätt* som årsredovisningen kommit den skadelidande till del, samt *transaktionstypen blir* viktig. Ett krav på befogad tillit har tidigare tillämpats i praxis vid skador på grund av felaktig information, främst vad beträffar värderingsintyg.¹⁶¹ I BDO-målet har principen dock formulerats annorlunda jämfört med tidigare praxis och det är därför osäkert i vilken mån ledning kan fås ur tidigare avgöranden. Flera svåra avvägningar måste göras: vilken tillit är av tillräcklig ”styrka” och ”relevans” för att anses vara befogad? HD hänvisar inte uttryckligen till DCFR i denna del, men enligt min tolkning är det tydligt att inspiration hämtats från DCFR VI. – 2:207, som rör just ”förluster till följd av förlitan på inkorrekt information eller råd”,¹⁶² och motiven till den

¹⁵⁸ Se även Von Bar & Clive, s 3348. Där diskuteras även kausalitet utifrån denna specifika situation, och inga förändringar i förhållande till huvudregeln nämns.

¹⁵⁹ T 3420-12 ”BDO” p. 20.

¹⁶⁰ T 3420-12 ”BDO” p. 26-17.

¹⁶¹ Se NJA 1987 s 692 och NJA 2001 s 878.

¹⁶² Min översättning.

bestämmelsen bör enligt min mening fungera belysande i de fall tolkningssvårigheter uppstår.¹⁶³

Sättet som innehållet i årsredovisningen kommit den skadelidande till del angavs alltså av HD som ett förhållande av betydelse för bedömningen av tillitens styrka och relevans. I doktrin har tidigare diskuterats om tillit kan förmedlas genom börskursen, genom att investerare fäster tillit till att prisbildningen är korrekt.¹⁶⁴ En sådan tillit, förmedlad via börskursen, är enligt HD dock inte tillräckligt.¹⁶⁵ Hur det förhåller sig med annan tillit, exempelvis tillit förmedlad genom aktieanalyser, tv, radio och tidningar, behandlades inte av HD och är därför mera oklart. I förarbetet behandlades frågan men där stannade man vid att de närmare begränsningarna fick avgöras av rättstillämpningen,¹⁶⁶ men HD klargjorde dessvärre inte rättsläget i denna del. Det är alltså oklart om även de investerare som inte lagt själva årsredovisningen i sig till grund för sitt beslut, utan en annan sekundär källa, kan anses ha fäst befogad tillit till informationen. I motiven till DCFR anges dock att även information förmedlad genom någon form av tredje man bör kunna leda till ersättningsanspråk. Det avgörande bör istället vara att den skadelidande ingår i den grupp som kan betraktas som mottagare av informationen.¹⁶⁷ Att uppställa ett krav på direkt tillit till årsredovisningen förefaller i min mening även olämpligt av bevismässiga skäl. Hur kan det bevisas om en investerare lagt årsredovisningen eller en analys till grund för sin investering? Årsredovisningen finns i enlighet med emittentreglerna, tillgänglig på bolagets hemsida och således har vem som helst tillgång till den, och det kan därför inte bevisas att någon inte tagit del av den. Av denna anledning är enligt min mening den enda rimliga tolkningen att även information via analyser, intervjuer och liknande kan leda till ansvar.

Kleineman är tydlig med att dessa andra informationskällor inte bör leda till ansvar annat än då brott är för handen, eftersom det riskerar leda till ett alltför stort ansvar.¹⁶⁸ Han menar dock att utöver befogad tillit, bör det uppställas ett krav på närhet mellan skadevållaren och skadelidanden,¹⁶⁹ innebärande att handel på sekundärmarknaden som huvudregel inte kan leda till ansvar.¹⁷⁰ Uppställs inget sådant krav, vilket HD alltså inte gjort, menar Kleineman att något krav på tillit inte alls bör uppställas, eftersom det inte kan visas vilka källor en investerare lagt till grund för sitt beslut.¹⁷¹ Som framgått ovan är även min slutsats att bevissvårigheterna gör att någon begränsning inte kan uppställas rörande olika informationskällor. Jag instämmer även med Kleineman i att ansvaret blir omfattande om detta tillåts. Att uppställa en begränsning förefaller dock praktiskt omöjligt om inget krav på närhet också uppställs och tolkningen måste enligt min mening därför, i utvägar av ett närhetskrav, vara att befogad tillit kan föreligga även i de fallen.

Transaktionstypen omnämndes som sagt också som en viktig faktor för att fastställa befogad tillit. I BDO-målet befanns befogad tillit föreligga, där det rörde ett samgående via apportemission. Förhandlingar skedde direkt mellan parterna, och HD bedömde då att årsredovisningen typiskt sett var en väsentlig del av beslutsunderlaget för den typen av

---

¹⁶³ DCFR är förvisso soft-law, och HD har endast hämtat inspiration från den. Med att DCFR kan verka belysande avser jag alltså inte att motiven bör spela en avgörande roll för tolkningen, men att frågor som inte behandlats av HD, kan ha berörts där, och i framställningen hämtar jag, likt HD, inspiration därifrån.

¹⁶⁴ Härkönen s 276 f., 294; Samuelsson 1993 s 310 f.; Samuelsson 2012 s 4.

¹⁶⁵ T 3420-12 "BDO" p. 66.

¹⁶⁶ Prop 1997/98:99 s 191.

¹⁶⁷ Von Bar & Clive s 3346.

¹⁶⁸ Kleineman 1987 s 304, 317, 519-523.

¹⁶⁹ Kleineman 1987 s 310, 317, 459; Kleineman 2012 s 18.

¹⁷⁰ Samuelsson 1991 s 310 ff.

¹⁷¹ Kleineman 2006 s 287.

transaktion.¹⁷² HD nämner att köp av en majoritetspost utanför börsen också är ett fall där årsredovisningen typiskt sett är en viktig del i beslutsunderlaget, medan en investering i derivat grundat på bolagets börskurs inte innebär att årsredovisningen spelar samma omedelbara betydelse. En aktietransaktion är alltså en sådan transaktion där tillit till årsredovisningen *kan* anses vara befogad.¹⁷³

Kvarstår gör då den samlade bedömningen av om årsredovisningen vid aktietransaktioner på sekundärmarknaden typiskt sett utgör en väsentlig del av beslutsunderlaget. Det kan också formuleras som frågan om dessa aktieköpare ingår i den skyddade kretsen för den överträdde normen. Det viktiga är enligt DCFR om den skadelidande ingår i den krets som revisorn vetat eller *borde* vetat skulle förlita sig på informationen, och där anges aktieköpare på sekundärmarknaden som ett exempel på där ersättning utgår.¹⁷⁴ Huruvida detta ska gälla även i svensk rätt kan dock inte sägas vara säkert. BDO-målet rörde som framgått en speciell transaktion (samgående via apportemission), varför det genom domen inte är klarlagt om det vid aktietransaktioner på sekundärmarknaden är befogad att fästa tillit till årsredovisningens innehåll. Vid bedömningen kan beaktas att det i förarbetena anges att både framtida som nuvarande aktieägare är att betrakta som mottagare av årsredovisningen.¹⁷⁵ Det sades även att det är viktigt att revisorn beaktar den aktieköpande allmänhetens intresse.¹⁷⁶ Härkönen menar också att i ett större börsnoterat bolag är årsredovisningen *främst* riktad till investerarna.¹⁷⁷ Att en aktieägare lider skada till följd av en felaktig revision är enligt Kleineman närmast ett typfall på det förmögenhetsintresse och den personkategori som avses med bestämmelsen.¹⁷⁸ Med grund i detta finns fog för att hävda att årsredovisningen *typiskt sett*, kan anses utgöra en väsentlig del av det konkreta beslutsunderlaget vid investeringar på sekundärmarknaden. Å andra sidan måste dammlucksargumentet beaktas, vilket är motivet till att HD uppställer begränsningarna. Förutsebarhet för skadegöraren, proportionalitet mellan den skadegörande händelsen och ansvarets omfattning samt den praktiska hanteringen måste då beaktas.¹⁷⁹ Det får betraktas som förutsebart att felaktig information i årsredovisningen leder till skada för aktieköpare eller aktiesäljare, men proportionaliteten kan ifrågasättas. Som kommer att visas nedan finns det även flertalet hanteringsproblem vad beträffar förlustsambandet. Ansvaret *riskerar* åtminstone att bli mycket omfattande om ansvar mot sekundärmarknaden godtas, men trots detta är min tolkning att det *är* befogad att vid en sådan investering fästa tillit till årsredovisningens innehåll, särskilt i ljuset av vem årsredovisningen är till för. Således är det enligt min mening befogad att fästa tillit till information i årsredovisningen vid handel på sekundärmarknaden. Kausalsambandet (beslutsrelevans) är således adekvat (befogad) och transaktionssamband kan således föreligga.

En, enligt min bedömning, sista viktig fråga som inte berördes i BDO-målet är under hur lång tid någon rimligen kan ha lagt informationen i årsredovisningen till grund för sitt investeringsbeslut. Frågan har inte heller berörts i förarbetena till ABL. Ytterst bör det vara en bevisfråga, och tiden bör teoretiskt kunna utsträckas till att omfatta maximalt ett år, det vill säga tills nästa årsredovisning utkommer. En sådan lång tid förefaller dock ha liten förankring i verkligheten, då bolaget måste ha utkommit med enorma mängder information sedan årsredovisningen publicerades och information är i det hänseendet därför en färskvara. Att en

---

¹⁷² T 3420-12 "BDO" p. 29.

¹⁷³ T 3420-12 "BDO" p. 27.

¹⁷⁴ Von Bar & Clive s 3346, 3348.

¹⁷⁵ Prop. 1995/96:10 s 174 f.; Prop. 2004/05:24 s 61.

¹⁷⁶ Prop. 1975:103 s 224 ff.

¹⁷⁷ Härkönen s 318.

¹⁷⁸ Kleineman 1987 s 317.

¹⁷⁹ T 3420-12 "BDO" p. 25.

investerare skulle lägga äldre information till grund för sitt beslut anser jag framstår som orimligt och det kan i ett sådant fall möjligen anses att det inte föreligger befogad tillit. Om det anses föreligga befogad tillit innebär det att samtliga som köpt eller sålt aktier under minst ett års tid, kan bli ersättningsberättigade. Tas H&M som exempel, innebär ett halvårs tidsutdräkt och ett sammanlagt kursfall om bara 10 % att det totala ersättningsbeloppet blir cirka 12 miljarder.¹⁸⁰ Tas en aktie med lägre omsättning, som Electrolux, blir det totala beloppet vid en förlust om 10 % cirka 5 miljarder.¹⁸¹ Exemplet visar att beloppen blir höga som en följd av den stora kretsen ersättningsberättigade, vilket kan utgöra ett stort problem. Om kravet på befogad tillit avgränsar ansvaret i denna del är inte klart, men jag anser att så bör vara fallet, eftersom den tilliten inte har den relevans som krävs för att vara befogad.

4.1.3 Sammanfattande slutsats

Genom kraven på befogad tillit och beslutsrelevans har HD i ljuset av dammlucksargumentet önskat uppställa begränsningar för revisorns skadeståndsansvar. Viktiga och nödvändiga begränsningar har också gjorts genom att tillit förmedlad via börskursen inte är tillräckligt, samt att investeringar i exempelvis derivat inte heller kan medföra ansvar. Vissa bedömares farhågor inför HD:s dom om en helt obegränsad krets skadelidande¹⁸² har därmed stillats. Ansvaret har dock i någon mån utvidgats genom att beviskravet och bevisemat förändrats. Om min tolkning stämmer, det vill säga att det är befogat att fästa tillit till årsredovisningen vid handel på sekundärmarknaden, är likväl den ersättningsberättigade kretsen stor. I det hänseendet innebär således inte kravet på befogad tillit någon begränsning. Endast mindre allvarliga fel i årsredovisningen utesluts genom kravet på beslutsrelevans tillit. Detta alltså de fel som, om de rättades, inte skulle medföra ett annat beslut. Vad beträffar handel på sekundärmarknaden uppställs alltså inte några större begränsningar.

Sammantaget har ansvaret i de situationer som diskuteras i uppsatsen endast begränsats något. Detta medför att den ersättningsberättigade kretsen kan bli stor.

4.2 Förlustsamband

Gällande såväl det interna som externa ansvaret krävs som sagt att det finns ett samband mellan den vårdslösa revisionen och den uppkomna skadan (*förlustsamband*). Det räcker således inte för ansvar externt att revisorn genom sin vårdslösa revision låtit felaktig eller missvisande information intas i årsredovisning, vilket i sin tur motiverat en investering (*transaktionssamband*). Det måste också föreligga ett samband mellan revisorns vårdslöshet och skadan. Kausalitetskravet vid vårdslös revision är alltså tudelat, och att en tudelad prövning ska göras kan betraktas som klart, men hur de olika prövningarna förhåller sig till varandra är mera oklart. Om endast ett krav på transaktionssamband uppställdes, skulle det räcka med sambandet mellan viss information och investering. Om bolaget går i konkurs av en helt annan anledning skulle det då medföra skadeståndsskyldighet. Jag tolkar emellertid HD:s domskäl i BDO-målet som att det även krävs ett samband mellan informationen,

---

¹⁸⁰ Uträkningen baserad på en ursprungskurs på 285kr, en daglig handelsvolym om 2,4 miljoner aktier och 10 % förlust. Exemplet är förenklat, och varje investerare gör såklart olika stor förlust, vissa mindre vissa större. Informationen om kursdata är hämtad från Avanza.se 2014-03-06 och tre månader bakåt.
(285*0,10)*2400000*182,5= 12483000000.

¹⁸¹ Uträkningen är baserad på en ursprungskurs om 149,5 (medelpunkten för de senaste tre månaderna), en daglig handelsvolym om 1,89 miljoner aktier och en förlust om 10 %. (149,5*0,10)*1890000*182,5= 5151 454 875

¹⁸² Kleineman 2012 s 15 ff.

investeringen, och förlusten.¹⁸³ Det medför till exempel att revisorn inte kan bli ansvarig för att börskursen sjunker på grund av sviktande konjunktur, trots att den vårdslösa revisionen var anledningen till att investeraren alls äger aktier i bolaget. Den skada som uppstår måste alltså bero på den vårdslösa revisionen och den därför förmedlade informationen. Så regleras frågan i amerikansk rätt, och att prövningen ska göras på detta sätt förespråkas också i doktrin,¹⁸⁴ men helt klar är inte frågan i svensk rätt.¹⁸⁵ Enligt min mening kan dock ansvaret av rimlighetsskäl endast omfatta den skada som är hänförlig till den vårdslösa revisionen, och således krävs ett tydligt samband mellan både revisionen, investering och skadan.

Vad beträffar bedömningen av förlustsambandet har inte fastställts några speciella kriterier för revisorns ansvar. För att utreda i vilka situationer det kan anses finnas ett samband mellan orsak och skada fordras därför en analys av de allmänna kausalitetskriterierna, vilket görs nedan i avsnitt 4.2.1. Därefter undersöks i avsnitt 4.2.1.1 vilka skador det typiskt sett kan anses föreligga kausalitet till, och om ansvaret omfattar en, eller flera skador. I avsnitt 4.2.1.1 behandlas frågan om hur ansvaret kan hanteras om det föreligger flera skador, men orsaksförhållandena inte är helt klara. Slutligen berörs i avsnitt 4.2.1.3 hur frågan om orsakssamband ska hanteras om det föreligger flera orsaker till samma skada, och i avsnitt 4.2.1.3.1 berörs så kallade ”alternativa skadeorsaker” och i avsnitt 4.2.1.3.2 behandlas ”samverkande skadeorsaker”.

4.2.1 Kausalitet

Kravet på kausalitet har beskrivits på många olika sätt, och med många olika termer.¹⁸⁶ I grunden handlar det om att identifiera vad som orsakat skadan – vad har ett visst handlade haft för effekt? Utgångspunkten för prövningen av sambandet mellan vårdslös revision och skada är ett hypotetiskt scenario, där en korrekt årsredovisning lämnats.¹⁸⁷ Vid hypotetiska prövningar rör sig frågan från *effekt* till vad som skulle ha hänt om revisionen varit korrekt. Den faktiska effekten är emellertid inte ointressant, men metoden för att fastställa den skiljer sig. Hur hade bolagets intressenter och marknaden reagerat om, för att låna ett exempel från Prosolviamålet, periodiseringen gjorts korrekt och bolaget därför uppvisat en stor förlust i årsredovisningen? Att prövningen har detta som utgångspunkt är enligt min mening närmast att jämföra med ett krav på att revisionen varit en *nödvändig betingelse* för skadan, och en *tillräcklig betingelse* leder då inte till ansvar, vilket närmast är i linje med den klassiska betingelseläran. I doktrin tas i regel avstamp i dessa begrepp vid diskussioner rörande kausalitet.¹⁸⁸ Även HD använde för första gången begreppen i NJA 2012 s 597. Det framstår därför som motiverat att använda dem även i denna undersökning.

En händelse utgör en *nödvändig betingelse* för skadan, om skadan inte skulle ha inträffat utan denna händelse. Om vårdslös revision leder till att förtroendet för bolaget på marknaden raseras och bolaget går i konkurs är den spontana reaktionen antagligen att uppfatta revisorns vårdslöshet som en *nödvändig betingelse* för båda skadorna. Så kan också vara fallet, men om

¹⁸³ T 3420-12 ”BDO” p. 34; Se även Von Bar & Clive s 3348 för hur frågan reglerats i DCFR.

¹⁸⁴ Härkönen s 295. Samuelsson 1991 s 303 f., 317; af Sandeberg 2001 s 130, 398 f.; Härkönen anför NJA 1998 s 625 som stöd för detta, där en allmän prisnedgång på fastigheter inte beaktades eftersom det inte var en konsekvens av revisorns handlande.

¹⁸⁵ Härkönen s 295.

¹⁸⁶ Se Schultz 2011 s 465 för exempel.

¹⁸⁷ T 3420-12 ”BDO” p. 41. Även i Prosolviamålet, som rörde det interna ansvaret, var utgångspunkten en hypotetisk prövning, T 4207-10, ”Prosolvias”, Hovrätten för Västra Sverige

¹⁸⁸ Hellner & Radetzki passim; Schultz 2007 passim; Peczenik 1979 passim; Andersson 1993 passim; Radetzki 2012 passim; Svernlöv 2012 s 70.

bolaget var indraget i en rättstvist rörande patentet till sin enda produkt, vilken skulle förlorats inom kort och också orsakat konkursen, utgör den vårdslösa revisionen istället en *tillräcklig betingelse*.¹⁸⁹ Skadan skulle ha inträffat i vilket fall som helst, och den vårdslösa revisionen var alltså inte nödvändig för konkursens inträffande.

Att endast en nödvändig betingelse leder till ansvar får betraktas som en avvikelse i förhållande till hur kausalitetskravet i regel beskrivs i doktrin och övrig praxis. Ett krav på nödvändig betingelse ligger närmast i linje med den klassiska *betingelseläran*, vilken emellertid inte förespråkas av någon av de tongivande författarna inom skadeståndsrätten.¹⁹⁰ I doktrin och praxis förefaller istället kausalitetskravet enligt min mening gå mot en mer inkluderande orsakslära, där det räcker om en viss handling *bidragit* till skadan, varpå andra överväganden får begränsa och allokera ansvaret. Exempelen på sådana formuleringar finns det gott om i doktrin.¹⁹¹ Genom att HD formulerat kausalitetskravet vid vårdslös revision som en hypotetisk prövning, innebär det alltså ett mer begränsat ansvar. Detta i förhållande till vad som i allmänhet gäller, där det är tillräckligt att en viss händelse bidragit till skadan. Det måste dock betraktas som en god ordning, i ljuset av att en vårdslös revision av ett aktiemarknadsbolag måste kunna antas spela en roll i en väldigt stor andel av de händelser som utspelar sig kring ett sådant bolag. I vissa fall måste emellertid den hypotetiska prövningen kompletteras med andra principer,¹⁹² vilket behandlas i avsnitt 4.2.1.3.

En stor nackdel med den hypotetiska prövningen är enligt min mening att den är förenad med stor osäkerhet, och fordrar kunskap om hur flertalet av bolagets intressenter skulle ha betett sig vid en korrekt informationsgivning. Detta särskilt i det interna ansvaret där skadan uppstår genom att flera av bolagets intressenter agerar i förhållande till det. Dessa kanske avbryter samarbetet, kräver hårdare villkor eller lägre priser. Deras tankeprocess är såklart svår att leda i bevis. Möjligen bör av den anledningen en analogi från BDO-målet göras, och den hypotetiska prövningen även i denna del göras utifrån hur en aktör typiskt sett skulle betett sig i en sådan situation. Stöd för en sådan tolkning kan enligt min bedömning fås i NJA 1996 s 224, som förvisso också rörde externt ansvar (i det fallet mot en borgenär), där HD presumerade att aktörerna i det hypotetiska scenariot skulle betett sig rationellt.¹⁹³ Samma problematik som vid det externa ansvaret inträder dock när det måste bedömas hur allvarlig

---

¹⁸⁹ Exemplet är baserat på Andersson 1993 s 291, som dock inte rör revisorer.

¹⁹⁰ Schultz 2011 s 471; Hellner & Radetzki s 190 ff.; Andersson 1993 s 290 ff.; Dufwa 1993 kap 6; Peczenik 1979; Radetzki 2012 s 146 ff. Svaren som läran ger vid mer komplexa skadeorsaker, då bedömningen inte är intuitiv, såsom då det framförs flera alternativa förklaringar, är otillfredsställande, Schultz 2007 s 471. Utfallen i sådana situationer har också beskrivits som orimliga och icke överensstämmande med det allmänna rättsmedvetandet, Carlsson s 284; Dufwa 1993 nr 2441 och 2497. I den aktiebolagsrättsliga doktrinen beskrivs kausalitet emellertid fortfarande utifrån betingelseläran, se Samuelsson 1991 s 303, af Sandeberg s 128.

¹⁹¹ Schultz sammanfattar sin ”empiriska orsakslära” som frågan om ”den ansvarsgrundande faktorn på något sätt, oavsett hur litet, påverkat i skadans historia”, Schultz 2007 s 405. Carlsson ser Schultz lära som ett alternativ till eller utveckling av betingelseläran och anser att ”ytterst är en orsak en faktor som medfört skillnad i något efterföljande avseende”, Carlsson s 277, 286. Andersson förordar en liknande formulering, och ställer frågan om den ansvarsgrundande faktorn reallt verkat på något sätt som ensamt eller tillsammans med andra faktorer faktiskt förekommit i förloppet som lett till skadan, Andersson 1993 s 311. Radetzki förespråkar också en inkluderande bestämning av kausaliteten, i det att en handling som *antingen* är en tillräcklig *eller* en nödvändig betingelse är att anse som orsak, Radetzki 2012 s 146. Även Hellner & Radetzki förordar en sådan inkluderande bestämning, och påpekar också att deras modell inte innebär några tydliga avvikelser i förhållande till Schultz, Hellner & Radetzki s 198, 213. Samuelsson uttalar att ”i grund och botten handlar det om att ta ställning till huruvida oakttsamheten spelade en roll i det förlopp som medförde den påstådda skadan”, Samuelsson 2012 s 7. Även enligt DCFR görs prövningen på ett sådant inkluderande vis, Von Bar & Clive, s 3357.

¹⁹² Schultz 2011 s 471.

¹⁹³ Samuelsson 2012 s 7.

en viss information var. Hur bedöms om ett periodiseringsfel som påverkar vinsten med -5 % är tillräckligt allvarligt för att en rationellt agerande bank ska säga upp företagets kredit?

Sammanfattningsvis kan konstateras att utgångspunkten vid prövningen av förlustsambandet är en hypotetisk prövning, vilket verkar begränsande på omfattningen av revisorns ansvar. Detta då prövningen utgår från vad skulle ha hänt om en korrekt årsredovisning lämnats, och således krävs att den vårdslösa revisionen varit nödvändig för skadans uppkomst. Möjligen ska den hypotetiska prövningen också utgå från vad som i ett typiskt scenario skulle ha inträffat, men på denna punkt råder viss osäkerhet eftersom det interna ansvaret inte prövats i högsta instans ännu.

4.2.1.1 En eller flera skador?

Vilka skador som är hänförliga till den vårdslösa revisionen är en svår fråga och det kan uppstå tveksamhet kring vilka skador som faktiskt har orsakats av den vårdslösa revisionen.¹⁹⁴ Detta är framförallt en svår fråga i det interna ansvaret, men även externt råder tveksamhet. Det kan också formuleras som frågan om revisorns ansvar omfattar en eller flera skador. Detta ska förklaras nedan.

Ett förenklat typfall av skada som kan illustrera problematiken är följande; i ett exempelscenario har bolagets vinst uppgått till 1 miljon, men med revisorns godkännande intas istället i årsredovisningen den felaktiga uppgiften att vinsten var 10 miljoner, vilket är i strid med god revisionsred. Aktiekursen stiger från 5kr till 7kr, men när felet uppdagas faller aktiekursen till 4kr och allmänhetens förtroende för bolagets förmåga minskar – därmed orsakas bolaget och investerare ekonomiska skador på grund av den vårdslösa revisionen. I ett sådant fall menar jag att det har uppstått två olika effekter eller skador. Dels de skador som orsakas av att korrekt information om hur bolagets verksamhet har utvecklats blir känd, framöver benämnd bolagets *egen skada*, dels de effekter som orsakas av hur informationen har hanterats av revisorn, framöver benämnd *förtroendeskada*. I fallet ovan är skillnaden mellan 5kr och 7kr hänförlig till bolagets *egen skada*, medan skillnaden mellan 4kr och 5kr är hänförlig till den *förtroendeskada* som revisionen orsakat.¹⁹⁵

Fråga är således om revisorns ansvar som utgångspunkt omfattar endast en skada, förtroendeskadan, eller flera, och alltså vad som ovan omnämnts som bolagets egen skada. Det kan enligt min mening ifrågasättas om det verkligen föreligger ett orsakssamband mellan revisionen och bolagets egen skada både vad beträffar det interna och det externa ansvaret – men främst avseende det interna. I inget av fallen har revisorn rent *faktiskt* orsakat att bolagets verksamhet går dåligt, eller vilket förhållande informationen än må röra. För bolaget är det tydligt att skadan hade uppstått ändå, vilket dock inte gäller det externa ansvaret. Trots att revisorn alltså *faktiskt* inte orsakat bolaget egen skada, eftersom denne inte kunnat påverka att vinsten bara var 1 miljon, hade skadan aldrig uppkommit för en investerare eller annan extern part. Detta eftersom dessa aktörer inte skulle ha investerat om de fått korrekt information. Det finns i det *externa ansvaret* alltså en klar koppling mellan förlusten och revisorns agerande, vilket talar för att rättsläget ska tolkas som att orsakssamband finns för hela förlusten i det externa förhållandet, eftersom någon finansiell exponering aldrig skulle uppkommit om

---

¹⁹⁴ Samuelsson s 307.

¹⁹⁵ Exemplet är kraftigt förenklat, och det går såklart inte att säga säkert att kursen skulle förblivit 5kr. Hur marknaden reagerar beror självfallet på vilka förväntningar som finns på resultatet, hur bolaget presterat historiskt och många andra faktorer. Kanske hade kursen stigit något även om den ursprungliga rapporten innehöll korrekt information. För enkelhetens skull utgår jag dock i uppsatsen från detta enkla exempel.

korrekt information förmedlades. Mot detta finns emellertid goda argument, vilka behandlas i det följande.

I det interna ansvaret är kopplingen i förhållande till bolagets egen skada svagare än avseende det externa ansvaret. Där existerar nämligen ingen transaktion som skapar en koppling till förlusten – bolagets intressenter har i det läget inte agerat på grundval av informationen, och i ett sådant fall är det enligt min mening klart att en uppdelning måste ske mellan bolagets egen skada och förtroendeskan. Enligt min mening föreligger det i det interna ansvaret alltså endast orsakssamband mellan revisionen och förtroendeskan, detta av flera skäl. Vissa av dessa argument äger tillämpning även på det externa ansvaret och talar således, trots ovan nämnda starkare koppling i den situationen, mot att den egna skadan ska ersättas också i de fallen.

För det första ska skadan, som framgått ovan i avsnitt 4.2.1, bedömas utifrån ett hypotetiskt förlopp, där en jämförelse görs mellan den skada som har uppstått, och den skada som skulle ha uppstått om en korrekt redovisning lämnats.¹⁹⁶ Om det faktiska händelseförloppet i exemplet ovan jämförs med ett hypotetiskt förlopp kan enligt min mening konstateras att då det gäller det interna ansvaret så skulle skadan delvis ha uppstått *ändå*, oavsett hur revisorn handlade. Informationen skulle nämligen vid en korrekt revision ha ändrats och bolagets intressenter skulle då ha informerats om resultatet och rimligen reagerat precis som i det faktiska scenariot. Utgångspunkten är därför att samma information skulle ha offentliggjorts i det hypotetiska förloppet, men i ett tidigare skede. Revisorn är därmed, enligt min mening, endast ansvarig för den extra förtroendeskada som eventuellt uppstått, eftersom denna extra förlust orsakats av denne, och kan hänföras till hur informationen hanterats. I det externa ansvaret däremot, hade skadan inte inträffat, eftersom någon investering inte företagits i ett hypotetiskt scenario.

För det andra är det enda som förändrats, av att felaktigheterna i redovisningen inte upptäcktes vid revisionen, tidpunkten för dess offentliggörande samt uppkomsten av en förtroendeskada. Tidpunkten för offentliggörandet anser jag inte, i enlighet med det hårdare kausalitetskrav den hypotetiska prövningen innebär, vara grund för att fastställa revisorn som en orsak till skadan – den skulle ha inträffat ändå. Hellner & Radetzki menar också att om en viss orsaks verkan på den inträffade skadan i grunden var obetydlig, i det att den endast påverkat tidpunkten för skadans inträffande, förefaller det rimligt att inte betrakta den som en orsak.¹⁹⁷ Detta utgör enligt min bedömning ett övertygande argument för att en uppdelning bör göras i det interna ansvaret. I det externa ansvaret fungerar emellertid inte detta argument, eftersom skadan faktiskt annars inte skulle ha inträffat.

För det tredje kan läran om ”färdig skada” i min mening anföras som stöd för att revisorns ansvar endast omfattar själva förtroendeskan, ett argument som är relevant även för det externa ansvaret. Om exemplet ovan återanvänds, kan det hävdas att det faktum att vinsten var 1 miljon och inte 10, redan inträffat vid tidpunkten för revisorns granskning, och det finns således grund för att anse att den är ”färdig”. Klassas en skada som ”färdig” kan ansvar inte utkrävas för den, eftersom ingen ersättning utgår för en skada som redan inträffat då den skadevållande handlingen sker.¹⁹⁸ Det är emellertid inte enkelt att klargöra vilka skador som inträffat och som är att betrakta som ”färdiga” då revisorns vårdslöshet inträder.¹⁹⁹ För att en

---

¹⁹⁶ T 3420-12 ”BDO” p.44; SOU 2001:1 s 268; DS 2013:16 s 86.

¹⁹⁷ Hellner & Radetzki s 198. Carlsson s 368 påpekar också att en *oväsentlig påverkan* inte bör leda till att en faktor anses vara en orsak.

¹⁹⁸ Dufwa 1993 nr 2509.

¹⁹⁹ Dufwa 1993 nr 2434.

skada ska anses som färdig brukar det sägas att skadeverkningarna ska ha stabiliserat sig.²⁰⁰ Vissa menar att det avgörande bör vara om skadan är ”i det väsentliga färdig”,²⁰¹ och andra anser den vara färdig då den är oundviklig.²⁰² En annan ståndpunkt är att frågan bör avgöras genom en helhetsbedömning.²⁰³ Tiden liksom situationen i vilken skadan uppkom blir då relevant för att bedöma ”färdighet”.²⁰⁴ En svår gränsdragning får emellanåt göras mot skador som är ”på gång”, och ansvar kan i det fallet inte uteslutas för den skada som redan varit på gång.²⁰⁵ Helt klart är således inte vad som gäller i alla situationer. Min uppfattning är att eftersom årsredovisningen främst är tillbakablickande är den skadan ”i det väsentliga färdig”, eller är åtminstone ”oundviklig” och kan inte förändras genom revisorns handlande. Bolagets verksamhet för den relevanta tidsperioden kan inte bedrivas igen på ett annat sätt. Detta innebär att åtskillnad måste göras mellan de skador som uppstår på grund av verksamheten och de förtroendeskadorna den vårdslösa revisionen ger upphov till. Kleineman, Härkönen samt Dotevall är av samma åsikt.²⁰⁶ Även principen färdig skada är enligt min mening således ett bra argument för att ansvaret endast ska omfatta förtroendeskadorna, både avseende det interna och externa ansvaret. En annan ordning skulle innebära att revisorer stod en betydligt högre risk vid granskning av finansiellt instabila företag, vilket utgör ytterligare ett skäl till att ansvaret behöver begränsas i denna del.

I den underrättspraxis som finns har inte skadan vare sig i det interna eller externa ansvaret, hanterats på det uppdelade vis som jag förespråkar. Detta trots att utgångspunkten för prövningen även i de fallen varit ett hypotetiskt scenario.²⁰⁷ Frågan har emellertid inte prövats i högsta instans och i avsaknad av vägledande uttalanden finns således fortfarande viss osäkerhet i denna del. En förklaring till att en uppdelning inte kommit till stånd kan vara de hanteringsmässiga svårigheterna; följdskadorna från att verksamheten gått dåligt har inte kulminerat vid tidpunkten för den vårdslösa revisionen, och skadeverkningarna från att bolaget faktiskt gått dåligt uppkommer därför samtidigt som skadorna till följd av revisorns vårdslöshet. Eftersom båda skadorna verkar exakt samtidigt kan det därmed uppstå problem att dels avgöra om respektive faktor medfört någon skada, dels att värdera skadan. Det föreligger därför en risk för sammanblandning mellan verkningarna av de olika skadorna, på grund av de bevisproblem som uppstår. Därmed kan såväl den hypotetiska prövningen som principen om ”färdig skada” vara vansklig att tillämpa i praktiken. Möjligen är detta anledningen till att underrätterna utsträckt ansvaret till alla skador med koppling till den vårdslösa revision, och inte gjort någon uppdelning. Att ansvaret utsträcks till att omfatta även hur bolagets verksamhet utvecklats är i min mening emellertid olyckligt.

---

²⁰⁰ Carlsson s 359; Peczenik 1979 s 101; Hellner 1976 s 161.

²⁰¹ Karlgren s 41.

²⁰² Saxén 1987 s 328.

²⁰³ Dufwa 1993 nr 2511.

²⁰⁴ Carlsson s 335.

²⁰⁵ Hellner & Radetzki s 215.

²⁰⁶ Kleineman seminarium 2014, Dotevall var åhörare och instämde då Kleineman framförde åsikten ifråga. Se även Härkönen s 325 där hon skriver att ”I sammanhanget bör man beakta att aktieägare inte kan väcka talan om skadestånd om värdeminskningen beror på innehållet i den information som bolagsledningen försökt hemlighålla utan endast om värdeminskningen beror på hur bolaget hanterat informationen. Det är en begränsande faktor som ibland glöms bort när man diskuterar aktieägares rätt att väcka talan om skadestånd.” Vid e-postkorrespondens med Härkönen har hon bekräftat att tankegången bakom ovanstående varit att informationen om bolagets verksamhet bör betraktas som en färdig skada.

²⁰⁷ Se T 4207-10, ”Prosolvia”, Hovrätten för Västra Sverige, T 1845-12, ”Countermine”, Svea Hovrätt. Jämför även T 1799-07, Hovrätten över Skåne och Blekinge. BDO innehöll dessvärre inga ställningstaganden om skadeberäkning eftersom det rörde en fastställelsetalan. I BDO uttalade sig dock HD för en hypotetisk prövning av skadans omfattning.

Stöd för att det typiskt sett uppstår flera skador är också att aktiebolagskommittén uttalade att då revisorn *varaktigt* brustit i sin kontroll och en *förlustbringande åtgärd* därför kunnat vidtas, blir revisorn ansvarig för *hela skadan*.²⁰⁸ Slutsatsen har upprepats på många håll i doktrin.²⁰⁹ Aktiebolagskommitténs uttalande antyder, enligt min tolkning, att de anser att flera skador i regel uppkommer. Detta eftersom de poängterar att revisorn i vissa fall kan bli ansvarig för ”hela skadan” – i motsats till enbart en del av skadan.

Att det föreligger flera skador saknar emellertid praktisk tillämpning om revisorns ansvar likväl omfattar de övriga skadorna, såsom aktiebolagskommittén menar kan vara fallet under vissa förutsättningar. Aktiebolagskommitténs uttalande innehåller dock en rad oklarheter – när är en vårdslös revision varaktig, vad är en förlustbringande åtgärd och hur ska begreppet ”hela skadan” förstås? Är vårdslös revision en ”varaktig brist” i kontrollen? Rimligen kan inte avses att revisorn varit vårdslös under revisionens utförande, eftersom något skadeståndsansvar inte kan aktualiseras förrän revisionen slutförts – fram till dess står det revisorn fritt att framställa eller inte framställa anmärkning. Efter att revisionsberättelsen avlämnats är revisionen avslutad, och vari det ”varaktiga” kan bestå är därmed enligt min mening oklart. Möjligen skulle en situation där revisionen år efter år är bristfällig kunna avses, men den praktiska betydelsen av uttalandet är i så fall begränsat.

Det är som sagt även oklart vad som utgör en ”förlustbringande åtgärd” i sammanhanget. Uttalandet skedde i anslutning till behandlingen av det interna ansvaret, men vilka förlustbringande åtgärder som *bolaget* skulle kunna vidta är dock oklart. Skada uppstår som sagt för bolaget i regel genom att dess intressenter agerar i förhållande till bolaget, vilket i och för sig leder till förluster för bolaget, men om det är vad som avses är det enligt min bedömning ett mycket omständligt sätt att uttrycka det på. I det externa ansvaret är det tydligare att en förlustbringande åtgärd kan vidtas av aktieköpare och aktiesäljare då aktier köps eller säljs till ett felaktigt pris vilket medför förluster för aktieköparna och aktiesäljarna.

Vad som avses med ”hela skadan” är inte heller klart. Antagligen avses då hela den förlust som alls har samband med revisionen, såsom ovan diskuterats. Det förefaller alltså finnas fall där ansvaret omfattar hela den uppkomna förlusten, men när vårdslösheten varit varaktig är svårt att säga, samt vad en förlustbringande åtgärd kan tänkas vara när bolaget skadas. Aktiebolagskommitténs uttalande förefaller enligt min tolkning innebära att den hypotetiska prövningen under vissa förutsättningar ska frångås och att revisorn ska ansvara också för den skada som beror på bolagets låga resultat eller andra faktorer. Motsatsvis borde utgångspunkten då en varaktig brist i kontrollen inte förelegat vara att ansvaret inte omfattar hela skadan, utan att det blir begränsat till den del av skadan som revisorn faktiskt orsakat.

Sammantaget talar alltså mycket för att flera skador som utgångspunkt kan sägas inträffa vid vårdslös revision, och att en uppdelning av flera skäl bör ske i det interna ansvaret. I det externa ansvaret utgör färdig skada ett gott argument för att uppdelning ska ske, men bedömningen är i det externa ansvaret mer osäker och rättsläget i min mening mer oklart. Det finns goda skäl både för att ansvaret ska begränsas till förtroendeskadan, som att det ska omfatta hela skadan. Oavsett hur ansvaret rätteligen ska hanteras blir dock antagligen konsekvensen av de hanteringsmässiga svårigheterna att någon uppdelning i praktiken inte görs på förtroendeskada och bolagets egen skada, trots att goda argument finns för att en uppdelning bör ske, både internt och externt. Detta medför att ansvaret även omfattar skada som beror på hur verksamheten har utvecklats, vilket innebär att revisorn vid vårdslös

---

²⁰⁸ SOU 1995:44 s 252.

²⁰⁹ Se bland annat Andersson m.fl. 29:14; Nerep & Samuelsson 29 kap. 2 § 2.2.

revision övertar en del av affärsrisken. Skadans omfattning blir därför stor. Hur dessa hanteringsmässiga svårigheter kan behandlas då flera skador föreligger ska diskuteras härnäst.

4.2.1.2 Flera skador

Att flera skador föreligger är i grunden inget problem, om det kan visas hur stor varje skada är, och vem som orsakat den. I doktrinen råder enighet om att, under förutsättning att *effekten* av vardera skada kan preciseras, bör skadan delas upp.²¹⁰ Som vi sett ovan finns det emellertid hanteringsmässiga problem i en sådan situation. Problemen beror bland annat på att föremålet för skadan är ett bolags förmögenhet eller marknadsvärde – skadan träffar därmed ett förmögenhetsvärde, snarare än en viss sak eller en del av person. Redan på den grunden blir en uppdelning svår, vilket inte förenklas av att förtroendeförlusten och förlusten hänförlig till verksamheten (den egna skadan) inträffar samtidigt. På grund av detta framstår förmögenhetsförlusten i regel som *en skada* och inte sällan är alltså situationen sådan att det inte kan bevisas hur stor andel av den totala förmögenhetsförlusten som orsakats av vardera skadevällaren. Utöver denna ”konkurrens” mellan förtroendeskadan och bolagets egen skada kan det också tänkas att bolaget eller aktieägarna drabbas av *andra* skador samtidigt. Exempelvis kan börskursen gå ned på grund av att bolagets största kund gått i konkurs, *och* på grund av vårdslös revision.²¹¹ I ett sådant läge är det enligt min mening tydligt att revisorns ansvar inte omfattar förlusten som är hänförlig till kundens konkurs, men att i en sådan situation särskilja effekterna kan, enligt HD, innebära ”betydande svårigheter”.²¹²

Härnäst ska studeras om det finns någon möjlighet att rättsligt sett hantera dessa svårigheter genom att faktiskt eller skönsmässigt dela upp skadan på *delskador*. Om det är möjligt att dela upp en inträffad skada på delskador, innebär det att skadans omfattning och därmed revisorns ansvar kan begränsas. Frågan om uppdelning i delskador får betydelse vid den aktuella skadesituationen, när en skada kan sägas ha uppkommit både på grund av ett dåligt resultat, vårdslös revision eller andra omvärldshändelser. Då dessa tre verkar samtidigt framstår ofta effekterna som en skada. I ett fall där det är möjligt att dela upp skadan samt fastställa att en viss skadevällares handling endast orsakat vissa av delskadorna ska denne endast ersätta vad som orsakats.²¹³ Detta gäller även om en del av skadan orsakats av en olyckshändelse, som ingen ansvarar för, då den skadelidande själv får stå den risken.²¹⁴ Frågan om när detta kan göras är emellertid inte helt klar, men vissa belysande exempel har i doktrin getts.²¹⁵

- 1) Då skadorna uppkommer utan inbördes beroende av varandra, men på samma sak;²¹⁶
- 2) Då den ena skadan är ”färdig” när den andra inträffar;²¹⁷ och
- 3) Då samverkan föreligger mellan två händelser och skadan, men deras skadeverkningar har skett växelvis och utlöst en del av skadan samt därefter förvärrat den.²¹⁸

²¹⁰ Samuelsson 1991 s 303 f. 317; af Sandeberg 2001 s 130, 398 f; Härkönen s 297.

²¹¹ Samuelsson s 307. Exemplet är anpassat, men principen kommer från Samuelsson.

²¹² T 3420-12 ”BDO” p. 65.

²¹³ Dufwa 1993 nr 2431-2432. Hänvisning kan också göras till den grundläggande principen om att man inte ska bli ersättningsskyldig för större skada än man orsakat, vilket således motiverar en uppdelning i delskador, Persson s 200.

²¹⁴ Lundquist s 94 f; Dufwa nr 2432, 2416; Carlsson s 337 f.

²¹⁵ Uppräkningen baserad på Lundquist s 96 med hänvisning till Persson, s 201. De individuella punkterna har även hittats stöd för hos andra författare, referens sker då dit.

²¹⁶ Lundquist s 96.

²¹⁷ Hellner & Radetzki s 218.

²¹⁸ Lundquist s 96.

Det *första exemplet* motsvarar enligt min mening den situation som vi ovan gått igenom, och utgör således ytterligare ett argument till varför den skada som är hänförlig till exempelvis ett lågt resultat, men även till andra omvärldshändelser, inte ska omfattas av revisorns ansvar. *Det andra exemplet*, då den ena skadan redan är ”färdig” då den andra inträffar passar också mycket väl in på den situation som beskrivits ovan i avsnitt 4.2.1.1. Bolagets verksamhet har redan gått dåligt när den felaktiga informationsgivningen verkar. Detta är således ett typfall på när skadan bör kunna delas upp. Även om informationen rör ett icke-finansiellt förhållande, såsom hur utvecklingen av en ny produkt går, så har utvecklingen eller icke-utvecklingen också redan skett. Även det *tredje exemplet* kan tänkas uppstå vid vårdslös revision, exempelvis när ett bolags verksamhet först går dåligt, vilket försvagar den ekonomiska ställningen. De ekonomiska problemen förskönas sedermera i redovisningen utan att revisorn anmärker på detta. Efter att detta blir känt kan förtroendet för bolaget minska kraftigt, och om det sker samtidigt som en konjunkturnedgång, som också minskar bolagets vinstmarginaler så att det slutligen går i konkurs, har det skett tre olika skador som påverkat bolaget i olika mån. Först försvagades ställningen, sedan blev den än värre av informationsgivningen och slutligen bidrog ett tredje förhållande till konkurs. Således finns det enligt min mening goda grunder för att hävda att skadan *bör* delas upp.

Trots de goda skälen för att skadan bör delas upp, kvarstår dock de ovan nämnda hanteringsmässiga svårigheterna. Om det inte går att visa hur stor andel en viss skadevällare orsakat, kan någon uppdelning ändå inte göras. Emellertid finns det en möjlighet att i en sådan situation, när den exakta skadan inte kan fastställas, men delskador kan *misstänkas*, att med stöd av 35 kap. 5 § RB skönmässigt uppskatta omfattningen av delskadorna.²¹⁹ I ett fall där det således går att uppskatta hur stor skada den vårdslösa revisionen gett upphov till i förhållande till andra faktorer som också medfört skada, kan skadans omfattning begränsas. Vart gränsen går för när delskador kan misstänkas, eller inte, och i vilken utsträckning det är möjligt att skönmässigt uppskatta skadans omfattning är inte helt klart. Det finns emellertid fall där skadan, trots att delskador misstänkts, har betraktats som *odelbar*.²²⁰ Typiskt sett anses döden vara en sådan ouppdelbar skada.²²¹ Huruvida det innebär att ett bolags död – konkurs – också ska betraktas som en ouppdelbar skada är inte klart. Möjligen är de ekonomiska förhållandena klarare än de mänskliga, och det kan därför finnas möjlighet att dela upp skadan även om det lett till konkurs. Om inte, kan det innebära att skadan som revisorn ansvarar för i dessa situationer blir omfattande. I exempelvis Prosolviamålet gick bolaget i konkurs, och revisorn ansågs ansvarig för hela skadan, och någon uppdelning diskuterades inte. Frågan om konkurs är en skada som typiskt sett inte kan delas upp har annars inte berörts, och helt klart är således inte att en uppdelning alltid kommer till stånd.

Då det inte kan klargöras vilken påverkan olika skadevällare haft på en skada, föreligger så kallad *distributiv bevisbrist*. I enlighet med NJA 1961 s 425 (som rörde misshandel) ska ansvaret då bli solidariskt. Om rättsfallet ska anses ha generell tillämpning har diskuterats i doktrin.²²² Å ena sidan förordas alltså ett solidariskt ansvar, å andra sidan en helt skönmässig fördelning.²²³ På denna punkt råder således viss osäkerhet, men det kan konstateras att ett

---

²¹⁹ Detta gjordes i NJA 1964 s 177. Schultz 2007 s 497; Ekelöf m.fl. 2009 s 129 ff; Heuman s 84. Persson uttalar sig dock starkt emot en *ren uppskattning* av skadan, Persson s 202, men menar likväl att 35 kap. 5 § kan tillämpas analogivis.

²²⁰ Hellner & Radetzki s 218; Carlsson s 336, 388. Detta skedde i NJA 1988 s 226.

²²¹ Lundquist s 98; Hellner & Radetzki s 217.

²²² Dufwa menar att det inte är helt klart, Dufwa 1993 nr 2969, 2998, medan Hellner & Radetzki menar att principen bör vara generellt tillämplig, Hellner & Radetzki s 217.

²²³ Agell förespråkar en skönmässig fördelning ”ytterst efter huvudtalet”, Agell 1972 s 35 ff., Peczenik förordar även han en skönmässig fördelning, Peczenik 1979 s 47 f., och Dufwa landar slutligen också att skönmässig

solidariskt ansvar skulle leda till att revisorns ansvar riskerar att inbegripa mer omfattande skador. I allmänhet får det sägas att det är svårt att värdera hur stor skada en viss händelse gör på en aktiekurs eller på det förtroende ett bolag åtnjuter på marknaden. Det föreligger således risk att distributiv bevisbrist anses föreligga, men vilken metod som då ska nyttjas, solidariskt ansvar eller skönsmässig fördelning, är svårt att säga.

Delskador erbjuder således en potentiell lösningsmodell, under förutsättning att skadesituationen anses vara sådan att det är möjligt att skönsmässigt uppskatta hur stor verkan respektive faktor haft på den slutgiltiga skadan. Om inte är förhållandena mer osäkra, och det är möjligt att följden istället blir solidariskt ansvar. Om skadan uppstått på grund av vårdslös revision och på grund av hur verksamheten gått, är det svårt att utkräva ansvar av bolaget, eftersom de inte varit vårdslösa. Detsamma gäller om en annan omvärldshändelse medfört delar av skadan, eftersom ingen ansvarar för den. I praktiken innebär ett solidariskt ansvar således ett ensamt ansvar för revisorn. I praxis och doktrin har inte delskador heller nämnts i samband med vårdslös revision, och att de alls ska användas i en sådan kontext är också omgärdat av visst tvivel.²²⁴

4.2.1.3 Flera skadeorsaker

Då vi har att göra med flera orsaker till en och samma skada, kan situationen betecknas som ett *flerhetsfall*.²²⁵ Ett sådant kan uppstå när en uppdelning på delskador inte är möjlig. Det kan även uppstå ett flerhetsfall om andra orsaker förekommer i förloppet, och det kan ifrågasättas om det inte var de som ledde till skadan. Speciella regler har i praxis och doktrin fastställts för dessa situationer, vilka avser att underlätta bedömningen av vad det egentligen var som ledde till skadan, och hur ansvarsfrågan ska hanteras. Dessa regler ska nu undersökas och relateras till revisorns ansvar.

De två huvudsakliga flerhetsfall som uppstår då ansvar är ifråga för revisorn är:

- 1) De fall där antingen den vårdslösa revisionen *eller* en annan händelse medfört den aktuella skadan vilket benämns *alternativa skadeorsaker* (avsnitt 4.2.1.3.1 nedan).
- 2) De fall där den vårdslösa revisionen *och* en annan händelse gemensamt medfört skadan vilket benämns *samverkande skadeorsaker* (avsnitt 4.2.1.3.2 nedan).

4.2.1.3.1 Alternativa skadeorsaker

En vanlig invändning vid kausalitetsprövningen är att det inte var det egna handlandet som orsakade skadan, utan att skadan orsakades av någonting annat. I detta fall är således invändningen typiskt sett att skadan uppstod på grund av hur bolagets verksamhet utvecklats, eller på grund av en omvärldshändelse, och revisionen har inte orsakat någon skada alls. Fråga är alltså om *antingen* den ena händelsen eller den andra händelsen lett till en skada, vilket är vad som brukar kallas *alternativa skadeorsaker*. Det står då klart att de olika

---

fördelning är rimligast. Dufwa 1993 nr 2999. Hellner & Radetzki förefaller dock vara för solidariskt ansvar, Hellner & Radetzki s 217.

²²⁴ Se dock fotnot 210, där referenser sker till en diskussion inom den aktiebolagsrättsliga doktrinen om att skadan ska ”delas upp” – emellertid nämns aldrig ordet delskada och någon djupare diskussion än att utgångspunkten bör vara att det ska uppdelas förs dessvärre inte.

²²⁵ Definitionen av flerhetsfall kan diskuteras, och olika författare inkluderar olika lösningar och principer i flerhetsfallen. I regel är inte heller ett fall av flera skador ett flerhetsfall, utan det rör då flera ensamfall. I denna uppsats har jag valt att använda mig av Schultz uppdelning, som är just på samverkande respektive alternativa skadeorsaker. Schultz 2011 passim.

skadeorsakerna var för sig skulle ha *kunnat* åstadkomma skadan.²²⁶ Båda orsakerna *förefaller* alltså vara både en nödvändig och tillräcklig betingelse, men i praktiken står det klart att endast en av dem orsakat skadan – frågan är vilken. Alternativa skadeorsaker uppstår endast om två händelser verkar mer eller mindre samtidigt. Frågan om vilken händelse som orsakat skadan är således främst ett bevisproblem, och det upphör att vara ett fall av alternativa skadeorsaker om bevisläget klarnar. Grunden till att alternativa skadeorsaker är ett problem är alltså att bevismässig osäkerhet föreligger om den ena eller den andra faktorn i realiteten orsakat skadan, vilket också kan uttryckas som att det föreligger *alternativ bevisbrist*.²²⁷

Alternativa skadeorsaker kan tänkas förekomma i det interna ansvaret, exempelvis kan ifrågasättas om det var förtroendeförluster på grund av vårdslös revision som medförde att bolagets största långgivare valde att säga upp en kredit, eller om det var de problem banken själv brottades med som gjorde att de var tvungna att minska utlåningen, och därför sade upp krediten. Även i det externa ansvaret kan det tänkas att alternativa skadeorsaker föreligger; samtidigt som det uppdragas att felaktig information intagits i årsredovisningen utkommer ett stort negativt reportage i Dagens Industri som kritiserar företagets inhumana arbetsvillkor i dess fabriker i Sydostasien. Börskursen faller, orsakas det av felaktiga informationsgivningen eller av reportaget?

Vad beträffar transaktionssambandet kan tänkas att det uppstår ett fall där en informationskälla för vilken revisorn ansvarar, som årsredovisningen, och en källa som denne inte ansvarar för, som en rekommendation baserat på teknisk analys, samtidigt förekommer som möjliga orsaker till investeringen. Det kan då ifrågasättas om det är analysen eller årsredovisningen som legat till grund för investeringsbeslutet.

Om det föreligger alternativa skadeorsaker har olika lösningar presenterats i doktrin, men någon klarhet i vilken metod som bör användas finns dessvärre inte.

Bevisregler

Den mest uppenbara lösningen är att låta bevisreglerna bli utslagsgivande, och anse att de på ett tillfredsställande vis löser situationen.²²⁸ Bevisreglerna behandlas mer utförligt i avsnitt 5, men här kan kort sägas att beviskravet i en sådan här situation är sänkt, och käranden ska endast visa att det av denne påstådda förloppet är *klart mera sannolikt*. Således innebär dessa bevislättnader att det är enklare att bevisa ett samband mellan revisorns handlade och skadan.

Odelbar skadesituation

I vissa fall finns det grund för att betrakta händelseförloppet som en *odelbar skadesituation*, nämligen då det mellan skadevållarnas handlingar föreligger viss samtidighet och gemenskap.²²⁹ När detta är fallet är mycket svårt att bedöma, men någon typ av sammanhang mellan handlingarna bör föreligga för att situationen ska anses odelbar.²³⁰ Exempelen som finns rör ofta en grupp, exempelvis jägare som vållar skador, eller då flera personer oberoende av varandra ägnar sig åt en aktivitet där risken är gemensam.²³¹ Endast det faktum att flera

---

²²⁶ Carlsson s 328; Schultz 2011 s 482 ff.; Schultz 2007 s 439; Hellner & Radetzki s 213 f.; Radetzki 2012 s 148 ff. För detta problem finns flera olika benämningar, såsom ”alternativ kausalitet” ”flera tillräckliga betingelser”, ”självständigt konkurrerande skadeorsaker”, ”konkurrerande skadeorsaker”. Olika författare använder olika begrepp, men jag har här stannat vid alternativa skadeorsaker, eftersom jag tycker att det på ett målade vis fångar problemet.

²²⁷ Carlsson s 328, 424.

²²⁸ Carlsson s 328 f.; Schultz 2011 s 493.

²²⁹ Carlsson s 331.

²³⁰ Hellner & Radetzki s 201 f.

²³¹ Carlsson s 330 f.

orsaker är ifråga är inte grund för ansvarsfrihet – den skadevållande ska inte tjäna på att en annan orsak samtidigt kom ifråga,²³² utan i en sådan situation kan lösningen vara ett solidariskt ansvar,²³³ eller att bevisbördan går över på svaranden.²³⁴ Min uppfattning är att denna situation sällan är aktuell när det rör ansvaret för vårdslös revision, eftersom det skulle förutsätta att en annan aktör skulle kunna lämna information motsvarande den i årsredovisningen, som marknaden litade på. Det förefaller otroligt, och denna lösning behandlas därför inte vidare.

Odelbar skada

En vanligare situation är emellertid den då flera personers handlande har gett upphov till en *odelbar skada*. Det föreligger då två helt oberoende händelseförlopp som båda kunnat leda till den slutgiltiga skadan, men deras verkningar sammanflyter och kan inte särskiljas. Läsaren känner igen situationen från vad som ovan beskrivits beträffande svårigheterna i den praktiska hanterbarheten, och det framstår som att detta *ofta* bör vara fallet vid vårdslös revision. I vilken mån revisorns vårdslöhet bidragit till skadan är alltså oklart, men för att den skadelidande inte ska bli utan ersättning behandlas detta fall som om händelserna i realiteten samverkat och ansvaret blir solidariskt.²³⁵ Om den andra skadeorsaken består i en olyckshändelse eller annat kausförhållande, är solidariskt ansvar inte en lika självklar följd.²³⁶ Dufwa anser dock att den som är ansvarig för det ena förhållandet bör bli ensamt ansvarig för hela skadan.²³⁷ En sådan princip förespråkas även i förarbetet till miljöskadelagen.²³⁸ Det är dock inte helt klart vad som i detta fall gäller,²³⁹ men det kan i min mening beaktas att det vid miljöskada föreligger ett särskilt skyddsintresse, vilket möjligen inte finns vid vårdslös revision. Situationen vid odelbar skada har många likheter med *samverkande skadeorsaker*, vilket diskuteras nedan i avsnitt 4.2.1.3.2, men man bör göra en åtskillnad mellan den situationen, där en gemensam skada skapats, och denna situation, där det föreligger två olika skador som inte kan särskiljas.²⁴⁰

Skönsmässig fördelning

En alternativ lösning är i dessa fall som sagt att en fördelning sker skönsmässigt. Trots att det rört alternativa skadeorsaker kan skadan möjligen delas upp i mindre beståndsdelar och fördelas på skadevållarna.²⁴¹ Problematiken är gemensam med den för delskador (se avsnitt 4.2.1.2 ovan), men visst stöd för att en skönsmässig fördelning kan göras även i detta fall kan fås i 35 kap. 5 § RB.²⁴²

Vid ”mer uppenbara bevisbrister” är solidariskt ansvar enligt Carlsson dock inte en rimlig lösning, till exempel om sannolikheten för att endera faktorn faktiskt orsakat skadan är låg. Även då osäkerhet föreligger på grund av närmast vetenskaplig kunskapsbrist om

²³² Dufwa 1993 nr 2414 f. Dock annorlunda vid delskada, se nr 2432.

²³³ Saxén 1975 s 343. Huvudregeln vid bevisbrist i allmänhet är inte att det leder till solidariskt ansvar, men i dessa situationer frångås regeln av rimlighetsskäl, Carlsson s 330, se not 1479.

²³⁴ Schultz 2007 s 322 f.

²³⁵ Carlsson s 334; Hellner & Radetzki s 216.; Dufwa 1993 nr 2969 ff.

²³⁶ Carlsson s 338.

²³⁷ Dufwa 1993 nr 2416.

²³⁸ Prop. 1985/86:83 s 47 f.

²³⁹ Carlsson s 338.

²⁴⁰ Carlsson s 336. Vissa likheter finns mellan detta fall och fallet som behandlas nedan, samverkande skadeorsaker, men skillnader föreligger ändå. Vid samverkande orsaker är alla händelser nödvändiga men endast gemensamt tillräckliga, medan vid konkurrerande orsaker är alla händelser tillräckliga men inte nödvändiga. Ett något kortare och mer klassiskt exempel är då två bränder oberoende av varandra startar, vilket leder till att ett hus brinner ned, Schultz 2007 s 423.

²⁴¹ Carlsson s 339 f., 389 f.

²⁴² Carlsson s 388. Rättsläget är emellertid inte helt klart.

skadepotentialen i ett visst agerande bör denna lösning inte användas.²⁴³ Möjligen är skadepotentialen i vårdslös revision av en sådan osäker karaktär att det talar emot användandet av denna princip. Möjligen bör endast en mer omfattande vårdslöshet som med stor säkerhet skulle skadat bolaget kunna aktualisera tillämpning av dessa regler.

Sammanfattningsvis kan sägas att alternativa skadeorsaker föreligger i de fall då den vårdslösa revisionen potentiellt sett kunnat medföra skadan som är aktuell, och det dessutom förekommit andra potentiella faktorer som också kunnat orsaka skadan. Eftersom förhållandena vid de skador som nu diskuteras ofta är komplexa bör denna fråga inte sällan aktualiseras. Om de bevislättnader som finns inte kan råda bot på bevisläget, måste andra lösningar sökas. I ett sådant läge blir antingen ansvaret solidariskt, eller så sker en skönmässig fördelning på skadevällarna. Vilken metod som ska betraktas som gällande rätt är oklart. Om ansvaret emellertid blir solidariskt innebär det att revisorns ansvar kan omfatta hela skadan. Konsekvenserna därav blir en vidgad omfattning av de potentiella skador en revisor kan ansvara för. I denna del föreligger dock stor osäkerhet.

4.2.1.3.2 *Samverkande skadeorsaker*

Situationen kan också betraktas som sådan att om det bara vore för den faktiska informationen, eller om det bara vore för vårdslösheten, skulle det aldrig ha uppstått någon skada. Endast tillsammans utgjorde de ett sådant oroande komplex för bolagets intressenter att aktiekursen sjönk, och bolagets kostnader ökade. Med kausalitetens termer kan det beskrivas som att båda händelserna då var nödvändiga betingelser för skadan, men endast gemensamt tillräckliga betingelser, och det rör då *samverkande skadeorsaker*.²⁴⁴ Vid samverkande skadeorsaker inträder som huvudregel solidariskt ansvar, under förutsättning att skadan inte kan delas upp på delskador, vilket behandlats ovan i avsnitt 4.2.1.2.²⁴⁵ Det är dock en viktig distinktion, och åtskillnad bör göras mellan den situationen att det föreligger flera skador som ackumulerats till en större skada, och en situation där om en av orsakerna tas bort, skulle skadan inte alls uppkommit. Endast det senare fallet är ett samverkansfall.²⁴⁶

Samverkan skulle kunna föreligga mellan den vårdslösa revisionen och följdskadorna av att verksamheten gått dåligt genom att de tillsammans orsakat till exempel konkurs, där båda var nödvändiga beståndsdelar. Det skulle också kunna föreligga samverkan mellan revisorns vårdslöshet och en annan omvärldshändelse. Ett exempel på detta vore ovan nämnda exempel, där Dagens Industri publicerar en kritisk granskning av arbetsvillkoren vid företagens fabriker ungefär samtidigt som det uppdagas att revisionen varit felaktig, och bolagets största kund säger då upp samarbetet. Kunden kanske inte skulle sagt upp samarbetet endast till följd av rapporten, men i samverkan med den förtroendeskadliga informationsgivningen utgjorde händelserna ett orsakskomplex som medförde skadan, och utgör således samverkande skadeorsaker. I ett sådant fall blir ansvaret solidariskt. Som tidigare omnämnts är det ingen som ansvarar för de omvärldshändelser, vilka kan beskrivas som kausalfaktorer, och i ett sådant fall har det diskuterats om ansvaret verkligen bör vara solidariskt.²⁴⁷ Något klart svar i denna del kan dock inte nås.

---

²⁴³ Carlsson s 339.

²⁴⁴ Carlsson s 366; Hellner & Radetzki 2010 s 213; Schultz 2011 s 484; Radetzki 2012 s 155 ff. Radetzki omnämner samverkande orsaker som överflödiga skadeorsaker, men det rör fortfarande situationen där flera händelser tillsammans utlöser skadan.

²⁴⁵ Hellner & Radetzki s 217. Radetzki 2012 s 150.

²⁴⁶ Carlsson s 366.

²⁴⁷ Carlsson s 392. Hellner & Radetzki anser emellertid, som framgått ovan, att ansvaret vid samverkande faktorer ska vara solidariskt, Hellner & Radetzki s 217 f. Det är även Schultz åsikt, som anser att det då ”står

En möjlighet att undgå det solidariska ansvaret är om det kan styrkas att den vårdslösa revisionen endast haft en oväsentlig påverkan i skadeförloppet.²⁴⁸ Som tidigare omnämnts anser Hellner & Radetzki att påverkan är oväsentlig om den endast påverkade tidpunkten för skadans inträffande, och det därför inte förefaller rimligt att betrakta den som en orsak.²⁴⁹ Detta kan jämföras med mitt tidigare exempel där vinsten felaktigt angivits som för hög, utan att revisorn anmärkt på det – det är inte säkert att det faktum att revisionen varit felaktig i sig påverkar, utan all skada uppstår på grund av den korrekta informationen. I ett sådant fall bör det alltså inte ses som samverkande orsaker – tvärtom är revisorns agerande inte alls en orsak till skadan. Anses emellertid att även förtroendeskada uppstått, och de båda gett upphov till en gemensam odelbar skada rör det likväl samverkande skadeorsaker.

Ett specialfall av samverkande skadeorsaker är då en orsak varken är en tillräcklig eller nödvändig betingelse, och är då vad som kallas en *överflödig skadeorsak*.²⁵⁰ Det vanligaste exemplet är då tre fabriker släpper ut gifter i en sjö, och bidrar med en giftkoncentration om 60mg/m³ vardera. Livet i sjön dör vid 100 mg/m³. Ingen av utsläppen är då var för sig nödvändiga eller tillräckliga för skadan. Detta har dock inte hindrat att man anser att ansvar ändå ska aktualiseras i ett sådant fall.²⁵¹ Det kan tänkas att denna situation kan uppstå även vid skada för bolaget, om flera kasushändelser och revisorns felaktiga informationsgivning samverkar. Även utan revisorns felaktiga informationsgivning skulle bolaget gått i konkurs – men revisorn blir i ett sådant fall ändå solidariskt ansvarig. I kombination med kasushändelser innebär solidariskt ansvar som sagt ett ensamt ansvar för revisorn.

Sammantaget kan sägas att på grund av de relativt komplexa förhållandena, bör det inte vara ovanligt att det föreligger samverkande skadeorsaker, detta även om ingen faktisk eller medveten samverkan skett. Om gällande rätt ges den innebörden att ansvaret är solidariskt även vid samverkan med kasushändelser, får revisorn stå en del av affärsrisken och marknadsrisken. Detta genom att skadan omfattar händelser som ingen (annan) ansvarar för, vilka i normalfallet är förenade med det risktagande en företagsverksamhet innebär. Lösningen på uppdelningsproblematiken blir alltså att revisorn får ansvara för hela skadan. I min mening får då skadans omfattning orimliga proportioner. På denna punkt föreligger dock viss osäkerhet och det är möjligt att ansvaret i en sådan situation begränsas genom en skönsmässig fördelning.

4.2.2 Sammanfattande slutsats av kausalitetskravet

Kausalitetsprövningen innebär att en hypotetisk prövning ska göras, där det faktiska förloppet ska jämföras med ett hypotetiskt sådant, där den skadegörande handlingen inte förekommer. Kravet innebär viss begränsning i förhållande till den allmänna skadeståndsrätten, då orsakssamband således inte föreligger om revisorns handlade endast bidragit till skadan, utan bara om skadan inte skulle ha inträffat utan revisorns handlade. Emellertid finns det flera problem. Det finns fog att hävda att det typiskt sett uppstår flera separata skador, vilka det inte är säkert att revisorn orsakat. I det interna ansvaret är enligt min mening klart att bolagets egen skada inte omfattas, medan det i det externa ansvaret är mer oklart om revisorns ansvar omfattar även bolagets egen skada, och inte bara förtroendeskadorna. Att en uppdelning i

---

klart” att ansvaret är solidariskt, Schultz 2011 s 492 f. Karlgen å andra sidan menar att en uppdelning bör ske, Karlgren s 42 f.

²⁴⁸ Carlsson s 368.

²⁴⁹ Hellner & Radetzki s 198.

²⁵⁰ Radetzki 2012 s 155 ff.

²⁵¹ Lundqvist s 99; Radetzki 2012 s 155 ff.

sådana fall *bör* göras anser jag vara klart, men det möter stora praktiska hinder, eftersom bevisläget är problematiskt. Det bör vara möjligt att dela upp skadan på delskador, och en god lösning finns i möjligheten att dela upp skadan skönmässigt. En sådan uppdelning förutsätter dock att det ens går att uppskatta respektive skadas omfattning, och det är inte säkert att det alltid går. Att ett bolag går i konkurs är en skada som möjligen inte kan delas upp. Om skadan inte kan delas upp är frågan hur ansvaret ska hanteras. Föreligger det alternativa skadeorsaker erbjuds flera olika lösningsmodeller. En möjlighet är att låta bevisreglerna fälla avgörandet, vilket emellertid inte löser de hanteringsmässiga problemen utan snarast öppnar för mer slumpartade avgöranden. Alternativ kan skadan fördelas skönmässigt på skadevällarna, eller så är lösningen ett solidariskt ansvar. Vilken av dessa principer som ska användas är inte klart, men det solidariska ansvaret innebär att omfattningen av skadan kan bli mycket stor. Föreligger det samverkande skadeorsaker är också ansvaret som huvudregel solidariskt, men det finns argument för att samverkande skadeorsaker inte ska anses föreligga, åtminstone om revisorns påverkan i den totala skadan varit liten. Det finns också en möjlighet att argumentera för att ansvaret vid samverkan med kasuella händelser inte bör vara solidariskt. Här är rättsläget emellertid oklart. I allmänhet innebär således flerhetsfallen att det är enklare för den skadelidande att få full ersättning för skadan, och revisorn ansvarar då för omfattande skador.

Sammantaget finns vissa lösningar på de hanteringsmässiga svårigheterna, vilka *skulle kunna* begränsa skadans omfattning, och därmed även revisorns ansvar. Främst tänker jag på möjligheten att dela upp skador på delskador. I praxis på området har jag dock inte funnit att detta använts. Det finns dock situationer där uppdelning på delskador inte är möjlig, och då riskerar ansvaret att bli solidariskt och i de fallen är det enligt min mening viktigt att en skönmässig fördelning på skadevällarna då blir lösningen, men för det finns inga garantier. Det måste enligt min mening tas hänsyn till skadesituationen och skadetypen; bolag eller aktieägare drabbas av ren förmögenhetsskada i en affärsmässig kontext. Rimlighetsskäl talar i min mening för att en skönmässig fördelning i en sådan situation måste vara en lämpligare metod. För att inte skadans omfattning ska bli alltför stor bör en sådan fördelning därför göras, eftersom ett solidariskt ansvar i praktiken medför ett ensamt ansvar för revisorn.

4.3 Adekvans

Huruvida ett visst orsakssamband är adekvat är det sista ledet i det fjärde kriteriet (rekvisit 4) som ovan uppställdes för att fastställa ansvar. Tillsammans bildar alltså kausalitet och adekvans det som vanligen uttrycks som adekvat kausalitet. Vore fråga endast om kausalitet skulle ansvar kunna utkrävas för en obegränsad följd skador, i likhet med ”fjärilseffekten” – en fjäril slår med sina vingar i Mexiko vilket påverkar luftströmmar så att en orkan senare drabbar Sverige, ett orsakssamband föreligger.²⁵² Att kausaliteten på så vis är obegränsad kan innebära att skador som förefaller mycket osannolika kan sägas ha ett orsakssamband med viss handling. Av denna anledning uppställs också ett krav på adekvans, vilket avser att värdera orsakssambandets styrka.²⁵³ I grund och botten handlar adekvans således om att begränsa ansvaret så att inte alltför oväntade skador leder till ersättningsansvar.²⁵⁴ HD uttalade i NJA 1993 s 41 I och II att ”[g]enom kravet på adekvat kausalitet förhindras att

---

²⁵² Teorin om ”the butterfly effect” tillskrivs James Gleick som introducerade uttrycket genom sin bok ”Chaos: Making a New Science” från 1987.

²⁵³ Schultz 2010 s 10 f.; Radetzki 2010 s 161; Dotevall 2008 s 66.

²⁵⁴ Schultz 2010 s 7; Radetzki 2010 s 166; Carlsson s 311; Andersson 1993 s 106.

alltför oväntade och avlägsna skadeverkningar ersätts.²⁵⁵ Det kan handla om en begränsning gentemot initialskadan, men även avgränsningar av skadans omfattning kan bli aktuella.²⁵⁶

Adekvansläran har i allmänhet varit utsatt för mycket kritik – främst för att vara otydlig,²⁵⁷ vilket knappast är en överdrift då nästintill varje rättsvetenskaplig författare använder sig av en egen formulering.²⁵⁸ Konsekvenserna av detta bör dock inte överdrivas.²⁵⁹ Hellner & Radetzki anmärker att ”[d]et är knappast möjligt att sammanfatta adekvansbedömningen i någon enkel formel som ej blir mycket intetsägande.”²⁶⁰ Eftersom adekvansläran ska tillämpas på vitt skilda områden bör den enligt Carlsson kanske inte heller ges någon enhetlig definition.²⁶¹

Något klarare är rättsläget dock vad gäller rena förmögenhetsskador, där övervägandena möjligen skiljer sig åt jämfört med person- och saksador.²⁶² I NJA 1998 s 893, vilket rörde just om en viss ren förmögenhetsskada var en adekvat orsakad följd uttalade HD följande:

”Kravet på adekvat kausalitet mellan handling och inträffad skada innebär att skadan skall för en person med kännedom om alla föreliggande omständigheter ha framstått som **en beräknelig och i viss mån typisk följd** [min fet] av det skadegörande beteendet.”

Schultz tolkar avgörandet som att adekvanskravet är något mer exkluderande vid rena förmögenhetsskador i jämförelse med vad som gäller för sak- och personskador, och beskriver det som en regel ”tämligen nära ett krav på förutsebarhet av ’normalgraden’.”²⁶³ Han skriver vidare att ”vid rena förmögenhetsskador tycks således adekvansbedömningen innebära att oberäknliga och atypiska skador faller utanför det skadeståndsgrundande området.” Det kan alltså exkludera fler fall än vid person- och sakskada.²⁶⁴ Ett avgörande i samma linje är det danska rättsfallet U 1968 s 282 H, där ersättningen sänktes kraftigt med hänvisning till att (den rena förmögenhets-) skadans omfattning översteg vad som kunde påräknas som en rimlig följd.²⁶⁵ Peczenik menar att målet antagligen skulle ha dömts likadant i Sverige.²⁶⁶

Hellner drar i en analys av NJA 1998 s 893 paralleller till den internationella köprätten, där skador ersätts om de var en *möjlig* följd av agerandet, i kontrast till att ersättning utgår om de skadorna var en *sannolik* följd av agerandet.²⁶⁷ Möjligen kan kravet på adekvans formuleras

²⁵⁵ Uttalandet citeras även av Hellner & Radetzki s 203.

²⁵⁶ Andersson 1994 38 f.

²⁵⁷ Schultz 2010 s 15-17. Karlgren skrev att ”[b]jegreppet hör till de mest oklara, varmed den civilrättsliga doktrinen arbetar, vilket icke vill säga litet.”, Karlgren s 40. Karlgren är inte ensam om den åsikten, se Dufwa 1993 s 986; Schultz 2010 s 7.

²⁵⁸ I doktrinen har förekommit formuleringar såsom att skadan måste vara ”påräknelig”, ”beräknelig”, ”förutsebar”, ”typisk”, ”normal”, ”i farans riktning”, ”sannolik”, ”konkret och närliggande” eller ”en naturlig följd av orsaken”, Schultz 2010 s 16; Radetzki 2010 s 161, se fotnot 529-535 hos Radetzki i a.a. för vidare referenser. Det kan noteras i sammanhanget att trots att Schultz riktar viss kritik mot den stora begreppsbildningen lanserar även han ett eget adekvansbegrepp utifrån premissen ”är det rimligt att handlingen ifråga leder till ansvar?”

²⁵⁹ Radetzki drar, efter en omfattande analys, slutsatsen att de olika formuleringarna av kravet på adekvans inte alltid ger identiska resultat, Radetzki 1998 s 16 ff. Radetzki själv samt Bengtsson & Strömbäck menar emellertid att den praktiska betydelsen av detta är begränsad, Radetzki 2010 s 162; Bengtsson & Strömbäck s 43.

²⁶⁰ Hellner & Radetzki s 205.

²⁶¹ Carlsson s 310.

²⁶² Hellner 1999 s 1.

²⁶³ Schultz 2010 s 85.

²⁶⁴ Schultz 2010 s 85.

²⁶⁵ Radetzki 2012 s 172.

²⁶⁶ Peczenik 1979 s 266.

²⁶⁷ Se härvid The Uniform Law on the International Sale of Goods (ULIS) artikel 82 och 86, samt United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) artikel 74.

på så vis, vilket dock skulle stå i strid med en förutsebarhetsprövning, eftersom alla möjliga konsekvenser inte är förutsebara. Hellner påpekar dock att parallellen inte bör överdrivas.²⁶⁸

I doktrinen har även diskuterats en alternativ formulering av adekvanskravet, där bedömningen görs utifrån en skälighetssynpunkt.²⁶⁹ I brist på praxis eller lagändringar bör emellertid ovan nämnda HD-dom fortfarande vara vägledande och således omfattas endast beräknliga och (i viss mån) typiska skador av ansvaret, eller, annorlunda uttryckt, endast *förutsebara skador*.

4.3.1 Problem med förutsebarhet

Att uppställa ett krav på förutsebarhet förefaller vara en relativt enkel formulering av adekvanskravet. Förutsebarhet brukar betraktas som något som antingen föreligger eller inte föreligger, och är på så vis mer lätthanterligt än exempelvis ett krav på sannolikhet. Det är även tydligt värderande, i det att sikte tas på vad som borde ha förutsetts, och ger således viss flexibilitet i bedömningen.²⁷⁰ Emellertid är det inte just skadevållarens insikter som är relevanta. Av HD:s uttalande i NJA 1998 s 893 förefaller det stå klart att skadan ska anses förutsebar för ”en person med kännedom om alla [vid skadans inträffande] föreliggande omständigheter”, en så kallad *vir optimus*.²⁷¹ Stöd för att utgångspunkten ska tas däri finns även i förarbetet till skadeståndslagen.²⁷² Fråga är emellertid om detta endast är en traditionell formulering, eller om HD verkligen avsett en sådan person. Om utgångspunkt tas i *vir optimus* insikter, går adekvansläran i det enskilda fallet inte att tillämpa – någon person som innehar all kunskap finns inte, och ett sådant tankeexperiment går därmed inte heller att skapa.²⁷³ Det innebär även att de flesta följder, rent teoretiskt, blir förutsebara, medan fler följder för en normalt bildad person förblir oförutsebara. Motiven till detta kan också ifrågasättas; någon preventiv effekt kan inte existera om skadan för en vanlig person inte var förutsebar i det enskilda fallet.²⁷⁴

Om adekvanskravet formuleras på detta strikta sätt, är fråga om det innebär någon begränsning av revisorns ansvar. Det förefaller närmast vara en mycket förutsebar konsekvens att felaktig informationsgivning i de finansiella rapporterna kommer skada framförallt aktieägarna, men även bolaget. Som Dotevall framhåller är årsredovisningen bolagets viktigaste informationskanal.²⁷⁵ Att årsredovisningen sprids massmedialt och dess innehåll återproduceras som rapporter och analyser bör inte heller framstå som oförutsebart. Att

---

²⁶⁸ Hellner 1999 s 2.

²⁶⁹ Främst förespråkas detta av Dotevall 2008 s 245 f.; Dotevall 2013 s 618; Schultz 2010 s 67 f. Båda författare är inspirerade av den nya holländska civillagen, Burgerlijk Wetboek 6:98. Den skadelidandens skyddsintresse vägs mot förutsebarheten. Schultz talar också i termer av rimlighet. I min (och andras) mening bör en tydligare motivering utifrån de faktiska rättspolitiska skälen bakom ett beslut tydligare framgå, varför en bedömning i linje med den föreslagna vore önskvärd. Annars gör domstolen likväl en skälighets- och rimlighetsbedömning men de bakomliggande resonemangen förbli okända. Radetzki 2012 s 166; Se även Kleineman 2003 s 324 och hänvisningen till NJA 1959 s 552. En sådan utveckling ligger också i linje med den internationella, och överensstämmer med hur frågan reglerats i DCFR. Se DCFR 2:201–2:211. Även i norsk rätt bör detta vara utgångspunkten. Se Thorson s 321 f.

²⁷⁰ Schultz 2010 s 29.

²⁷¹ Peczenik 1979 s 176 f.

²⁷² Prop 1972:5 s 22.

²⁷³ Schultz 2010 s 85.

²⁷⁴ Schultz 2010 s 32 f. Även om skadevållarens insikter används finns problem: exempelvis är det förenat med svårigheter att visa vilka dessa var. Moraliska problem uppstår också om en alkoholpåverkad eller osedvanligt korkad persons handlande ska anses inadekvat.

²⁷⁵ Dotevall 2009 s 232.

felaktiga uppgifter kommer att verka förtroendeskadligt för bolaget måste också vara en normal konsekvens och i ett typfall innebär således inte adekvansläran någon begränsning. HD framhöll också i BDO-målet att adekvansläran inte utgör någon tillräcklig begränsning av ansvaret vid vårdslös revision.²⁷⁶

I vissa mer ovanliga fall förefaller det dock möjligt att kategorisera åtminstone delar av skadan som oförutsebara. Som konstaterats riskerar, beroende på bedömningen, skadans omfattning bli mycket stor då det finns praktiska bevisvärigheter och flera skador betraktas som en, alternativt att ansvaret blir solidariskt. En tillämpning av adekvansläran bör enligt min mening kunna innebära en begränsning av ansvaret i vissa sådana fall, eftersom *omfattningen* av skadan kan förefalla oförutsebar. Detta i synnerhet om de fel som undsluppit revisorns granskning inte är av alltför allvarlig karaktär, och revisorns andel i den totala skadan misstänks vara liten. Främst bör detta gälla när en omvärldshändelse inverkat samtidigt som revisorns vårdslöshet. En viktig aspekt vid den bedömningen är tiden. Rör det ett fall där revisorns handlande samverkat med en annan händelse bör skadan framstå som klart mera förutsebar om den andra händelsen med vilken revisionen samverkade, förelåg redan vid revisionens utförande. Revisor kan till exempel svårligen förutse att bolagets produkter kommer finnas cancerframkallande och att detta ihop med en dålig revision leder till konkurs. Om detta emellertid redan skett, eller om bolagets verksamhet under en tid gått dåligt, måste detta beaktas i bedömningen av om skadan var förutsebar. Det blir således tydligt att en revisor i ett bolag som har konstaterade problem och ”riskerar konkurs” lever farligt.

4.3.2 Särskild mottaglighet för skada

På området för person- och sakskador finns en speciell adekvansprincip rörande den skadelidandes särskilda mottaglighet för skada. Som utgångspunkt ansvarar den skadelidande själv för sina egna förhållanden, eller ”normala bakgrund”. Med den normala bakgrunden avses förhållanden på den skadelidandes sida som förvisso är en förutsättning för skadans inträffande, men som ändå inte är att betrakta som en orsak.²⁷⁷ Ett enkelt exempel kan vara att en förutsättning för att aktieägaren skulle investera i bolaget, var att denna kunde låna pengar av banken. Bankens utlåning är emellertid ändå inte att betrakta som en konkurrerande orsak, utan den normala bakgrunden.

I strid med huvudregeln om att den skadelidande ansvarar för sin egen normala bakgrund utgår ersättning i ett fall där den skadelidande är särskilt mottaglig för skada, såsom om skadan uppstod på grund av den skadelidandes särskilda bräcklighet, såsom tunn skalle, svagt hjärta, sköra ben osv. I ett sådant fall får man ”ta den skadelidande som man finner henne”.²⁷⁸ Även vad gäller sakskador utgår ansvar om skadan utlösts delvis på grund av att det skadade objektet var i dåligt skick.²⁷⁹

Särskild mottaglighet för skada skulle kunna aktualiseras i såväl det interna som externa ansvaret. Detta kan ske exempelvis genom att tidigare förtroendeproblem och bristande lönsamhet kan göra bolaget ”bräckligt” såtillvida att endast ytterligare en liten förtroendeförlust kan bli katastrofal. Förtroendeförlusten kan leda till oväntat stora kursrörelser på börserna eller i värsta fall konkurs. Fråga är då om den vårdslöse revisorn ska

²⁷⁶ T 3420-12 ”BDO” p. 25.

²⁷⁷ Se Peczenik 1979 s 7, 345; Schultz 2007 s 241.

²⁷⁸ Bengtsson & Strömbäck s 143; Peczenik 1979 s 267.

²⁷⁹ Peczenik 1979 s 252.

ansvara för hela förlusten. Om man följer principen om att man ”får ta den skadelidande som man finner denne”, innebär det rimligtvis att revisionsbyråerna noggrant måste akta sig för att utföra revision i bolag där verksamheten inte går bra. Gör de ett fel och samband kan konstateras mellan felet och konkursen blir revisorn ansvarig för konkursen. Sådana revisioner är förenade med extra hög risk i jämförelse med ett bolag där verksamheten går bra. Det medför att ansvaret riskerar att bli omfattande. Frågan om särskild mottaglighet för skada är oklar, men innebär, om den är tillämplig, att skadans omfattning vidgas samt att antalet inträffade skador som revisorn är ansvarig för blir fler.

Huruvida principen om särskild mottaglighet för skada även gäller vid rena förmögenhetsskador får betraktas som oklart. Praxis omfattning beträffande den skadelidandes särskilda mottaglighet för skada på personskaderättens område och den totala avsaknaden av densamma vad beträffar rena förmögenhetsskador är dock en indikation på att denna princip inte är lika viktig vid rena förmögenhetsskador. Von Bar menar att någon sådan regel inte finns för ren förmögenhetsskada, och att undantag från detta endast skett någon enstaka gång – dock inte i Sverige.²⁸⁰ Ren förmögenhetsskada motsvaras inte heller av samma skyddsintressen som personskadorna, vilket bland annat markeras genom att ren förmögenhetsskada som huvudregel endast ersätts vid brott.²⁸¹ Detta medför enligt min mening att det finns goda skäl att anse att den särskilda mottagligheten för skada inte bör beaktas vid rena förmögenhetsskador. Istället är det viktigt att fästa avseende vid den särskilda mottagligheten för skada som en faktor som den skadelidande själv får ansvara för. Liksom vid bolagets egen skada kan bolagets egen bräcklighet dock vara svår att i praktiken särskilja från den av revisorns orsakade skadan. Utgångspunkten bör dock vara att revisorn inte ska ansvara för de skador som beror på den skadelidandes särskilda mottaglighet för skada, under förutsättning att de inte är förutsebara.

4.3.3 Normskyddsläran

En annan möjlig begränsning av revisorns ansvar finns i normskyddsläran. Enligt den ersätts endast skador som faller inom skyddsändamålet för den överträdde normen.²⁸²

Normskyddsläran spelar en särskilt stor roll vid ren förmögenhetsskada, eftersom ekonomiska skador ofta kan vara adekvat orsakade utan att överträda den specifika skyddsnormen.²⁸³ Vid skadeståndsansvar enligt ABL står det klart att normskyddsläran ska tillämpas.²⁸⁴ I BDO-målet stödde också HD hela sitt resonemang på frågan om bestämmelsernas skyddsändamål.²⁸⁵ De begränsningar som av HD uppställdes med grund i normskyddsläran har behandlats ovan i avsnitt 4.1.

---

²⁸⁰ Von Bar nr 469, se speciellt not 329.

²⁸¹ Jfr Schultz 2010 s 68 som förvisso argumenterar emot ståndpunkten, men ändå klargör att det är den rådande ståndpunkten.

²⁸² Vid sidan om adekvans, förekommer det flertalet andra läror som har till syfte att på något vis begränsa ansvaret. Dessa kan betecknas antingen som separata principer eller speciella adekvansprinciper, Schultz 2010 s 51. I framställningen har jag valt att begränsa begreppet adekvans till vad som i strikt mening avses med en sådan bedömning. Normskyddsläran behandlas för sig nedan i detta avsnitt. Huruvida den rätteligen borde hänföras till adekvansläran eller om den ska ses som skild från denna förefaller vara oväsentligt, och i denna framställning behandlas den därför som en speciell adekvansprincip.

²⁸³ Samuelsson 1991 s 282 f.; Schultz 2010 s 56; Prop. 1972:5 s 159 ff.; Svensson 2014a.

²⁸⁴ NJA II 1946 s. 178 ff.; SOU 2008:79 s 101. Kleineman nämner inte revisorn uttryckligen, men påpekar att organföreträdaerna inom associationsrätten är en sådan grupp som omfattas av citatet ovan, och i den gruppen ingår revisorn. Kleineman 1987 s 288, 303, 312.

²⁸⁵ T 3420-12 ”BDO” p.18.

Enligt normskyddsläran ersätts endast skador som faller inom skyddsändamålet för den överträdde normen och detta gäller även avseende fullt förutsebara skador.²⁸⁶ Frågan är om skadetyper och den skadelidande ingår i den skyddade kretsen?²⁸⁷ Det kan också formuleras som att ansvar inte kan aktualiseras för *mer oväntade* skador än en viss rättsregel avser att skydda.²⁸⁸ Det måste då undersökas vilka förmögenhetsintressen en viss norm avser att skydda, samt vilken personkategori som är ersättningsberättigade enligt normen ifråga.²⁸⁹

Den skyddsnorm som överträtts vid felaktig informationsgivning är 9 kap. 3 § ABL, det vill säga att revisorns granskning ska utföras i enlighet med god revisionssed. Fråga är således vilka intressen normen avser att skydda. Såväl nuvarande som framtida aktieägare är att betrakta som de primära mottagarna av årsredovisningen, och borde därmed ingå i den skyddade kretsen.²⁹⁰ På denna grund bör inte någon begränsning av ansvaret komma på tal. Närmast borde det innebära en *utvidgning*, jämfört med vad som i avsnitt 3.2 ovan framförts, det vill säga att endast aktieköpare och aktiesäljare ingår i den ersättningsberättigade kretsen. Det är motsägelsefullt att det i förarbetet till bestämmelser som avser årsredovisning, anges att nuvarande aktieägare är en av de primära grupperna som årsredovisningen riktar sig till, medan det i förarbetet till ABL konstateras att endast aktieköpare och aktiesäljare ingår i den ersättningsberättigade kretsen. Emellertid står det klart att endast aktieköpare och aktiesäljare är ersättningsberättigade.²⁹¹

Vad beträffar bolaget omnämns inte det som en användare av redovisningen, men alla överträdelser av ABL bör innebära att bolagets intresse träds förnär.²⁹² Svensson argumenterar å andra sidan för att bolaget inte ska anses ingå i den skyddade kretsen. Det exempel han tar rör ett fall där det föreligger identitet mellan bolaget, aktieägare och styrelse.²⁹³ Jag håller med Svensson om att bolagets intresse inte är skyddsvärt i ett sådant fall, eftersom aktieägaren då själv upprättat årsredovisningen i egenskap av styrelse, därefter fastställt den i egenskap av bolagsstämma och sedan för talan för bolagets räkning i egenskap av styrelse/aktieägare. I de bolag som här diskuteras, aktiemarknadsbolagen, bör denna situation emellertid aldrig uppstå, eftersom det är en förutsättning för att bli börsnoterad att ägandet är någorlunda spritt, och då finns enligt min mening inga skäl att inte låta bolaget vara en del av den skyddade kretsen.

Vad beträffar det skyddade förmögenhetsintresset bör dock begränsningar kunna komma på tal. Som framgått ovan under avsnitt 4.2.1.3 kan ett vidsträckt ansvar aktualiseras i flerhetsfallen, då den vårdslösa revisionen antingen förekommit som en alternativ orsak, eller samverkat med en extern händelse och gett upphov till en stor skada. Emellertid anser jag att normskyddsläran då kan begränsa ersättningsansvaret, eftersom revisionen syftar till att ge ett korrekt underlag för investeringar, och alltså skydda mot skador till följd av att bolagets ställning framställs på ett felaktigt sätt. Det är det skyddade förmögenhetsintresset. Avsikten

---

²⁸⁶ Hellner & Radetzki s 211.

²⁸⁷ Svernlöv 2012 s 75, Kleineman 1987 s 312.

²⁸⁸ Dotevall 2008 s 66.

²⁸⁹ Kleineman 1987 s 303.

²⁹⁰ Prop. 1995/96:10 s 174 f.; Prop. 2004/05:24 s 61. Skog framhåller att årsredovisningens utformning styrs av borgenärsintresset samt allmänhetens intresse, Skog s 251. Härkönen hävdar också att i ett större börsnoterat bolag är årsredovisningen *främst* riktad till investerarna, Härkönen s 318. Att en aktieägare lider skada till följd av en felaktig revision är således närmast ett typfall på det förmögenhetsintresse och personkategori som avses med bestämmelsen, Kleineman 1987 s 317. Aktieköpare och aktiesäljare omnämns också direkt i prop. 1997/98:99 s 188 ff. som en av de som lider skada vid felaktig finansiell information.

²⁹¹ Prop 1997/98:99 s 188; af Sandeberg 2003 s 1; Dotevall 2008 s 69; Svernlöv 2012 s 77.

²⁹² Dotevall 2008 s 66 f.

²⁹³ Svensson 2014a.

är inte att skydda investerare mot att bolaget drabbas av allehanda andra händelser eller skador. Det ingår inte i skyddsnormens omfattning, och normskyddsläran avgränsar således ansvaret vad beträffar skadans omfattning i vissa av flerhetsfallen. Istället är det en risk som är förenad med sparande i aktier, eller i att driva ett aktiebolag. Här ställs dock två principer mot varandra, dels att den skadelidande inte ska stå utan ersättning, dels att skador utanför normens skyddsändamål inte ska ersättas. Hur det utfallet sker är svårt att sja om, men min åsikt är att normskyddsläran bör tillämpas, och således begränsa ansvaret i denna del.

Sammanfattningsvis kan konstateras att normskyddsläran innebär att det allra mest extensiva ansvaret kan avskäras. Det är fall där helt orelaterade händelser samspelat med revisorns vårdslöshet och skapat en stor skada. Emellertid kan även ett normalt skadestånd bli mycket omfattande. De mer speciella omständigheter som har diskuterats delvis i uppsatsen behöver inte vara för handen för att skadestånden ska bli mycket stora, mycket snabbt. På det hela taget kvarstår därför fortfarande ett omfattande ansvar för revisorn.

4.3.4 Sammanfattande slutsats av kravet på adekvans

Adekvansläran kan, precis som noterats ovan, inte ges någon entydig innebörd. Praxis indikerar dock att förutsebarhet bör vara utslagsgivande vad gäller de rena förmögenhetsskadorna, vilket också har visst stöd i doktrin. Emellertid har även skälighetskriteriet stort stöd i doktrinen, om än mindre i praxis. Förutsebarhetskravet innebär en begränsning i vissa hänseenden, och kringskär i viss utsträckning det stora ansvar som kan aktualiseras i flerhetsfallen och då flera skador föreligger. Bedömningen är dock förenad med flera problem och är svårtillämpad. Då den speciella adekvansprincipen om särskild mottaglighet för skada enligt min mening inte ska tillämpas, innebär det att ansvaret begränsas i sådana situationer, men hanteringsmässiga svårigheter kan ändå leda till att ansvaret blir omfattande. Normskyddsläran kan därtill enligt min tolkning också avskära ansvaret i vissa av flerhetsfallen, och säkerställa att revisorns ansvar inte blir alltför omfattande på grund av samverkan med andra händelser. I ett mer vanligt fall, där bolaget skadas av vårdslös revision utan att mera extraordinära händelser påverkar förloppet, bör den dock inte kunna avgränsa ansvaret.

5 Bevisning

Frågan om skadeståndsansvar för vårdslös revision är som framgått ovan inte lätt att utreda, och innefattar dessutom ofta ett betydande mått av bevisvårigheter. Nedan kommer bevisreglerna i allmänhet att behandlas, och i avsnitt 5.1 berörs därefter det så kallade ”Landskronamålet” påverkan på bevisreglerna.

Utgångspunkten för bevisningen är att käranden har bevisbördan och ska *visa* samtliga rättsfakta som ligger till grund för dennes ersättningsanspråk, däribland att svaranden vidtagit handlingen, att denne var vårdslös, att skada föreligger, skadans omfattning, att det föreligger kausalitet mellan handling och skada samt att denna var adekvat orsakad.²⁹⁴ Detta motsvarar vad som annars brukar omnämnas som *styrkt*, och är ett högt ställt beviskrav.²⁹⁵

Det kan finnas betydande svårigheter att styrka orsakssamband och Heuman anser att det i ett sådant fall kan vara motiverat att sänka beviskravet.²⁹⁶ Då flera alternativa orsaker kan ha medfört skadan har det i praxis också medgetts ett lägre beviskrav.²⁹⁷ Detta är motiverat av de stora svårigheter som finns att framlägga fullständig bevisning om att andra skadeorsaker varit uteslutna.²⁹⁸ Beviskravet har då formulerats av HD som att det ska ”framstå som *klart mera sannolikt* [min kursiv] att orsaksförloppet varit det som den skadelidande påstått än att något av de sakförhållanden som hans motpart åberopat utgjort skadeorsaken”.²⁹⁹ Den närmare innebörden av *klart mera sannolikt* bör tolkas som starkare än endast en sannolikhetsövertikt.³⁰⁰

Att beviskravet är *klart mera sannolikt* innebär att det är enklare för den skadelidande att visa att revisorns handlade varit orsaken till skadan. Det skydd som erbjuds svaranden i en skadeståndsprocess genom att käranden måste styrka skadepåståendet och sambandet med svarandens handling, minskar därmed. I såväl det interna som externa ansvaret blir det således enklare att göra det sannolikt att det av käranden påstådda hypotetiska händelseförloppet är vad som inträffat, istället för det av svaranden framförda. Inte ens om det helt saknas möjligheter att föra bevisning finns en utväg, eftersom det då kan föreligga bevisbrist, vilket också gynnar käranden. Det lägre beviskravet är tillämpligt vad beträffar flerhetsfallen, och framförallt vid alternativa skadeorsaker förespråkas det sänkta beviskravet som en ”lösning” på de problem rättstillämpningen ställs inför. Lösningen gynnar emellertid den skadelidande och innebär ett mer vidsträckt ansvar för revisorn.

Även vad beträffar skadans omfattning kan som tidigare nämnts viss bevislättning ges, i det att domstolen kan uppskatta skadans omfattning med stöd i 35 kap. 5 § RB.³⁰¹ Beroende på perspektiv kan en sådan regel båda gynna svaranden och käranden. I brist på möjlighet att styrka skadans omfattning kan inte ansvar dömas ut, och om domstolen istället då uppskattar skadan gynnar det käranden. Bevislättnader har också gjorts såtillvida att ansvaret då det råder *alternativ* eller *distributiv bevisbrist* kan bli solidariskt, alternativt sker en skönsmässig fördelning. I ljuset av hur omfattande skadan riskerar att bli vid ett solidariskt ansvar, framstår

---

²⁹⁴ Schultz 2007 s 496.

²⁹⁵ Ekelöf m.fl. 2009 s 82; jämför även Ekelöf m.fl. 1992 s 62 ff.

²⁹⁶ Heuman s 79.

²⁹⁷ Schultz 2008 s 497; Heuman s 79. Se för rättsfall fotnot 299.

²⁹⁸ Radetzki 2012 s 221. Se NJA 1993 s 764 som ett tydligt exempel på detta.

²⁹⁹ NJA 1993 s 764. Andra exempel är NJA 1977 s 176, NJA 1981 s 622, NJA 1982 s 421, NJA 1991 s 481 och NJA 2001 s 368.

³⁰⁰ Heuman s 79; Ekelöf m.fl. 2009 s 130.

³⁰¹ Schultz 2008 s 497; Ekelöf m.fl. 2009 s 129 ff; Heuman s 84.

därför en möjlighet till skönsmässig fördelning mellan skadevållarna som någonting som gynnar svaranden, och verkar i någon mån begränsande på ansvarets omfattning.

Sammantaget kan emellertid ett lågt ställt beviskrav, välvilliga bevisregler i övrigt, en typiskt sett snårig skadesituation samt kausalitetsprinciper och adekvansprinciper som inte heller begränsar skadans omfattning, innebära en potentiellt sett svårbemästrad situation för en vårdslös revisor, och ansvaret riskerar att bli omfattande.

5.1 Landskronamåletns påverkan på bevisreglerna

Det har diskuterats om NJA 2013 s 145, det så kallade Landskronamålet, ger utrymme för att sänka beviskravet ytterligare.³⁰² HD uttalade då att i motsats till vad som vanligen gäller vid underlåtenhetsansvar, det vill säga att käranden har bevisbördan för vad som skulle förhindrat skadan och att det var oaktsamt att inte handla på det viset, var beviskravet endast att visa vad som är ett möjligt och lämpligt handlande som skulle minskat risken för skada. På så vis gavs en viss bevislättning.³⁰³

I BDO-målet klargjorde HD frågan om Landskronamålet är tillämpligt vid vårdslös revision. HD uttalade då att förutsättningarna vid vårdslös revision är annorlunda, och Landskrona målet är således inte tillämpligt, en slutsats jag håller med om.³⁰⁴ Samma bevislättningar ska således inte tillämpas. HD medgav emellertid en annan bevislättning. I det externa ansvaret förändrades inte beviskravet, men väl bevistemat. Istället för att visa att investeringen inte skulle företagits, behöver käranden endast visa att denne allvarligt skulle övervägt att inte företa investeringen.³⁰⁵ Detta har behandlats mer utförligt i avsnitt 4.1.1 ovan.

---

³⁰² Landskronamålet rörde en kommuns ansvar för en flicka som omhändertagits och vårdats av kommunen. Flickan hade konstaterat pyromaniska drag och fick inte placeras i områden med bebyggelse. Under en tid placerades barnet hos modern (som bodde centralt), som lät flickan gå ut varvid hon anlade en omfattande brand. En utvärdering innan branden hade visat att det förelåg betydande risk för att flickan skulle orsaka denna typ av skador. Socialnämndens underlåtenhet att uppfylla sin plikt att hålla uppsikt över flickan ansågs medföra skadeståndsansvar för kommunen, NJA 2013 s 145.

³⁰³ Svernlöv 2014 s 10.

³⁰⁴ Uppsatsen innehöll innan BDO-domen en utförlig analys och argumentation för att Landskronamålet inte skulle ges tillämpning vad beträffar frågan om vårdslös revision. För vidare läsning rekommenderas Gregow s 1032 ff.; Svernlöv 2013 och 2014, passim.

³⁰⁵ T 3420-12 "BDO" p. 46.

6 Jämkning

De skadestånd som kan aktualiseras i den aktiebolagsrättsliga kontexten kan enligt Skog bli mycket stort och därmed drabba den enskilde mycket hårt.³⁰⁶ I ett sådant fall kan jämkning ske enligt 29 kap. 5 § ABL med hänsyn till vad som är skäligt beträffande *handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt*. Det finns också en möjlighet till jämkning enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler om medvållande, 6 kap 1 § 2 st. SkL.³⁰⁷ Frågan om ett skadestånd ska jämkas uppkommer först efter att ett ansvar fastställts och således efter adekvansprövningen, men kan betraktas som en begränsningsmöjlighet. I förarbetet till ABL framhölls, då ansvaret mot både bolaget samt aktieköpare och aktiesäljare diskuterades, att jämningsmöjligheterna utgjorde en tillfredsställande begränsning av ansvaret.³⁰⁸ Av denna anledning ska viss extra uppmärksamhet ägnas åt jämningsregeln och dess funktion som begränsning av ansvaret utvärderas.

Ovan nämnda kriterier för jämkning av skadeståndsansvaret kommer härnäst att behandlas. Framställningen nedan är först allmän, för att sedan övergå till handlingens art i avsnitt 6.1, skadans storlek i 6.2, omständigheterna i övrigt i 6.3 och slutligen möjligheterna till jämkning på grund av medvållande i avsnitt 6.4 nedan.

Jämningsregeln är sparsamt behandlad i praxis och doktrin och något utförligt kan inte sägas om dess tillämpningsområde. Viss ledning kan dock enligt flera författare fås av den allmänna jämningsregeln i 6 kap. 2 § SkL,³⁰⁹ – jämningsmöjligheterna enligt 29 kap. 5 § ABL bör enligt Andersson m.fl. överensstämma med vad som gäller enligt denna jämningsregel.³¹⁰ Emellertid rör 6 kap. 2 § SkL främst person- och saksador och kopplingen till stora rena förmögenhetsskador på stora belopp är enligt Kleineman ofta svag.³¹¹ Det finns två relativt moderna avgöranden från HD som behandlar just jämkning av revisorns ansvar, vilka behandlas löpande nedan.³¹²

Först och främst ska nämnas att om skadevållaren har eller borde ha haft ansvarsförsäkring, är det enligt ett Kumlien starkt skäl som talar emot jämkning.³¹³ Av förarbetet framgår också uttryckligen att ”ett skadestånd [kan] aldrig anses oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige, om skadeståndet täcks av en ansvarsförsäkring eller när den ansvarige är att bedöma som självförsäkrare.”³¹⁴ Även Bengtsson, Hellner & Radetzki och Kleineman är av den åsikten.³¹⁵ Endast för överskjutande belopp kan jämkning enligt Kleineman komma ifråga.³¹⁶ Eftersom revisorer idag omfattas av ett krav på *obligatorisk* ansvarsförsäkring enligt 27 § revisorslagen (2001:883) innebär det att jämkning upp till ansvarsförsäkringens tak mycket sällan framstår som rimligt. Täcker försäkringen skadeståndet finns ingen anledning att betvivla det goda i en sådan ordning. Som behandlas nedan (avsnitt 7) är dock det tillgängliga försäkringsskyddet för revisorer bristfälligt, och deras ansvarsförsäkringar räcker inte till. Det skulle i min mening tala för att en jämkning bör komma till stånd. Dessvärre

³⁰⁶ Skog s 224.

³⁰⁷ Andersson m.fl. 29:21.

³⁰⁸ Prop. 1997/98:99 s 191.

³⁰⁹ Johansson 2010 s 378; Kumlien 2009 s 847; Andersson m.fl. 29:21

³¹⁰ Andersson m.fl. 29:21, Svernlöv 2013 s 691. Se dock Dotevall i Ackordcentralens Nyheter 2013 s 8, som menar att jämningsregeln i ABL är generösare mot den skadelidande än vad den allmänna regeln i SkL är.

³¹¹ Kleineman 1996 s 409.

³¹² NJA 1998 s 734 och NJA 2006 s 136. Ingen av dessa ledde emellertid till jämkning.

³¹³ Kumlien 2009 s 848 f.

³¹⁴ Prop. 1975:12 s 176.

³¹⁵ Bengtsson 1982 s 254, 255; Hellner & Radetzki s 425; Kleineman 1996 s 413.

³¹⁶ Kleineman 1996 s 414.

framförs sällan jämningsinvändningar beträffande den del som överstiger det belopp som inte täcks av ansvarsförsäkringen, vilket enligt Kleineman beror på att takbeloppet i försäkringen i regel är belagt med sekretess.³¹⁷ Vi har således en situation där utgångspunkten är att jämkning inte kommer till stånd om ansvarsförsäkring föreligger, vilket presumeras eftersom det finns ett obligatoriskt krav på det, men där ansvarsförsäkringen i realiteten inte täcker skadan, men någon jämningsinvändning med beloppets storlek som grund likväl inte kommer till stånd. Just så förefaller situationen ha varit i Prosolvias, en av anledningarna till att målet förliktes var att PwC där inte hade råd att betala.³¹⁸ Att en sådan jämningsinvändning inte framställdes berodde antagligen på att takbeloppet var sekretessbelagt.³¹⁹ Slutligen kan i allmänhet enligt Sandström sägas att den affärsmässiga kontexten och den förtroendeställning det innebär att vara revisor är faktorer som talar för en restriktiv tillämpning.³²⁰ Utgångsläget för en prövning av jämkning är således dåligt, och nedanstående grunder är således klart sekundära i förhållande till frågan om ansvarsförsäkring.

6.1 Handlingens art

En faktor som kan påverka förutsättningarna för jämkning är handlingens art. Vid den bedömningen kan enligt Diamant beaktas graden av culpa,³²¹ och grov vårdslöshet eller till och med uppsåt är enligt flera författare omständigheter som talar emot en jämkning.³²² Ett brottsligt handlande bör mer eller mindre utesluta jämkning.³²³ Å andra sidan bör jämkning på grund av ringa medverkan till skadans uppkomst, i det fall att skadan har vållats av flera personer, kunna komma ifråga.³²⁴ En ringa medverkan är enligt min mening ett skäl som kan vara tillämpligt vid vårdslös revision – speciellt om det rör en odelbar skada. I praktiken har revisorns medverkan varit ringa och jämkning förefaller då rimligt.

Det kan även tänkas att jämkning kan komma ifråga på grund av arten av olika personers medverkan.³²⁵ I allmänhet bör dock utrymmet för jämkning av revisorns ansvar på denna grund vara litet – för jämkning bör enligt Diamant krävas att oaktsamheten är av betydligt lägre grad än organledamoten som står för det ursprungliga vållandet. Främst om ledningen agerat grovt oaktsamt och revisorns culpa endast är ringa, såtillvida att denne borde upptäckt felaktigheterna men att det var svårt, bör jämkning komma ifråga.³²⁶

6.2 Skadans storlek

Som framgått ovan kan skadeståndet bli mycket omfattande, både i det interna och externa ansvaret. Detta i sig kan enligt jämningsbestämmelsens ordalydelse vara skäl för jämkning. Bedömningen är enligt Kumlien dock tätt integrerad med frågan om handlingens art, i det att en brottslig handling som medför en stor skada inte bör medföra jämkning ändå, och att

---

³¹⁷ Kleineman 1996 s 415.

³¹⁸ Pressmeddelande, PwC. *PwC, Nils Brehmer och Prosolvias konkursbo förlikas*, 2013-09-24. Enligt en artikel i DN betalades förlikningen delvis med egen kassa, delvis genom försäkringen, Olsson 2013.

³¹⁹ Uppgiften framfördes muntligen av en åhörare under Kleineman seminarium 2014. I Prosolvias framfördes dock andra jämningsinvändningar, se Svernlöv 2013 s 693.

³²⁰ Sandström 2012 s 408.

³²¹ Diamant 2006 s 173.

³²² Johansson 2010 s 377; Andersson m.fl. 29:21; Kumlien 2009 s 846.

³²³ SOU 1941:9 s. 654 f.

³²⁴ SOU 1941:9 s 655.

³²⁵ SOU 1941:9 s. 655. Se även NJA 2006 s. 136

³²⁶ Diamant 2006 s 173.

förutsättningarna för jämkning också är bättre då det rör en mindre pliktförsummelse som leder till stora skador.³²⁷ Om utgångspunkten är en helt ordinär pliktförsummelse från revisorns sida som leder till miljardskador bör det i min mening vara ett skäl för jämkning. Rör det förhållandevis stora, men hanterbara skador, bör jämkning dock inte komma ifråga.

6.3 Omständigheterna i övrigt

En av de omständigheter som kan beaktas i övrigt är skadevållarens ekonomiska förmåga.³²⁸ Även i tidiga förarbeten till ABL framhålls detta som en jämningsgrund.³²⁹ Av förarbeten och kommentarer till 6 kap 2 § SkL följer även att det föreligger skäl för jämkning om skadeståndet är så stort att skadevållaren för att kunna betala måste gå från hus och hem eller leva på existensminimum.³³⁰ Kumlien menar att resonemanget även bör kunna tillämpas i den aktiebolagsrättsliga kontexten, och om en betalning av skadeståndet skulle leda till mycket stora uppoffringar bör det enligt henne vara skäl för jämkning.³³¹ Det är dock inte klart hur övervägandena bör göras då det är ett revisionsbolag som anlitas för utförande av revision, vilket får anses vara det vanliga i ett aktiemarknadsbolag. Att behöva sälja sin bostad eller leva på mycket litet är förhållanden som är svåra att översätta till en aktiebolagsrättslig kontext. Johansson framhåller att det bör vara svårare att visa att ett skadestånd ska jämkas på grund av ekonomiska förhållanden på skadevållarens sida, då en association är skadeståndsskyldig.³³² Kanske innebär det att jämkning då inte bör komma ifråga om ett revisionsbolag är ansvarig revisor. Om revisionsbolaget riskerar konkurs är det å andra sidan möjligen en anledning till jämkning?

Även den skadelidandes ekonomi är en omständighet som ska beaktas. Är skadeståndet mycket viktigt för denne bör jämkning inte ske.³³³ Att den skadelidande inte har något större behov av skadeståndet är dock enligt Bengtsson & Strömbäck inte ett skäl för jämkning.³³⁴ En sådan ordning skulle enligt min mening förta skadeståndets preventiva effekt. En annan faktor som kan tala för jämkning är enligt Sandström faktorer hänförliga till den skadevållandes person. Dennes erfarenhet, bakgrund, utbildning med mera kan utgöra skäl för jämkning.³³⁵ Dotevall tar upp bristande personliga kvalifikationer som ett exempel.³³⁶ Emellertid har revisorer ett professionsansvar, vilket innebär att sådana subjektiva faktorer som nyss nämnts inte ska få påverka culpabedömningen³³⁷ – om det innebär att det inte heller får påverka frågan om jämkning är mer osäkert.

6.4 Medvållande

Jämkning kan som sagt även ske på grund av medvållande. I NJA 2006 s 136 yrkade revisorn på att jämkning skulle ske på grund av medvållande av bolagets styrelse. Eftersom bolaget har

---

³²⁷ Kumlien 2009 s 847.

³²⁸ SOU 1971:15 s 356; Johansson 2010 s 377; Andersson m.fl. 29:21

³²⁹ SOU 1941:9 s 655.

³³⁰ Prop. 1975:12 s 176; Bengtsson & Strömbäck s 409 f.

³³¹ Kumlien s 848.

³³² Johansson 2010 s 378.

³³³ Prop. 1975:12 s 177.

³³⁴ Bengtsson & Strömbäck s 411.

³³⁵ Sandström s 2012 s 408.

³³⁶ Dotevall 2008 s 74.

³³⁷ Dotevall 2008 s 141.

ett organansvar, där organens (VD, styrelse, revisor) handlande kan tillgodoräknas bolaget,³³⁸ menade revisorn att jämkning borde ske med hänsyn till att det var styrelsen som felaktigt upprättat årsredovisningen. Styrelsens vållande borde därför ha tillgodoräknats bolaget.³³⁹ HD uttalade att jämkning förvisso vore möjligt, men i det interna ansvaret uttalades apropå möjligheten till jämkning att "[d]et förhållandet att det är två eller flera organledamöter som är skyldiga till bolagets skada medför ingen skillnad, när det endast är fråga om det interna ansvaret mot bolaget."³⁴⁰ Ställningstagandet är Diamants mening rimligt, eftersom en förutsättning för att revisorns ansvar ska aktualiseras är att styrelsen eller VD har agerat i strid med gällande krav på årsredovisningens upprättande.³⁴¹ Sandström framhåller vidare att meningen inte heller kan vara att bolaget ska tillerkännas ett lägre skadestånd för att *även* styrelseledamöter varit vårdslösa.³⁴² I annat fall skulle jämkning vara aktuellt varje gång revisorns skadeståndsansvar aktualiseras i det interna ansvaret. Jämkning på denna grund är dock inte utesluten då det rör sig om skada för aktieägare.³⁴³

Kleineman har dock hävdad att jämkning på grund av medvållande inte alls bör komma ifråga, eftersom revisorns plikt rör en granskning enligt *god revisionssed*, och styrelsens uppdrag är att upprätta årsredovisningen enligt *god redovisningssed*. Alldeles oavsett styrelsens culpa hade revisorns vårdslöshet varit densamma, med den skillnaden att skada då inte skett.³⁴⁴ Även Diamant för ett liknande resonemang, och poängterar att då revisorns handlingsplikt (revision) aktualiseras, har styrelsen redan genomfört sitt uppdrag (upprättande av årsredovisning). Av den anledningen menar han att något utrymme för jämkning inte finns på grund av medvållande.³⁴⁵ Svensson å andra sidan menar att utgången i NJA 2006 s 136 är "olycklig" och menar att det bör finnas en möjlighet till jämkning av skadeståndet då styrelsen varit medvållande.³⁴⁶ I förhållande till NJA 2006 s 136 kan jag ha förståelse för synpunkten, eftersom det där förelåg identitet mellan aktieägarna och styrelsen – men i andra fall så tillfaller bolagets skadestånd främst aktieägarna och andra intressenter och kompenserar dem för deras indirekta skada. Att flera av bolagets företrädare varit vårdslösa minskar inte aktieägarnas skyddsintresse.

6.5 Sammanfattande slutsats

Sammanfattningsvis bör enligt min bedömning jämkning endast i undantagsfall komma ifråga, men vid stora skador där revisorns påverkan eller vårdslöshet varit ringa, framstår det som skäligt att en jämkning kommer till stånd. Det faktum att revisorn omfattas av ett obligatoriskt krav på ansvarsförsäkring bör dock innebära att tillämpningen blir restriktiv. Även den affärsmässiga kontexten och att ett (revisions)bolag är skadelidande inverkar i begränsande riktning.

---

³³⁸ Se härom Dotevall 2008 s 226 ff.

³³⁹ NJA 2006 s 136.

³⁴⁰ NJA 2006 s 136.

³⁴¹ Diamant 2006 s 170.

³⁴² Sandström 2012 s 408.

³⁴³ Sandström 2012 s 408 fotnot 27.

³⁴⁴ Kleineman 1996 s 419.

³⁴⁵ Diamant 2006 s 172 f.

³⁴⁶ Svensson 2014b s 18 ff.

7 Revisorns försäkringsmöjligheter

Revisorers möjlighet att teckna försäkring är i min mening relevant för att möjliggöra en diskussion kring huruvida ansvarets omfattning är lämplig. Har skadevållaren en möjlighet att försäkra sig finns det i regel färre skäl för att begränsa ansvaret, varför försäkringsskyddet ska undersökas. Den princip i DCFR som HD hämtat principerna för kausalitetsbedömningen i det externa ansvaret från, utgår också från att skadevållaren är försäkrad.³⁴⁷

Revisorer omfattas idag av ett krav på *obligatorisk* ansvarsförsäkring enligt 27 § revisorslagen, till skillnad från styrelseledamöter. Som utgångspunkt innehar således samtliga revisorer en försäkring. Det är dock inte helt klart hur stora belopp den tillgängliga försäkringen täcker, lagen ställer vissa minimikrav, vilket för de större revisionsföretagen innebär att täckning som allra minst måste finnas upp till 8 880 000kr per skada, och det totala försäkringsbeloppet minst 26 640 000kr.³⁴⁸ Som visats ovan finns det dock risk att skadorna vida överstiger dessa belopp, och endast på denna grund kan inte sägas om skyddet är tillräckligt. Det kan dock i min mening antas att det ligger i revisorernas intresse att i den mån det är möjligt, teckna försäkring även för större skador. I utredningen i SOU 2008:79 om revisorers skadeståndsansvar, konstaterades emellertid att det är svårt för ”Big Four” – det vill säga de fyra största revisionsbyråerna, KPMG, Deloitte, Ernst & Young och PWC, att skaffa försäkringsskydd efter Enronskandalen i USA år 2002, vilken medförde revisionsbyrån Arthur Andersens fall. Försäkringsbolagen vill helt enkelt inte försäkra så stora risker och belopp.³⁴⁹ Idag används istället en egenfinansierad försäkringslösning, en så kallad *captiveförsäkring*.³⁵⁰

En *captiveförsäkring* fungerar genom att en eller flera företag startar ett helägt dotterbolag, som i sin tur försäkrar moderbolagens risker. På så sätt kan försäkringsskydd fås även för risker som inte de traditionella försäkringsbolagen vill försäkra, såsom revisorers skadeståndsansvar.³⁵¹ Emellertid är en *captiveförsäkring* främst till nytta om den egna skaderisken är förhållandevis låg, och att överföra alltför stora risker till *captivebolaget* kan innebära att det vid en stor skada blir insolvent.³⁵² Genom att Big Four ”paketerat” sina skadeståndsrisker ökar emellertid möjligheterna till återförsäkring av *captivebolagets* risker, på grund av att risken sprids något, och på så vis kan visst försäkringsskydd erhållas.³⁵³ Möjligheten till återförsäkring inom ramen för *captiveförsäkringen* beskrevs dock i SOU 2008:79 som mycket liten.³⁵⁴ Även EU-kommissionens utredning nådde vid sin granskning år 2008 slutsatsen att dessa *captivelösningar* inte gav det försäkringsskydd som behövdes.³⁵⁵ Big Four har också hävdat att försäkringsskyddet inte skulle täcka skadorna om revisorernas ansågs ansvariga vid en konkurs av ett av de större börsbolagen.³⁵⁶ Det kan således konstateras att det tillgängliga försäkringsskyddet, åtminstone vid revision av de större börsbolagen, inte är tillräckligt. Detta är allvarligt eftersom utgångspunkten för prövningen är att revisorn har tillräckligt försäkringsskydd.

³⁴⁷ Von Bar & Clive, s 1925.

³⁴⁸ SOU 2008:79 s 76. Detta baserat på ett prisbasbelopp om 44 400kr, Förordning (2013:715) om prisbasbelopp och förhöjt prisbasbelopp för år 2014.

³⁴⁹ SOU 2008:79 s 76 f.

³⁵⁰ Kleineman 2014, SOU 2008:79 s 77; Forsberg 2013.

³⁵¹ United Kingdom Competition Commission p.35-36.

³⁵² Bertucelli s 61.

³⁵³ United Kingdom Competition Commission p. 39

³⁵⁴ SOU 2008:79 s 77.

³⁵⁵ Impact assessment s 21.

³⁵⁶ United Kingdom Competition Commission p. 17, det rörde då ett av FTSE500-bolagen på Londonbörsen.

8 Diskussion

Fokus i denna uppsats har hitintills varit att utreda förutsättningarna för revisorns skadeståndsansvar vid vårdslös revision. Ansvarets omfattning har som framgått analyserats och diskuterats löpande, och någon tydlig uppdelning mellan analys och utredning har inte gjorts i denna uppsats. I detta diskussionsavsnitt koncentreras emellertid de mer långtgående analyserna, genom att regleringens konsekvenser och ändamålsenlighet belyses och diskuteras. Därigenom analyseras revisorns ansvar i en större kontext.

Inledningsvis sammanfattas omfattningen av revisorns ansvar i avsnitt 8.1 varvid ett försök att i någon mån beskriva ansvaret, såsom exempelvis omfattande eller begränsat, görs. Ambitionen är inte att ge en exakt, mätbar redogörelse för *nivån* av ansvar. Genom nedslag i de områden jag funnit medföra ett ansvar som jag uppfattar som omfattande respektive inskränkt, avser jag emellertid att ge en fingervisning. Därefter fördjupas diskussionen genom att möjliga konsekvenser av ansvarets omfattning belyses i avsnitt 8.2. Konsekvenserna ställs i relation till de för lagstiftningen uppställda ändamålen; att säkerställa förtroendet till finansmarknaderna, skydda investerarna och, framförallt; att bidra till samhällsekonomisk vinst.³⁵⁷ I avsnitt 8.3 vänds blicken därefter något framåt och några ord sägs om de intresseavvägningar som ligger bakom revisorns skadeståndsansvar. I detta avsnitt görs även vissa avslutande reflektioner.

8.1 Omfattningen av revisorns ansvar

Förutsättningarna för revisorns ansvar har behandlats löpande i uppsatsen, och ansvarets omfattning har såtillvida belysts, men utredningen är omfattande och ansvarsfrågan komplex. I detta avsnitt behandlas därför frågorna integrerat och en diskussion förs om ansvarets omfattning utifrån en helhetssyn. Genom denna helhetssyn framträder två centrala teman: det är dels kretsen ersättningsberättigade, vilket härleds ur transaktionssambandet (avsnitt 8.1.1), dels skadans omfattning, vilket härleds ur förlustsambandet (avsnitt 8.1.2). Det kan också uttryckas som frågan om *hur många* som drabbats av *hur stor* skada. Kretsen ersättningsberättigade är endast relevant för det externa ansvaret eftersom det vad beträffar det interna ansvaret endast finns en enda skadelidande –bolaget.

8.1.1 Kretsen ersättningsberättigade

I det externa ansvaret avgränsas kretsen ersättningsberättigade på två sätt. Dels har det i förarbetena gjorts uttryckliga begränsningar av vilka som anses ha lidit en ersättningsgill skada, dels har HD genom BDO-målet infört vissa situationsspecifika begränsningar, genom att det krävs *befogad tillit* och *beslutsrelevans* för att en investerare ska ingå i den ersättningsberättigade kretsen.

I förarbetet har ansvaret som nämnts begränsats så att endast de som köpt eller sålt aktier anses ha lidit en ersättningsgill skada. Därmed utesluts de som på grundval av den felaktiga informationen valt att inte investera, samt de aktieägare som inte agerat och istället valt att *behålla* sitt aktieinnehav på grund av informationen.

---

³⁵⁷ Frågan om vad som är en lämplig ansvarsnivå i förhållande till lagstiftningens ändamål är även det en besvärlig fråga, som emellertid inte omfattas av denna uppsats syfte. Genom att uppmärksamma läsaren på vissa punkter där jag anser att ansvaret ligger på fel nivå, baserat på de konsekvenser det leder till, avser jag emellertid att identifiera problemområden.

De av HD uppställda begränsningarna i BDO-målet begränsar den ersättningsberättigade kretsen ytterligare. Först och främst krävs ett orsakssamband mellan investeringen och informationen (ett transaktionssamband), det vill säga att den felaktiga informationen i årsredovisningen var *beslutsrelevant*. Därtill krävs att det varit befogat att fästa tillit till årsredovisningen i den aktuella situationen, och med andra ord uppställs ett krav på *befogad tillit*.

Som konstaterats ovan i avsnitt 4.1.1 innebär kravet på *beslutsrelevans* inte några större begränsningar av revisorns ansvar vid handel på sekundärmarknaden. Endast avseende de fel som är mindre allvarliga, och därmed inte typiskt sett beslutsrelevanta, kan detta krav begränsa revisorns ansvar. Detta anser jag vara bra då det motverkar att processer på grund av allehanda småfel ständigt förs mot revisorn. Emellertid är skadestandsprocesser i regel omfattande, och det kan därför ifrågasättas om mindre allvarliga fel tidigare ledde till att revisorn stämdes, och således om HD:s begränsning i realiteten innebär någon förändring. Intas ett mer allvarligt fel i årsredovisningen är min tolkning att den informationen typiskt sett bör vara beslutsrelevant. Frågan varierar såklart från fall till fall, men om det rör ett viktigt förhållande, eller ett stort fel, bör det i regel ha motiverat att investerarna allvarligt övervägt att inte genomföra investeringen. I en sådan situation föreligger alltså ett orsakssamband, och i den delen begränsar inte kravet på beslutsrelevans den ersättningsberättigade kretsen. Istället vill jag mena att HD, genom att de sänkt beviskravet och bevisstema, utvidgat ansvaret för revisorn. Om detta var avsikten låter jag vara osagt. Bevisstemat har alltså förändrats från att den skadelidande ska visa att informationen var beslutsrelevant för denne, och att korrekt information skulle ha medfört ett annat beslut, till att visa att informationen *typiskt* sett skulle ha varit beslutsrelevant. Beviskravet har också sänkts, från att visa att informationens utevaro skulle ha medfört att investeringen inte företagits, till att visa att investeraren *allvarligt skulle ha övervägt* att inte företa investeringen. Det innebär att förutsättningarna för att visa kausalitet förbättras, och således blir det enklare för den skadelidande att hålla revisorn ansvarig. Ytterligare en utvidgning föreligger dessutom, genom att beviskravet sänkts till att endast innebära ett krav på att det av käranden hävdade förloppet ska framstå som *klart mera sannolikt* än det som svaranden påstår. Att HD genom kravet på beslutsrelevans valt att hämta inspiration från en inomobligatorisk princip för kausalitet innebär att prövningen av orsakssamband vid vårdslös revision ligger i linje med det som i DCFR förespråkas för investeringsrådgivare. Ett sådant ansvar förefaller i ljuset av den stora krets som årsredovisningen vänder sig till vara omotiverat.

För ansvar krävs emellertid även att investerarna fäst *befogad tillit* till informationen i årsredovisningen, varigenom det blev klart att det vid investeringar i derivat inte är befogat att fästa tillit till årsredovisningen, samt att en tillit förmedlad via börskursen inte är tillräcklig. Begränsningarna är i min mening goda, men de principiella skälen för att utesluta derivat kan dock ifrågasättas. Ett derivat kan exempelvis innebära exakt samma finansiella exponering som ett aktieäggande, men med dubbel avkastning och risk. Att det då inte är befogat att fästa tillit till årsredovisningen är enligt min mening inte ett övertygande argument. En annan sak är att det förefaller rimligt att avgränsa ansvaret mot dessa typer av investeringar av praktiska skäl. Ett mer övertygande skäl, också med normskyddsläran som grund, är istället att dessa ”derivatinvesterare” inte ingår i den krets som årsredovisningen typiskt sett riktar sig till, varför de inte ska åtnjuta skydd.

Bortsett från dessa två begränsningar, innebär inte heller kravet på befogad tillit någon begränsning av kretsen ersättningsberättigade vid handel på sekundärmarknaden. Detta eftersom det enligt min bedömning *kan* vara befogat att fästa tillit till årsredovisningen vid transaktioner på sekundärmarknaden. Trots att en sådan bedömning medför att kretsen

ersättningsberättigade förblir vidsträckt, kan ett helt avskärande av möjligheten till ersättning för dessa investerare enligt min mening inte anses ändamålsenlig. Detta då revisionen och årsredovisningen i hög grad är till för att skydda just denna grupp.

Är felet allvarligt skulle således ansvaret riskera att bli omfattande och vare sig kravet på befogad tillit eller beslutsrelevans avgränsar på ett tillfredsställande vis kretsen ersättningsberättigade. Antalet investerare som kan tänkas bli ersättningsberättigade är således fortsättningsvis stort. Sammantaget innebär BDO-målet ingen *större* begränsning av kretsen ersättningsberättigade, förutom vid mindre allvarliga fel, om fallet inte ska tolkas som att det vid handel på sekundärmarknaden *aldrig* är befogat att fästa tillit till årsredovisningen. En sådan slutsats ställer jag mig som framgått dock frågande till.

8.1.2 Skadans omfattning

Utöver antalet personer som är ersättningsberättigade kan ansvaret också begränsas genom att ansvaret för en redan inträffad skada begränsas, eller genom att vissa typer av skador inte ersätts. En vid krets ersättningsberättigade är inte nödvändigtvis ett problem om de möjliga skadorna är få, eller små. I utredningen har därför diskuterats hur förlustsambandet är konstruerat, och vilka skador revisorn typiskt sett kan anses ha orsakat. Slutsatsen var att det av flera anledningar åtminstone teoretiskt bör kunna göras en uppdelning i två skador, dels bolagets egen skada som beror på att korrekt information når marknaden, dels förtroendeskadorna som beror på hur informationen har hanterats. I det interna ansvaret finns också flera rättsliga argument för att en sådan uppdelning ska göras, och även i det externa ansvaret menar jag att det finns skäl för en uppdelning. En sådan uppdelning skulle innebära att de möjliga skadorna blev avsevärt mindre. Skälen för detta ska nedan sammanfattas.

Vad beträffar det interna ansvaret kan för det första anmärkas att prövningen utgår från ett hypotetiskt förlopp. Det kan då enkelt konstateras att den korrekta informationen, exempelvis en lägre vinst än som redovisats, förekommer även i ett sådant hypotetiskt förlopp. Därmed skulle skadorna på grund av den korrekta informationen ha uppstått ändå, varför den av revisorn orsakade skadan måste ses som någonting utöver det. Det finns enligt min tolkning alltså inget orsakssamband mellan den vårdslösa revisionen och den skadan. För det andra har revisorns vårdslöshet endast påverkat tidpunkten för den skada som är hänförlig till att korrekt information når marknaden, vilket kan vara grund för att inte alls betrakta den som en orsak. För det tredje bör den skada som beror på den korrekta informationen i årsredovisningen kunna anses vara en färdig skada, som revisorn inte alls orsakat. Detta argument gäller även det externa ansvaret. För det fjärde antyder också aktiebolagskommitténs uttalande, om att revisorn i vissa fall ansvarar för hela skadan, att flera skador som utgångspunkt uppstår, och att revisorn under vissa förutsättningar ska ansvara för hela skadan. En tolkning motsatsvis innebär att revisorn som utgångspunkt inte ansvarar för båda skadorna, eller annorlunda uttryckt: hela skadan.

Trots att det alltså finns fog för att hävda att det uppstår två skador, och trots att det finns rättsliga verktyg för att dela upp vad som framstår som en skada på flera, har detta inte gjorts i praxis. Inte heller i doktrin har dessa möjligheter diskuterats i någon större utsträckning vad beträffar revisorns ansvar. Detta menar jag är olyckligt, speciellt i det interna ansvaret där många övertygande argument föreligger för en uppdelning. Även om min tolkning godtas, kvarstår det dock problem. Om det alltså kan konstateras att två olika skador med två olika orsaker föreligger, finns en risk att de i praktiken inte behandlas så, eftersom skadorna inträffar exakt samtidigt (på grund av att den vårdslösa revisionen och den korrekta

informationen blir känd vid samma tidpunkt) och på samma förmögenhetsmassa, där det är svårt att styrka respektive skadas inverkan. Det föreligger därför hanteringsmässiga svårigheter och det finns därför en risk för att skadorna betraktas som en enda.

I en sådan situation är det rättsliga verktyget för att hantera problematiken en uppdelning på *delskador*. Delskador är dessvärre inte något som är utförligt behandlat, och det är inte helt säkert i vilka lägen en uppdelning kan göras, eller hur den ska göras. Visst stöd finns dock i doktrin för att med stöd i 35 kap. 5 § RB, skönmässigt uppskatta och fördela skadorna på respektive orsak. Att prövningen ständigt utgår från domstolens skön innebär också att ett osäkerhetsmoment införs i prövningen, vilket kan ifrågasättas ur rättssäkerhetssynpunkt eftersom det minskar förutsebarheten. En sådan lösning skulle dock lösa problemen hänförliga till förlustsambandet vilket enligt min mening därför är ett alternativ att beakta. Det är emellertid inte helt säkert att en sådan lösning alltid står till buds – värderingssvårigheterna kan vara för stora för att ens en skönmässig uppdelning ska kunna göras, och skadan kan också befinnas helt odelbar. Det är möjligt att ett bolags konkurs är en sådan sak som inte kan delas upp, i likhet med att en människas död i doktrin ansetts odelbar. I ett sådant fall kvarstår problematiken, och så kallad *distributiv bevisbrist* föreligger. Revisorns ansvar omfattar då båda skadorna, eftersom ansvaret vid distributiv bevisbrist blir solidariskt. Det kan inte sägas säkert om situationen vid vårdslös revision är sådan att den kan delas upp på delskador, och på denna punkt är rättsläget således osäkert, men jag har svårt att se några principiella skäl mot en sådan uppdelning på delskador. Även i denna del existerar det således möjliga rättsliga verktyg för att dela upp skadan och begränsa skadans omfattning till en rimligare nivå. Emellertid har detta inte behandlats vad beträffar revisorns ansvar i vare sig praxis eller doktrin, vilket är olyckligt då en uppdelning på delskador enligt min mening utgör en god begränsningsmöjlighet.

Utöver dessa svårigheter i att bestämma skadans omfattning när flera skador föreligger, kan andra problem uppstå. Det är möjligt att betrakta situationen som att både den vårdlösa revisionen och bolagets dåliga resultat kan ses som nödvändiga delar i ett förlopp som leder till en slutlig skada, och tas en av delarna bort skulle ingen skada föreligga. I ett sådant fall utgör de *samverkande skadeorsaker*. Situationen kan också betraktas som sådan att antingen var det endast revisorns vårdslöshet som ledde till skadan, eller endast att verksamheten gått dåligt, och det rör då *alternativa skadeorsaker*. Även i ett fall där odelbar skada uppstår kan det röra alternativa skadeorsaker. I båda dessa förlopp kan tänkas att yttre omständigheter också inverkar, såsom en sjunkande konjunktur, eller andra mer ingripande externa omständigheter som att bolagets största kund går i konkurs.

För att skydda den skadelidande är reglerna i ett sådant fall uppmjukade och mer generösa, och vid samverkande skadeorsaker är lösningen i regel solidariskt ansvar för skadevållarna, men viss tveksamhet föreligger kring hur situationen ska lösas om samverkan skett med en olyckshändelse. För *alternativa skadeorsaker* finns olika principer för att lösa situationen, där den rimligaste i min mening är en skönmässig fördelning, men även här kan solidariskt ansvar bli aktuellt, alternativt låter man bevisreglerna lösa konflikten. Vilken lösningsmodell som ska användas är alltså inte klart, men samtliga modeller innebär att den skada som revisorn ansvarar för växer. Omfattar revisorns ansvar även bolagets egen skada, kan det i min mening hävdas att revisorn på så vis står affärsrisken. Om yttre externa omständigheter påverkar förloppet omfattar ansvaret även de skadorna och således också marknadsrisken. Detta är i synnerhet sant i det interna ansvaret där något krav på transaktionssamband inte uppställs.

Gentemot de externa händelserna har dock konstaterats att adekvansläran kan avgränsa ansvaret mot dessa. Detta då en tillkommande omvärldshändelse i regel kan betraktas som oförutsebar. Den bedömningen är dock beroende av om omvärldshändelsen inträffar innan den vårdslösa revisionen, eller efter. Om den alltså redan inträffat förefaller det i högre grad förutsebart att en vårdslös revision i kombination med omvärldshändelsen leder till skada. Revisorn kan dock svårligen förutspå att den vårdslösa revisionen kommer samverka med en framtida okänd händelse som leder till skada. Även vid samverkan mellan revisorns vårdslöshet och bolagets egen skada är detta relevant – har bolagets verksamhet gått dåligt ett tag måste det beaktas i bedömningen om skadan var förutsebar. Därigenom lever revisorer i bolag som går med förlust enligt min mening extra farligt. Även normskyddsläran kan som sagt begränsa ansvaret, genom att bestämmelserna inte avser att skydda investerarna mot allehanda skador som kan drabba bolaget.

Trots att dessa begränsningsläror kan inskränka ansvaret i vissa fall, kan fortfarande flerhetsfallsreglerna innebära att ansvaret utvidgas. Det beror dock på vilken ”lösningssmodell” som används. Rör det alternativa skadeorsaker och bevisreglerna tillåts fälla avgörandet är det svårt att i allmänhet uttala sig, men situationen blir dock sådan att det blir enklare att fastställa revisorn som orsak. Ett solidariskt ansvar är självfallet mest omfattande, men i min mening finns goda skäl för att göra en skönmässig fördelning, just eftersom skadan och därmed ansvaret annars kan bli alltför omfattande. Även vid samverkande skadeorsaker blir ansvaret solidariskt, och alltså omfattande.

En sidofråga är principen om särskild mottaglighet för skada vilken enligt min mening inte ska tillämpas på området för de rena förmögenhetsskadorna. Investerar man i ett bolag där den finansiella ställningen är osäker, föreligger i regel en risk för förluster. Revisorn ska i ett sådant läge inte bli en garant för bolagets välmående.

Möjligheten till jämkning är ett annat alternativ som i sammanhanget framstår som en god möjlighet för att begränsa ansvaret. Det främsta argumentet för jämkning är i min mening skadans storlek, men den affärsmässiga kontexten och förekomsten av ansvarsförsäkring innebär att frågan måste avgöras med stor restriktivitet. Endast i undantagsfall kan således jämkning komma ifråga, och fordrar antagligen att revisorerna avslöjar taket för sin ansvarsförsäkring.

Om skälen för uppdelning på separata skador inte godtas, kommer det i realiteten innebära att revisorn annars blir ersättningsskyldig för att bolagets verksamhet har gått dåligt, ett förhållande denne varken kan påverka eller har någonting att göra med. Gentemot bolaget kan det då sägas att denne får stå en del av affärsrisken, och gentemot aktieägarna övertar revisorn marknadsrisken. Detta förefaller inte ändamålsenligt och utgör en riskallokering som inte heller förefaller rättspolitiskt försvarbar. Varför ska revisorn bära affärsrisken? Varför ska revisorn bära marknadsrisken? Om man anser att så är fallet bör goda skäl anföras. Att revisorn fick bära affärsrisken blev fallet i Prosolviamålet, där skadan förvisso behandlades som en förtroendeskada, och ett hypotetiskt förlopp var utgångspunkten för prövningen, men någon åtskillnad mellan förtroendeskadan och den egna skadan gjordes inte av vare sig hovrätten eller tingsrätten. I min mening borde möjligheten att klassa delar av den uppkomna skadan som en ”färdig skada” använts, och annars skulle en uppdelning på delskador ha skett, eftersom en viss andel av skadan rimligtvis skulle uppstått ändå. Det förefaller enligt min mening långtgående och oproportionerligt att ett skadestånd aktualiseras för hela förlusten. Ersättningsskyldigheten blir betungande och står inte i proportion till den vårdslöhet revisorn gjort sig skyldig till. Dammlucksargumentet är enligt min mening i allra högsta grad tillämpligt även i denna del, skadans storlek utgör en faktor när det ska bestämmas om

revisorns skadeståndsansvar är rimligt. En möjlig anledning till det är som konstaterat de praktiska problemen, men i min mening är en rimlig lösning på de problemen inte att låta revisorns ansvar omfatta större skador än denne orsakat. Istället borde det, som inom skadeståndsrätten i allmänhet, innebära att om skadans omfattning inte kan styrkas av käranden, utdöms inget skadestånd.

Sammantaget kan sägas att då flera skadeorsaker föreligger riskerar ansvaret att bli större, men i de mest oväntade och orimliga fallen innebär både adekvansläran och normskyddsläran en begränsning. Det innebär dock inte en begränsning i alla situationer, utan det kan även här förekomma att ansvaret förblir stort. En skönsässig fördelning är då den bästa metoden, men det är den bästa av flera dåliga metoder. Detta på grund av bristande förutsebarhet, men också för att en skönsässig fördelning alltid i någon mån kommer att vara felaktig. En lösning bör enligt min mening istället sökas där revisorns ansvar är klart avgränsat och tydligt, och inte blir föremål för uppskattningar av effekterna av dennes vårdslöshet. Hur det ska ske är däremot mera oklart.

8.1.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan konstateras att kretsen ersättningsberättigade, trots begränsningarna i BDO-målet, fortfarande riskerar att bli vid, om än mindre än vad som var fallet innan BDO-målet. Mest problematiskt är om ett allvarligt fel intas i årsredovisningen, och då innebär BDO-målets kriterier ingen begränsning av ansvaret, närmast tvärtom. Detta är dock baserat på min tolkning av BDO-målet, och kravet på beslutsrelevans och befogad tillit och rättsläget är således inte säkert på denna punkt.

Beträffande skadans omfattning har i praxis inte direkt uttalats att någon uppdelning ska göras, men min tolkning är att en uppdelning måste göras mellan förtroendeskada och egen skada. Även detta är dock en bedömning som är förenad med osäkerhet och praktiska svårigheter. I realiteten omfattar antagligen skadan, av just praktiska skäl, mer än endast förtroendeskadan. Det medför att skadans omfattning blir stor. Vidare kan det befaras att skadans omfattning växer ytterligare då det föreligger ett flerhetsfall eller bevisbrist. I vissa av dessa fall, men inte alla, kan adekvansläran eller normskyddsläran begränsa ansvaret. Det finns således situationer där revisorns ansvar kan komma att omfatta större skador än vad som faktiskt orsakats av revisorn.

Kombinationen av en vid krets ersättningsberättigade som kan drabbas av omfattande skador, där revisorn ofta anses vara orsaken, och där beviskraven är lågt ställda, innebär att det totala ersättningsansvaret för revisorn riskerar att bli stort. Omfattningen av revisorns ansvar kan på dessa punkter enligt min mening beskrivas som alltför omfattande. Konsekvenserna av detta ska nedan utvecklas.

8.2 Konsekvensanalys

Den omedelbara konsekvensen av ett stort ansvar för revisorn är klar, skadeståndsanspråken kan bli många och stora, men konsekvenserna av detta är emellertid i sin tur lite mer komplexa. Först behandlas i avsnitt 8.2.1 om skadeståndsansvaret kan sägas vara så omfattande att det riskerar att leda till konkurs, och i förlängningen till marknadsstörningar. Alldeles oavsett om man anser att det föreligger konkursrisk eller risk för marknadsstörningar, kvarstår vissa andra konsekvenser, vilka inträder ändå. I avsnitt 8.2.2 behandlas det så kallade ”deep pocket syndrome”, innebärande att skadeståndstalan riktas mot den som kan betala –

det vill säga revisorn. Vissa inkonsekvenser i regleringen som syftar till att skydda mot felaktig informationsgivning berörs sedan i avsnitt 8.2.3. Därefter behandlas i avsnitt 8.2.4 de samhällsekonomiska konsekvenserna i form av ineffektivitet som ett omfattande skadeståndsansvar riskerar att föra med sig. Regleringens ändamålsenlighet berörs löpande utifrån dessa identifierade konsekvenser.

8.2.1 Systemrisk

I inledningen nämndes att det från revisionsbyråernas sida hävdats att det på grund av ett alltför omfattande skadeståndsansvar föreligger ”en risk för undergång” för revisionsbyråerna. Det kan inte uteslutas att det finns fog för sådana påståenden – en potentiell effekt av ett stort skadeståndsansvar är att det drabbade revisionsbolaget går i konkurs. Även om betalningsförmåga finns måste det också finnas en gräns för när skadeståndskraven blir alltför omfattande, försäkringen för dyr och vinsten för delägarna i revisionsbolagen alltför liten – i ett sådant läge kan en rimlig utväg antas vara att helt enkelt lämna bolaget och låta det gå i konkurs. Att en konkursrisk förekommer förefaller enligt min mening inte otroligt, detta särskilt i ljuset av att det i avsnitt 7 ovan kunnat konstateras att det för revisorer tillgängliga försäkringsskyddet förefaller bristfälligt.

Om det som utgångspunkt för diskussion således tas att skadeståndsansvaret riskerar att bli så omfattande att en konkurs blir följden, uppstår fråga vad det kan få för konsekvenser. Om en enskild aktör av hundratals möjliga drabbas av ett så stort skadeståndsansvar att denne går i konkurs är det allvarligt, men desto allvarligare blir konkursen om endast ett fåtal aktörer existerar. Först ska därför här marknaden för revision diskuteras, och därefter, i ljuset av marknadsläget, potentiella effekter av en konkurs.

Det kan konstateras att marknadskoncentration avseende revision av aktiemarknadsbolag är hög, innebärande att det finns få revisionsbolag som kan utföra denna typ av revision. År 2006 var ett av Big Four-bolagen ansvarig revisor i 100 % av de 30 mest omsatta bolagen på stockholmsbörsen.³⁵⁸ Vid samma tidpunkt var ett av Big Four-bolagen ansvarig revisor i 93 % av de 272 börsnoterade bolagen på stockholmsbörsen.³⁵⁹ Liknande siffror återfinns i hela Europa.³⁶⁰ Marknadskoncentrationen är således *mycket hög* och en konkurs skulle öka marknadskoncentrationen ytterligare, genom att det då endast skulle finnas tre aktörer (Big Three).

Någon möjlighet för ett nytt, mindre revisionsföretag att ta en av Big Fours platser vid en konkurs synes inte föreligga, detta enligt en studie utförd vid London School of Economics. Där konstateras istället att de flesta börsföretagen antagligen skulle hålla sig till vad som då blir Big Three, detta av många skäl. Bland annat är skalan på den nödvändiga revisionen i ett aktiemarknadsbolag sådan att de mindre revisionsbolagen vare sig har resurser eller förmåga att genomföra den. Vidare framförde många mindre revisionsbyråer åsikten att skadeståndsriskerna var alltför höga i förhållande till deras finansiella ställning för att ens försöka få in en fot på den marknaden.³⁶¹ I en rapport från Storbritanniens konkurrenskommission konstateras också att ett annat hinder är att aktiemarknadsbolagen efterfrågar revisionsbyråer med stor erfarenhet av revision av börsbolag – något som endast Big Four har. Därtill konstateras att förekomsten av klausuler i lånevillkor som kräver

³⁵⁸ London School of Economics m.fl. s 20.

³⁵⁹ London School of Economics m.fl. s 23.

³⁶⁰ London School of Economics m.fl. s 20-23.

³⁶¹ London School of Economics m.fl. s 134.

användandet av en Big Four-revisor också utgör ett hinder för nya, mindre revisionsföretag att ta marknadsandelar.³⁶² Sammantaget talar således mycket för att vid en eventuell konkurs skulle helt enkelt de kvarvarande tre revisionsnätverken ta de marknadsandelar som blir tillgängliga i och med konkursen. Vilka potentiella konsekvenser en ökad marknadskoncentration och konkurs skulle kunna medföra diskuteras härnäst.

Eftersom marknadskoncentrationen är hög och riskerar att bli ännu högre vid en konkurs, kan det hävdas att det föreligger en *systemrisk* på grund av att skadeståndsansvaret är alltför omfattande. EU-kommissionen drar slutsatsen att den nuvarande situationen leder just till en riskfylld ackumulering av systemrisk hos ett fåtal aktörer, på grund av den stora marknadskoncentrationen och varje enskilt revisionsnätverks betydelse.³⁶³ Vid en undersökning framkom att branschorganisationerna samt övriga företagare ansåg att det inte finns någon systemrisk, medan akademikerna ansåg att frågan var oklar. Revisionsföretagen, offentliga myndigheter och investerare ansåg dock att marknadskoncentrationen innebar en systemrisk. Big Four pekade på det vidlyftiga skadeståndsansvaret som särskilt allvarligt.³⁶⁴ I den ovan nämnda studien utförd vid London School of Economics nås slutsatsen att en systemrisk föreligger, och en konkurs skulle därför innebära ett kraftigt minskat förtroende från marknaden, framförallt för bolagens revision. Det skulle i sin tur medföra större kapitalkostnader för bolagen och högre transaktionskostnader för samtliga aktörer, vilket skulle få långtgående effekter på samhällsekonomin.³⁶⁵ Även enligt EU-kommissionen riskerar en konkurs att leda till marknadsstörningar.³⁶⁶ Slutligen kan enligt studien en konkurs innebära att revisorer och delägare på de påverkade företagen bestämmer sig för att lämna revisionsyrket, eller åtminstone revision av aktiemarknadsbolag, eftersom det förefaller alltför riskfyllt, och kompetens skulle därmed försvinna ur branschen. Sammantaget skulle det få långtgående konsekvenser på revisionens kvalitet, men även på revisorernas oberoende och kompetens.³⁶⁷

Det kan således konstateras att en konkursrisk antagligen föreligger, vilket emellertid inte i sig kan utgöra ett argument för att skadeståndsansvaret är för stort. Aktieägarna i revisionsbolaget är inte mer skyddsvärda än aktieägarna i det bolag där den skadeståndsutlösande revisionen utförts. De potentiella effekterna på revisionens kvalitet och oberoende och det minskade förtroende och ökade kostnader det i sin tur medför, framstår däremot inte som önskvärda, och motverkar regleringens ändamål. I det hänseendet kan kombinationen av dåligt försäkringsskydd, hög marknadskoncentration och ett omfattande skadeståndsansvar anses utgöra ett problem. Det tål dock att ifrågasättas om det verkligen är skadeståndsansvaret som producerat situationen, och inte bristande konkurrensrättsliga verktyg för att hantera en alltför stor marknadskoncentration. Möjligen bör fokus istället läggas på vad som gett upphov till problemet, och inte endast symptomen. Med det sagt är ändå de potentiella marknadseffekterna oroande, och bör enligt min mening beaktas.

Det kan också tänkas att marknadskoncentrationen innebär en ”moral hazard”. Detta eftersom revisionsbolagen på grund av marknadskoncentrationen blivit så systemviktiga. Därför kan de influera regelgivande myndigheter men också strunta i att efterleva regleringen, eftersom risken för allvarliga sanktioner är liten.³⁶⁸ Det vore allvarligt om det förekommer ”moral

---

³⁶² United Kingdom Commission of Competition 2013 s 4.

³⁶³ EU-kommissionens Grönbok 2010 s 16.

³⁶⁴ Remissvar, EU-kommissionens grönbok. s 24.

³⁶⁵ London School of Economics m.fl. s 135.

³⁶⁶ EU-kommissionens Grönbok 2010 s 16.

³⁶⁷ London School of Economics m.fl. s 136.

³⁶⁸ Remissvar, EU-kommissionens grönbok. s 24.

hazard” bland revisionsbolagen. Emellertid vill jag ifrågasätta i vilken utsträckning det faktiskt förekommer. Att moral hazard tros förekomma beror enligt min uppfattning på en jämförelse med banksektorn, där vissa banker kan strunta i regleringen i visshet om att de ändå kommer bli räddade av staten. Banker bygger precis som revision till stor del på förtroende, varför det har antagits att det även för revisionsbolagen kan tänkas föreligga en ”moral hazard”. Problemet då en bank drabbas av en förtroendekris är emellertid att det ger upphov till bristande likviditet och höga räntor för den egna inlåningen – något som kan avhjälpas med mer likviditet (statligt stöd). Om ett revisionsbolag emellertid drabbas av en förtroendekris, på grund av att de struntar i regleringen, är problemet endast förtroendet för deras förmåga att genomföra högkvalitativa revisioner – inte deras finanser. Inga marknadsaktörer är finansiellt exponerade mot ett revisionsbolag, och inget statligt understöd kan avhjälpa en förtroendekris i ett revisionsbolag. Det talar för att en moral hazard inte föreligger. Emellertid måste statligt understöd med nödvändighet inte handla om rena ”bail outs”,³⁶⁹ utan kan lika gärna ta formen av ansvarsbegränsningar, skattelättnader eller annat. Moral hazard är inte heller en allt-eller-ingen fråga, utan i denna del handlar det rimligen om en glidande skala. Det kan därför inte uteslutas att en moral hazard i någon mån föreligger på grund av systemviktigheten, och att Big Four försöker utnyttja detta och framhålla sin viktiga roll för att undvika kostsamma skadestånd. Det måste här beaktas att om ansvaret begränsas med hänsyn till att det förekommer en moral hazard, minskar rimligen även den preventiva effekten av skadeståndssanktionen. Huruvida någon egentlig vinst gjorts i ett sådant läge kan ifrågasättas, utom då för revisionsbolagen som befriats från ett stort skadeståndsansvar.

Sammanfattningsvis kan sägas att det inte är självklart att det föreligger en risk för konkurs, men det är långt ifrån omöjligt. Det förefaller också finnas mycket som tyder på att på grund av den höga marknadskoncentrationen finns det en systemrisk på revisionsmarknaden, vilket gör de möjliga konsekvenserna av en konkurs allvarliga. På grund av systemrisken förefaller även en viss moral hazard föreligga. Att på grund av dessa faktorer reducera revisorernas skadeståndsansvar är möjligen en lämplig lösning på kort sikt, men i ett längre perspektiv kan det ifrågasättas om det är till nytta för värdepappersmarknadens funktion. Att istället behålla ett stort skadeståndsansvar och låta ett revisionsbolag gå i konkurs skulle antagligen motverka moral hazard. En konkurs skulle dock medföra negativa effekter för marknaden, och också bidra till marknadskoncentration och därigenom till moral hazard, och då är vi åter där vi startade. Hur dessa konsekvenser ska hanteras är således långt ifrån självklart, men de är åtminstone delvis en konsekvens av ansvarets omfattning.

8.2.2 Deep pocket syndrome

Revisorns roll som utomstående granskare innebär att denne ofta är den ende solvente aktören i ett företag i kris. Denna roll medför att skadeståndstalan av processtaktiska skäl riktas mot denne, istället för mot styrelseledamöterna eller VD:n. Eftersom revisorn dessutom har ansvarsförsäkring, och det ofta går att sätta likhetstecken mellan revisorn och ett stort revisionsbolag är det snarare regel än undantag att talan riktas mot revisorn.³⁷⁰ Trots att försäkringen är bristfällig ökar den ändå chanserna för en skadelidande att få (viss) ersättning, jämfört med att alltså söka ersättning från styrelse eller VD. Detta är vad som kallas för *deep pocket syndrome*.³⁷¹

---

³⁶⁹ Med ”bail outs” avser jag här statligt stöd i form av finansiering för att förhindra en konkurs.

³⁷⁰ Pehrson s 133.

³⁷¹ Diamant 2006 s 172; Impact assessment s17 f.

Deep pocket syndrome får flera konsekvenser, där den första redan nämnts, det vill säga att skadeståndstalan ofta riktas mot revisorn, vilket såklart förvärrar en situation där ansvaret är omfattande. Även om styrelseledamöterna eller VD:n också blir stämde och dömda till ansvar, kommer dock revisorn med största sannolikhet att bli den som får betala, då ansvaret är solidariskt, och styrelsen (ofta) saknar försäkring eller andra medel att betala med. Det ligger därmed i min mening en inneboende orättvisa i att revisorn är gemensamt och solidariskt ansvarig med styrelsen, istället för att ansvaret delas upp. Rimligen bör även styrelseledamöterna svara för att de upprättat årsredovisningen på ett vårdslöst vis. Eftersom revisorn i realiteten inte heller har ett tillräckligt försäkringsskydd i många fall är detta särskilt allvarligt.

En annan konsekvens är att den i ABL stadgade rollfördelningen mellan bolagsorganen förskjuts.³⁷² Styrelsen, som är ansvarig för att *upprätta* årsredovisningen på ett korrekt vis, behöver inte ta sitt ansvar, medan revisorn som endast är ansvarig för att *granska* styrelsens arbete, ansvarar. Styrelsen och revisorn har skilda ansvarsområden, och som nämnts tidigare är styrelsens vårdslöshet också en förutsättning för revisorns ansvar, genom att de felaktigt måste upprätta årsredovisningen för att revisorns vårdslöhet alls ska kunna leda till skada. Detta leder i normalfallet ändå inte till ett (betalnings)ansvar för styrelsen. Omfördelningen av ansvar från styrelsen till revisorn är därför inte ändamålsenlig. Detta genom att den preventiva effekten av skadeståndssanktionen vad gäller styrelsen kan förväntas bli mindre, vilket bidrar till att felaktigheter oftare förekommer. Det förefaller också inkonsekvent att inte samtliga bolagsorgan som har ett ansvar för årsredovisningens riktighet omfattas av samma försäkringskrav. Tankegångarna ovan har mycket gemensamt med Svenssons resonemang beträffande NJA 2006 s 136 ovan, som dock rörde jämkning. Resonemanget gick ut på att jämkning skulle kunna förekomma på grund av styrelsens medvållande. På ett principiellt plan håller jag alltså med Svensson om att det fordras en lösning på dessa situationer. Rättsläget ger dock enligt min tolkning små möjligheter både till uppdelning av skadan på olika skadevällare, liksom jämkning. I ett *de lege ferenda* perspektiv vore således både delskador och jämkning lämpliga lösningar för att avhjälpa problematiken beträffande ”deep pocket syndrome”.

En annan lösning som diskuterades i SOU 2008:79 var att göra revisorns ansvar subsidiärt till styrelsens, något jag inte tror är en lösning på problematiken. Skulle det göras skulle det endast övervältra problematiken på styrelsen. Det skulle innebära, precis som situationen nu kan tänkas innebära för revisorerna, svårigheter att rekrytera kompetent personal, alltför försiktiga bedömningar och en bolagsledning som i allmänhet avstår från att ta risker. Det skulle vara negativt för samhällsekonomin och problematiken har då bara flyttats från ett område till ett annat. En rimligare lösning vore enligt af Sandeberg att istället införa ett krav på obligatorisk ansvarsförsäkring även för styrelsen.³⁷³ Därigenom sprids risker och samtidigt förbättras möjligheterna för en skadelidande att få ersättning, vilket enligt min mening vore önskvärt.

8.2.3 Inkonsekvens i systemet

Det kan också hävdas att revisorn tar ett oproportionerligt stort ansvar ur ett systemperspektiv, eftersom den enda informationsgivning som är belagd med en skadeståndssanktion är just den som sker via årsredovisningen. Det är inte direkt en konsekvens av hur revisorns ansvar är

---

³⁷² Gometz s 215.

³⁷³ af Sandeberg s 406 f.

utformat, utan av hur ansvarssystemet i allmänhet är utformat vid olika former av informationsgivning. Det saknas nämligen sanktioner i ABL för den informationsgivning som sker via halvårsrapporter eller kvartalsrapporter, samt den informationsgivning som sker *ad hoc* på grund av 15 kap 6 § VPML samt Nasdaq OMX emittentregler. Skadeståndsansvar för denna information kan bara aktualiseras enligt skadeståndslagen och för ansvar krävs då brott, vilket i normalfallet innebär att ansvar utesluts. Detta trots att det är information som rör precis samma förhållande som informeras om i årsredovisningen, då årsredovisningen som ovan nämnt enligt börsens regler inte får innehålla någon ny kurspåverkande information. All information som påverkar kursen som intas i årsredovisningen måste alltså ha informerats om tidigare men i det läget kan inget ansvar aktualiseras, hur felaktig informationen än är. Först när den intas i årsredovisningen kan ansvar utkrävas av revisorn för exakt samma information, som marknaden alltså redan informerats om.

På dessa punkter menar jag att regelverket är inkonsekvent, och dessutom innebär det begränsade ansvaret för övrig information brister i investerarskyddet. Det är i min mening tydligt att investerarna blir påverkade av all den information som offentliggörs under det år som går mellan årsredovisningens offentliggöranden. Denna brist förvärrar revisorns situation ytterligare i ljuset av deep pocket syndrome, eftersom årsredovisningens offentliggörande då innebär en ”möjlighet” att kräva någon på ersättning för information som redan var känd. Ett motargument är då att eftersom informationen redan var allmänt känd vid årsredovisningens offentliggörande, kan kausalitet inte föreligga, och revisorn kan inte ansvara. Ett sådant synsätt innebär emellertid att ansvar som utgångspunkt avskärs för kurspåverkande information i årsredovisningen, eftersom den alltid ska offentliggöras innan. Det skulle innebära en stor brist i investerarskyddet, och en sådan tolkning ställer jag mig därför frågande till.

Inkonsekvensen riskerar att systemet som helhet på ett sämre sätt medverkar till uppfyllande av ändamålet, genom att någon preventiv effekt inte finns för den del av informationsgivningen som saknar sanktioner. Det får rimligen konsekvenser för informationens kvalitet, liksom marknads förtroende och investerarskyddet. Det måste dock poängteras att trots att årsredovisningen är en liten del av den totala informationsmängden, är det fortfarande den enskilt viktigaste informationskällan. På den grunden framstår det som motiverat att ansvaret för den informationen är förenat med ett större ansvar och föregås av mer ingående granskningar, än exempelvis ett vanligt pressmeddelande. Därmed inte sagt att den stora skillnad som idag finns är ändamålsenlig. Lämpligare vore enligt min mening att i någon mån utsträcka ansvaret för den löpande informationen, och samtidigt minska ansvaret något för årsredovisningen.

Även vad beträffar kretsen ersättningsberättigade kan viss inkonsekvens identifieras. Det har ovan nämnts att såväl aktieägare som passiva investerare som avstår från att handla aktier på grund av informationen, inte ingår i den ersättningsberättigade kretsen. Att de som på grund av informationen i årsredovisningen valt att avstå från en investering inte är ersättningsberättigade förefaller enligt min mening vara rimligt. Detta eftersom de saknar finansiell exponering mot bolaget, och deras intresse förefaller därmed mindre skyddsvärt.

Motiven bakom att inte tillerkänna befintliga aktieägare någon ersättning kan dock i min mening ifrågasättas, eftersom skyddsändamålet med bestämmelsen rimligen borde omfatta även befintliga aktieägare, då kravet på revision tillkommit för att tillgodose företagets ägares behov av korrekt information. De befintliga aktieägarna är enligt min bedömning lika beroende av korrekt information för att kunna fatta korrekta beslut om det fortsatta aktieägandet som aktieköpare och aktiesäljare är. Att en avgränsning på detta vis gjorts kan

också ifrågasättas utifrån syftena bakom värdepappersmarknadslagstiftningen, där ett av huvudsyftena är att skydda investerarna, och därigenom säkerställa deras förtroende till finansmarknaden. Varför är de befintliga aktieägarnas förtroende och skydd inte alls viktigt? Att dessa inte ingår i kretsen ersättningsberättigade är enligt min mening en brist i investerarskyddet. I förlängningen riskerar det att verka negativt på förtroendet för värdepappersmarknaden, vilket i sin tur medför att värdepappersmarknadens samhällsekonomiska vinst riskerar att minska. Begränsningen framstår dessutom som inkonsekvent eftersom de som väljer att behålla sin position som aktieägare inte är ersättningsberättigade, medan de som förvärvar samma position, på grundval av samma information, *är* ersättningsberättigade. Märkligast av allt är att begränsningen står direkt i strid med ordalydelsen av skadeståndsbestämmelsen, där det anges att revisorn kan ansvara ”mot aktieägare”.

Skälen *för* denna avgränsning är rimligen samma överväganden som ovan gjorts *mot* ett omfattande ansvar för revisorn, och alltså skäl med stöd i det så kallade dammlucksargumentet. Dammlucksargumentet innebär som sagt att en alltför vid krets ersättningsberättigade i sig är ett skäl för att inte medge ersättning för vissa skador. Om de befintliga aktieägarna ingår i den ersättningsberättigade kretsen riskerar den bli mycket vid, eftersom de är oerhört många, långt många fler än de som vid ett tillfälle köper eller säljer aktier. Skadan riskerar då att få proportioner som inte står i paritet med den skadegörande handlingen. Används återigen H&M som exempel, som har emitterat cirka 1,4 miljarder aktier som i skrivande stund har ett värde på cirka 275kr styck, och förlusten uppgår till 10 %, uppgår skadan till dryga 40 miljarder.³⁷⁴ En sådan skada anser inte jag stå i proportion till den vårdslösa handlingen. Därtill riskeras att det uppstår betydande problem med den praktiska hanterbarheten av en vid ansvarskrets. Detta framförallt eftersom samtliga aktieägare i bolaget har möjlighet att hävda att de skulle ha sålt sina aktier om årsredovisningen haft ett annat innehåll, och att bevisa eller motbevisa detta är på grund av det blotta antalet svårhanterligt. Med beaktande av dammlucksargumentet framstår avgränsningen i förhållande till befintliga aktieägare enligt min mening som klart mera förstälig, eftersom ansvaret annars riskerar att bli mycket omfattande. Helt ideal är emellertid inte lösningen, eftersom en grupp som är finansiellt exponerad och beroende av korrekt informationsgivning som sagt inte har någon möjlighet att utkräva ansvar. Mot detta kan dock anföras att dessa aktieägare kan kompenseras (indirekt) genom att bolaget erhåller ersättning från revisorn – men det är bara sant om även bolaget drabbats av skada – någonting som inte alls är säkert. Även om bolaget också drabbats av en skada är det inte heller säkert att bolagets och aktieägarnas skada motsvarar varandra (s.k. inkongruenta skador, bolaget förlorar 10 miljoner, men aktiekursen faller motsvarande en förmögenhetsförlust på 20 miljoner)³⁷⁵ och då saknar befintliga aktieägare skydd.

Eftersom investerarskydd är (till viss gräns) viktigt för uppfyllandet av lagstiftningens ändamål, bör enligt min mening befintliga aktieägare skyddas och omfattas av skadeståndssanktionen. Eftersom det som visats ovan skulle innebära ett *ännu* större ansvar för revisorn, kan det enligt min mening därmed dras slutsatsen att skadeståndsansvarets konstruktion i dessa situationer inte är lämplig. Ett korrekt avvägt ansvar borde omfatta både befintliga aktieägare, aktieköpare och aktiesäljare. Därtill är regleringen som nämnt ovan i detta avsnitt också inkonsekvent beträffande skyddet för den övriga informationsgivningen,

---

³⁷⁴ Information hämtad från Avanza.se 2014-04-25. H&M hade då emitterat 1 460 672 000 aktier. Antalet aktier multiplicerades med kursen (275kr) och därefter togs 10 % av det värdet. $(1\,460\,672\,000 * 275) * 0,10 = 40\,168\,480\,000$.

³⁷⁵ Se om inkongruenta skador, Ström s 578.

ad hoc och kvartals- och halvårsvis. Varför de investerare som lagt denna information till grund för sin investering inte alls är skyddsvärda framstår också som oklart. Ska ett investerarskydd upprätthållas bör det lämpligen göras för just alla investerare som förlitar sig på information från bolaget. Eftersom det leder till en potentiellt sett enorm krets ersättningsberättigade måste således *andra* begränsningar av skadeståndsansvaret till. Sådana begränsningar förefaller dock rimligare än den uppdelningen i aktieägare/aktieköpare och årsredovisning/kvartalsrapport/ad-hoc information som i dagsläget görs. Vad dessa begränsningar ska bestå i har i uppsatsen inte undersökts, men enligt min mening är det tydligt att det i svensk rätt finns ett reformbehov på denna punkt.

8.2.4 Ineffektivitet

En alltför hård lagstiftning riskerar i allmänhet också att bli samhällsekonomiskt ineffektiv, och då revisorns ansvar diskuteras är det viktigt att åtgärderna är väl avvägda och inte leder till en ökad ineffektivitet och större kostnader för samhället. Just samhällsekonomisk ineffektivitet kunde nyligen konstateras vara effekten av den hårda reglering (SOX) som följde av bolagsskandalerna i USA i början på 2000-talet.³⁷⁶ I min mening finns fog att hävda att även regleringen av revisorns ansvar är alltför hård och att det medför samhällsekonomisk ineffektivitet. Några sådana situationer diskuteras nedan.

Det kan enligt min mening ifrågasättas om regleringen av värdslös revision är alltför hård. Grund för ett sådant påstående är att det vad beträffar *värdepappersmarknaden* har hävdats att regleringen är alltför hård, och att det riskerar att leda till att värdepappersmarknaden blir sämre på att uppfylla det övergripande målet att bidra till ekonomisk tillväxt.³⁷⁷ Jag menar att samma farhågor är aktuella även vad beträffar revisorns ansvar, som utgör en del av regleringen av värdepappersmarknaden.

Att en överdrivet hård reglering kan vara ineffektiv vad beträffar revisorns ansvar, menar jag är troligt, eftersom dennes verksamhet spelar stor roll för värdepappersmarknadens funktion. Vad jag menar med en ineffektiv reglering ska härnäst utvecklas. Ett stort ansvar leder till att försäkringskostnaderna för revisionsbolagen ökar, och kostnaden för revision kan därför också förväntas öka. Kostnaden för revision kan också tänkas öka genom att aktsamhetsstandarden ökar, och varje enskild revision tar därmed mer resurser i anspråk, och kostar således mer för bolagen. Även själva processandet är dyrt, och kan i sin tur leda till att revisionskostnaderna ökar för att kunna finansiera flera pågående skadeståndsprocesser.³⁷⁸ Genom att mer medel går till att betala revisionskostnader minskar bolagens totala avkastning, och därmed vinsten för samhället. Om utvecklingen blir den att revisorn alltid ”ropar varg” vid minsta tänkbara fel, finns det enligt min mening också en risk för att värdet och tilltron till dennes påpekanden minskar. Det skulle i sin tur minska tilltron till revisionens funktion.

Ett omfattande ansvar kan också ha negativa effekter på revisionens kvalité, och därmed i förlängningen förtroendet för denna. Koch & Schunk fann år 2009 att en ökande mängd

---

³⁷⁶ Stattin s 172 f.

³⁷⁷ Hörngren & Sjöberg s 101 f. De poängterar därvidlag att ett överdrivet investerarskydd kostar mer än det smakar, även för den grupp det avser att skydda. Om skyddet är alltför stort medför det stora kostnader för företagen, vilka inte vill noteras på börsen, utan dessa finansieras istället utanför aktiemarknaden. Därtill minskar den totala avkastningen för de bolag som finns på börsen som en följd av de höga kostnaderna och på så vis får den skyddade gruppen själva betala priset för det höga skyddet. På så vis är regleringen *ineffektiv*.

³⁷⁸ Processerna är ofta omfattande och dyra – i Prosolvias uppgick till exempel PWC:s processkostnader till strax under 100 miljoner, T 4207-10, ”Prosolvias”, Hovrätten för Västra Sverige.

skadeståndsprocesser riskerar att få en signifikant effekt på revisionens kvalitet.³⁷⁹ O'Malley påpekar också att amerikanska revisorers beredvillighet att delta i utvecklingen hämmas av ett ständigt hot om skadeståndsansvar. Deras ansträngningar för att bidra till en bättre, komplettare och mer tillförlitlig finansiell rapportering minskar således på grund av skadeståndsansvaret. Därigenom riskerar revisionen att hålla en lägre kvalitet än vad som annars vore möjligt.³⁸⁰ Ett omfattande skadeståndsansvar riskerar också att innebära svårigheter att rekrytera kompetenta personer till revisorsyrket.³⁸¹ Detta eftersom stora skadestånd gör att lönsamheten i branschen sjunker och gör det mindre attraktivt att vara revisor. En hög skadeståndsrisk medför också höga försäkringspremier, vilket i sin tur påverkar lönsamheten i företaget, och det förekommer också att skadeståndstalan riktas direkt mot revisorerna, eftersom de emellanåt är personliga revisorer för bolagen, vid sidan om revisionsbolaget.³⁸² Ett stort skadeståndsansvar riskerar också att leda till att alltför försiktiga bedömningar görs.³⁸³ Det i sin tur innebär på sikt en sämre kvalitet på redovisningen och därmed även en minskad tilltro till den.

Det finns även andra fall där ett omfattande ansvar också riskerar att leda till ineffektivitet. Ovan drogs slutsatsen att revisorn i ett bolag med sviktande ekonomi lever extra farligt och om det är sant kan det leda till att vissa bolag, framförallt i högriskbranscher, får svårigheter att attrahera kompetenta revisorer varpå deras årsredovisnings värde och tillförlitlighet minskar vilket gör det svårare för dem att få finansiering. Den slutliga konsekvensen av det är en negativ effekt för den allmänna ekonomiska utvecklingen.³⁸⁴

Det faktum att det föreligger osäkerhet i så många centrala delar av bedömningen av revisorns ansvar måste också betraktas som en negativ faktor i sig, eftersom det leder till svårigheter att förutse utfallet av processer, och det bör även påverka möjligheterna för revisionsbolagen att teckna försäkring.

Sammantaget innebär ett alltför omfattande ansvar att revisionen riskerar att inte uppfylla de för lagstiftningen uppställda ändamålen. Investerarskydd är enligt Hörngren & Sjöberg endast motiverat i den mån det medverkar till värdetillväxt,³⁸⁵ och även i lagstiftningsarbetet har denna slutsats dragits.³⁸⁶ Liknande slutsatser drogs även i avsnitt 2.2 beträffande skadeståndsstadgandets ändamål. Ansvarets omfattning kan i min mening således endast sägas vara ändamålsenligt i den mån det bidrar till aktsamheten på ett lämpligt vis. Att utsträcka ansvaret därutöver för att säkerställa att enskilda investerare får ersättning är därmed inte lämpligt. Ineffektiviteten motverkar alltså det inneboende syftet med revisionen, att skapa en välfungerande marknad där transaktionskostnaderna är låga och revisionen kan bidra till tillväxten. Som konstaterats kan ett alltför stort ansvar innebära en oproportionerligt hög aktsamhetsnivå och högre revisionspremier – något som närmast bidrar till minskad samhällsekonomisk vinst. I denna del ligger således inte ansvarets omfattning i linje med lagstiftningens ändamål.

---

³⁷⁹ Koch & Schunk 2009 s 26 f.

³⁸⁰ O'Malley 1993 s 87.

³⁸¹ Humphrey and Samsonova s 117 med hänvisning till Hill m.fl.

³⁸² Detta skedde i T 4207-10, "Prosolviva", Hovrätten för Västra Sverige, och T 3420-12, "BDO", Högsta Domstolen.

³⁸³ O'Malley 1993 s 87.

³⁸⁴ Ward s 387–394.

³⁸⁵ Hörngren & Sjöberg s 102.

³⁸⁶ Prop. 2006/07:65 s 85.

8.2.5 Sammanfattning

I min mening står det efter denna genomgång klart att revisorns ansvar är för omfattande, och inte i linje med ändamålet bakom skadeståndssanktionen, det vill säga att bidra till samhällsekonomisk vinst. Detta på grund av 1) omfattningen av revisorns skadeståndsansvar, 2) revisionsbyråernas systemviktighet, 3) den orättvisa snedfördelning av ansvaret för revisorn som förekommer, 4) den inkonsekventa regleringen av informationsansvaret i allmänhet, 5) de möjliga negativa konsekvenserna i form av ineffektivitet, och 6) den oförenlighet med lagstiftningens ändamål som punkterna 1-5 innebär. Ovan i avsnitt 2.2 konstaterades att samhällsekonomisk vinst skulle uppnås genom att stimulera en rimlig aktsamhetsnivå hos revisorerna, vilken i sin tur bidrar till att upprätthålla marknadens effektivitet och allmänhetens förtroende för värdepappersmarknaden, samt till att skydda investerarna. Slutsatsen var också att dessa mål inte utgör några självändamål, utan de är främst medel för att uppnå det större målet, samhällsekonomisk vinst. Det finns således ingen poäng med effektivare marknader, eller bättre skydd för investerare, om nettoeffekten i slutändan inte är positiv.³⁸⁷ Jag menar att de listade konsekvenserna tyder på att nettoeffekten av det omfattande ansvaret riskerar att bli negativ, eller åtminstone mindre positiv än vad som är möjligt. Detta innebär att omfattningen av revisorns ansvar inte kan beskrivas som ändamålsenlig.

8.3 Polycysypunkter och avslutande reflektioner

Som en del av undersökningens syfte att belysa förhållandet mellan ansvaret vid vårdslös revision och lagstiftningens ändamål, ska några ord sägas om de avvägningar som ligger bakom revisorns skadeståndsansvar. Genom dessa avvägningar kan viss ledning fås i vad som skulle kunna tänkas vara ändamålsenligt. Med andra ord görs vissa synpunkter *de lege ferenda*, men det framförs även synpunkter på gällande rätt.

I stor utsträckning handlar i slutändan frågan om skadeståndsansvarets omfattning, eller gränser, om rättspolitiska ställningstaganden. Ska investerare alltid tillerkännas full ersättning, eller ska värdepappersmarknadens funktion premieras? Enligt min mening är det tydligt att det inom nuvarande system är svårt att förena de två målen. Vilket ska ges företräde? Motsättningen kan också beskrivas som en avvägning mellan skadeståndets funktion som ett verktyg för att åstadkomma *reparation*, eller *prevention*, vilket också har berörts ovan i avsnitt 2.2. Funktionerna utesluter inte varandra, men det kan antas att ansvarets omfattning enligt ett preventivt synsätt har en övre gräns, vilket inte finns i ett renodlat reparativt synsätt. I verkligheten blandas självfallet dessa två, men min slutsats är som sagt att det preventiva synsättet bör ges företräde. Härnäst diskuteras om en sådan slutsats har förankring i rättsystemet i övrigt.

En faktor att beakta är att det som utgångspunkt inom civilrätten saknas skadeståndsansvar för råd och information, eftersom det skulle vara helt ohanterligt och leda till alltför stora skadeståndsrisker. Endast i vissa speciella situationer, såsom vid revision, har det ansetts motiverat, eftersom mottagarna har speciell anledning att lita på informationen.³⁸⁸ Det kan utgöra ett argument både för och emot reparation. Dels kan konstateras att förhållandena vid revision är speciella, men det kan också konstateras att det vid rådgivning i största allmänhet inte införts ett ansvar, på grund av de stora problemen med att hantera det, och de stora

---

³⁸⁷ Prop. 2006/07:65 s 86.

³⁸⁸ Von Bar & Clive s 3345.

skadorna. Detta senare argument har starka kopplingar till dammlucksargumentet, som är centralt vid informationsskador. Argumentet har använts på flera platser i uppsatsen, men handlar i grunden om förutsebarhet för skadevällaren, proportionalitet till den skadegörande handlingen och praktisk hanterbarhet. I enlighet med den argumentationen är blotta faktumet att ett ansvar är stort och ohanterligt skäl för att inskränka det. Det har även i doktrinen reflekterats över om det alls är praktiskt möjligt att ekonomiskt ersätta alla aktörer på aktiemarknaden som drabbats av skador på grund av felaktig informationsgivning.³⁸⁹ Som visats är den inträffade skadan både oproportionerlig och svårhanterlig bevismässigt, låt vara att den i ett typfall inte är oförutsebar. Det skulle alltså i sig utgöra ett skäl för att inte låta den reparativa aspekten få större utrymme än vad som är motiverat av preventiva skäl.

Vidare är inställningen till ersättning för ren förmögenhetsskada restriktiv i svensk rätt, och endast i undantagsfall ersätts den – och så ser i allmänhet även rättsläget ut i övriga Europa.³⁹⁰ Det finns alltså många situationer där rena förmögenhetsskador på grund av felaktig information inte ersätts, utan kostnaden stannar på de ursprungliga skadelidande. Det finns således enligt min tolkning inga principiella hinder för att full ersättning inte ska utgå vid vårdslös revision, utan kostnaden *kan* stanna på den ursprungliga skadelidande. Om det skulle bli gällande rätt kan ifrågasättas i vilken mån den preventiva effekten fortfarande existerar, och vilka konsekvenser ett helt slopat skadeståndsansvar får för investerarskyddet. Det är en osäker fråga men utgör ett gott argument emot en inskränkning av revisorns skadeståndsansvar. Avvägningen mellan dessa två intressen måste dock inte bli fråga om allt eller inget, utan den rimligaste lösningen är troligtvis istället ett mellanting, där revisorns ansvar blir mer begränsat i kombination med att styrelse/VD i större utsträckning får ta sitt ansvar, möjligen genom ett krav på obligatorisk ansvarsförsäkring även för dessa.

Internationellt har avvägningen resulterat i strikta förutsättningar för ansvar. I engelsk rätt krävs att det mellan skadelidanden och skadevällaren föreligger ett ”relationship characterised by the law as one of ‘proximity’ or ‘neighbourhood’”, vilket innebär att det närmast behöver föreligga ett kontraktsförhållande för att orsakssamband ska föreligga,³⁹¹ och i amerikansk rätt krävs ”scienter” hos skadevällaren, vilket är att jämföras med grov oaktsamhet eller uppsåt.³⁹² För ansvar enligt ABL krävs endast ”vanlig” vårdslöshet. Det utgör i sin tur ett argument för att det svenska skadeståndsansvaret kan inskränkas, utan att det hotar investerarnas förtroende för marknaden.

Skadesituationen kan också beaktas ur ett mer allmänt perspektiv. Det finns även här en grundläggande intressekonflikten där ledningen vill framställa bolaget i så god dager som möjligt, medan det från lagstiftarens och marknadens håll finns ett intresse av så mycket och så korrekt information som möjligt. En alltför hård reglering medför att bolagen är alltför försiktiga vid sin informationsgivning, och inte berättar någonting som är förenat med osäkerhet, och en alltför mjuk reglering kan medföra ett informationsöverskott där sanningshalten ofta kan ifrågasättas. Revisionen tar plats i denna grundläggande intressekonflikten och är ett instrument för att balansera dessa intressen och en mellanväg måste enligt min mening även av denna anledning sökas.

---

³⁸⁹ Hultmark s 637.

³⁹⁰ Von bar p. 25: Frankrike, Belgien, Luxemburg och Spanien har ett gemensamt begrepp för sakskada och ren förmögenhetsskada, men alla andra länder har ren förmögenhetsskada som begrepp, vilket endast ersätts i undantagsfall. För detta finns det skäl, se p. 24.

³⁹¹ Caparo Industries v Dickman [1990] 2 AC 60, Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] AC 465. Se även Von Bar & Clive s 3345 f.

³⁹² Dotevall 2008 s 234; Samuelsson s 178; Härkönen s 272.

Något säkert kan i denna del inte sägas, men min uppfattning är att det finns goda principiella grunder för att inskränka skadeståndsansvaret. Hur detta exakt ska göras är mera oklart. Mot bakgrund av de slutsatser jag nått beträffande kravet på adekvat kausalitet ligger en stor del av problematiken i den frågan. En mer situationsanpassad prövning bör lämpligen göras. Värdepappersmarknaden präglas av speciella omständigheter, vilket också bör reflekteras i hur skadeståndsansvaret konstrueras. Genom BDO-målet har några första steg tagits i denna riktning, men i min mening behövs fler. Transaktionssambandet skulle kunna försees med ytterligare begränsningar för att begränsa den ersättningsberättigade kretsen, men en bättre reformväg vore om fokus istället lades på frågan om förlustsamband, och hur skadans omfattning ska definieras.

Fokus bör enligt min mening framöver även läggas på vilket syfte revisionen egentligen har. Vad som kan förväntas av en revision, vad revisorn utfört och vad denne inte utfört måste tydliggöras. Att revisorn uppfattas som en investeringsrådgivare måste enligt min mening vara felaktigt, och förefaller grunda sig på en grundläggande skillnad i förväntningar mellan olika grupper beträffande vad en revision ska innehålla. EU:s initiativ i frågan där revisionens roll, kvalitet och framtid utvärderas, framstår därmed som motiverat. Även på detta område behövs således reformer för att specificera syftet med revisionen.

Det finns inget enkelt svar på hur ansvarets omfattning bör se ut, men jag tror och hoppas att jag visat att omfattningen av revisorns ansvar tål att ifrågasättas, och att det bör införas ytterligare begränsningar, främst för att motverka att skadan blir oproportionerligt stor. Exakt hur detta bör göras krävs det däremot fler undersökningar för att fastställa. Även i den nuvarande ansvarsfrågan kvarstår intressanta frågor, som ansvaret för bolagets löpande informationsgivning, ansvaret gentemot de aktörer som ägnat sig åt så kallad robohandel eller algoritmhandel och även möjligheterna att föra grupptalan i denna typ av fall. Dessa möjligheter har såvitt jag kunnat utröna inte varit föremål för någon större uppmärksamhet och det vore därför en intressant aspekt att utreda vidare.

Referenser

Offentligt tryck

Propositioner

NJA II 1946 s. 178 ff.

Prop. 1972:5. *Kungl. Maj:t:s proposition med förslag till skadeståndslag m.m.*

Prop. 1975:12. *Regeringens proposition med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m.m.*

Prop. 1975:103. *Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.*

Prop. 1985/86:83. *Regeringens proposition om ersättning för miljöskador.*

Prop. 1995/96:10. *Års- och koncernredovisning.*

Prop. 1997/98:99. *Aktiebolagets organisation.*

Prop. 2000/01:146. *Oberoende, ägande och tillsyn i revisionsverksamhet.*

Prop. 2004/05:24. *Internationell redovisning i svenska företag.*

Prop. 2006/07:65. *Informationskrav i noterade företag.*

Prop. 2006/07:115. *Ny lag om värdepappersmarknaden.*

Prop. 2012/13:61. *Försenad årsredovisning och bokföringsbrott samt några revisorsfrågor.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1941:9. *Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.*

SOU 1971:15. *Förslag till aktiebolagslag m.m.*

SOU 1995:44. *Aktiebolagets organisation*

SOU 2004:47. *Näringslivet och förtroendet.*

SOU 2005:18. *Prospektansvar.*

SOU 2006:50. *En ny lag om värdepappersmarknaden.*

SOU 2008:79. *Revisorers skadeståndsansvar.*

Övrigt offentligt tryck

DS 2013:17, *Prospektansvar*

Dir 2014:36. *Revisorer och revision - nya EU-regler.*

EU-rättsakter

Direktiv

Öppenhetsdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/109/EG av den 15 december 2004 om harmonisering av insynskraven angående upplysningar om emittenter vars värdepapper är upptagna till handel på en reglerad marknad och ändring av direktiv 2001/34/EG.

MiFID-direktivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/39/EG av den 21 april 2004 om marknader för finansiella instrument.

Marknadsmissbruksdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/6/EG av den 28 januari 2003 om insiderhandel och otillbörlig marknadspåverkan.

Prospektdirektivet, Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/71/EG av den 4 november 2003 om de prospekt som skall offentliggöras när värdepapper erbjuds till allmänheten eller tas upp till handel.

Revisorsdirektivet, det åttonde bolagsdirektivet. Europaparlamentets och Rådets Direktiv 2006/43/EG av den 17 maj 2006 om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd

redovisning och om ändring av rådets direktiv 78/660/EEG och 83/349/EEG samt om upphävande av rådets direktiv 84/253/EEG

Förslag

Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2006/43/EG om lagstadgad revision av årsbokslut och sammanställd redovisning, KOM (2011) 778 slutlig

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om särskilda krav avseende lagstadgad revision av företag av allmänt intresse, KOM (2011) 779 slutlig

Övrigt

Rapport till Europeiska Kommissionen 2001. Thieffry & Associates: *A study on systems of civil liability of statutory auditors in the context of a Single Market for auditing services in the European Union.*

Kommissionens rekommendation 2008/473/EG av den 5 juni 2008 om begränsning av det civilrättsliga ansvaret för lagstadgade revisorer och revisionsföretag (EUT L 162/39, s. 39, 21.6.2008, Celex 32008H0473).

Kommissionen, *Commission staff working document, Accompanying Document to the Commission Recommendation Concerning the Limitation of the Civil Liability of Statutory Auditors and Audit Firms, Impact Assessment*, Parl. Eur. Doc. {C(2008) 2274 final} {SEC(2008) 1974} Citeras Impact Assessment.

Kommissionens Grönbok 2010, *Revisionspolitik: Lärdomar från krisen*. KOM(2010) 561 slutlig.

Kommissionen, Summary of responses. Green paper 2010, Audit Policy: Lessons from the Crisis. Citeras Remissvar på Kommissionens grönbok.

Rättsfall

Dansk rätt

U 1968 s 282 H

Engelsk rätt

Caparo Industries v Dickman [1990] 2 AC 605

Hedley Byrne & Co. Ltd. v. Heller & Partners Ltd. [1964] AC 465

EU-domstolen

Mål 14/83, Von Colson och Kamann v. Land Nordrhein-Westfalen.

Mål C-106/89, Marleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA.

Mål C-397-403/01, Pfeiffer m.fl. mot Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV.

Högsta Domstolen

NJA 1959 s 552

NJA 1961 s 425

NJA 1964 s 177

NJA 1977 s 176

NJA 1981 s 622

NJA 1982 s 421

NJA 1987 s 692
NJA 1988 s 226
NJA 1993 s 41 I och II
NJA 1993 s 764
NJA 1996 s 224
NJA 1998 s 625
NJA 1998 s 734
NJA 1998 s 893
NJA 2001 s 368
NJA 2001 s 878
NJA 2006 s 136
NJA 2011 s 454
NJA 2012 s 597
NJA 2013 s 145
T 3420-12, ”BDO”

Hovrätterna

RH 28:84
T 1799-07, Hovrätten över Skåne och Blekinge.
T 4207-10 ”Prosolvía”, i Hovrätten för Västra Sverige.
T 1845-12 ”Countermine” i Svea Hovrätt.

Tingsrätterna

T 9111-11, ”HQ-Bank”, i Stockholms Tingsrätt

Statistik och rapporter

London School of Economics, Ewert, Ralf, *Study on the Impact Auditors' Liability Regimes*, Final Report To EC-DG Internal Market and Services (MARKT/2005/24/F) 2005. Citeras London School of Economics m.fl.

United Kingdom Competition Commission, *Statutory Audit Services Market Investigation, Liability, Insurance and Settlements*, 2012. Citeras United Kingdom Competition Commission 2012.

United Kingdom Competition Commission, *A report on the provision of statutory audit services to large companies in the UK*, Final Report, 2013. Citeras United Kingdom Competition Commission 2013.

Litteratur

Af Sandeberg, C. *Prospektansvaret; caveat emptor eller caveat venditor*. 2001. Citeras af Sandeberg 2001.

Afrell, L, Klahr, H, Samuelsson, P, *Lärobok i kapitalmarknadsrätt*, andra uppl., Juristförlaget 1998.

Afrell, L, *Regelgivningen från Bryssel – till nytta för den svenska värdepappersmarknaden?* i Regelfrågor på en förändrad kapitalmarknad, Corporate Governance Forum, Nord, G och Thorell, P, (red.) Corporate Governance Forum. Jure 2009.

Agell, A, *Orsaksrekvisit och beviskrav i skadeståndsrätten*, i Festskrift till Per Olof Ekelöf, Stockholm 1972, s. 1 ff. Citeras Agell 1972.

Agell, A, *Rationalitet och värderingar i rättsvetenskapen*, SvJT 2002 s 243 ff. Citeras Agell 2002.

Andersen, A & Co., Coopers and Lybrand, Deloitte and Touche, Ernst and Young, KPMG Peat Marwick, Price Waterhouse, *The liability crisis in the United States: impact on the accounting profession*. Journal of Accountancy, 174(5): 19–23, s. 1. Citeras Andersen m.fl.

Andersson, H, *Skyddsändamål och adekvans*, 1993. Citeras Andersson 1993

Andersson, H, *Kausalitetsproblem – kausalitet eller problem?* i Festskrift till Anders Agell, s 19 ff., 1994. Citeras Andersson 1994

Anderson, S, Johansson, S, Skog, R, *Aktiebolagslagen. En kommentar, del I-III*. Supplement 8, Norstedts 2013. Citeras Andersson m.fl.

Bengtsson, B, *Om jämkning av skadestånd*, Norstedts 1982.

Bengtsson, B & Strömbäck, E, *Skadeståndslagen en kommentar*, fjärde uppl., Norstedts, 2011.

Bertucelli, R, E., *Captive Insurance Companies, An Opportunity for Closely Held Companies*. The CPA Journal, Volym 81, Nummer 2, p. 60 ff. 2011.

Bhattacharya, U, Daouk, H, *The World Price of Insider Trading*. The Journal of Finance, vol. 57 (1) 2002. S 75-108. Även tillgänglig på:
https://faculty.fuqua.duke.edu/~charvey/Teaching/BA453_2005/BD_The_world.pdf

Brännström, D och af Ekenstam, A-C, *Revisionsberättelsen, startskottet för ett angeläget lärande*. FAR 2013.

Båvestam, U, *Något om den skadeståndsrättsliga betydelsen av försäkransmeningar i börsbolagens årsredovisningar*, i SvJT 2006 s 44 ff.

Carlsson, M, *Arbetskada. Samspelet mellan skadestånd och andra ersättningsanordningar*. Jure 2008.

Diamant, A, *Högsta domstolen om jämkning av revisorers skadeståndsskyldighet*, i JT 2006/07 nr 1 s 165 ff. Citeras Diamant 2006.

Diamant, A, *Revisorers rapportering till värdepappersmarknaden*, i Regelfrågor på en förändrad kapitalmarknad, Nord, G och Thorell, P, (red.) Corporate Governance. Forum Jure 2009. Citeras Diamant 2009.

Dotevall, R, *Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör*, 1989. Citeras Dotevall 1989.

Dotevall R, *Bolagsledningens skadeståndsansvar*, andra uppl., Norstedts 2008. Citeras Dotevall 2008

Dotevall R, *Några reflektioner kring culpabedömningen vid informationsansvar för styrelseledamot i aktiemarknadsbolag*, i Tidsskrift for Rettsvitenskap, vol. 126, 4–5/2013, s. 609–619. Citeras Dotevall 2013.

Dotevall, R, *Domen i Prosolia bidrar till att klargöra innebörden av god revisionssed*, i Ackordcentralen nyheter nr 3 2013, s 8 ff. Citeras Dotevall i Ackordcentralen Nyheter 2013.

Dufwa, B, *Flera skadeståndsskyldiga*, Juristförlaget 1993. Citeras Dufwa 1993.

Ekelöf, P O, Edelstam, H, Heuman, L, *Rättegång, fjärde häftet*, sjunde uppl., Norstedts 2009.

- Gleick, J, *Chaos: making a new science*. Vintage, 1987.
- Gometz, U, *HD vidgar revisorns skadeståndsansvar?* i JT 1996/97 nr. 1, s 214 ff.
- Gregow, T, *Prosolviadomen*, i SvJT 2013 s 1032 ff.
- Grönfors, K, *Ändamål och funktion*, i JT 1990/00 nr 3 s 523 ff.
- Hellner, J, *Skadeståndsrätt*, tredje uppl., Norstedts 1976. Citeras Hellner 1976.
- Hellner, J, *Adekvat kausalitet vid ren förmögenhetsskada*, i JT 1999/00 s 1 ff. Citeras Hellner 1999.
- Hellner, J & Radetzki, M, *Skadeståndsrätt*, åttonde uppl., Norstedts 2010. Citeras Hellner & Radetzki.
- Hill, J, Metzger, M, & Wermert, J, *The spectre of disproportionate auditor liability in the savings and loan crisis*. Critical Perspective on Accounting, 5(2), s 133–177, 1994. Citeras Hill m.fl.
- Hultmark, C, *Några synpunkter på ansvaret för styrelseledamöter i aktiebolag*, i SvJT 1988 s 635 ff.
- Humphrey, C, Samsonova, A, *A Crisis of Identity? Juxtaposing Auditor Liability and the Value of Audit*, i Accounting and Regulation New Insights on Governance, Markets and Institutions, Di Pietra, R, McLeay, S, Ronen, J (red.), Springer 2014.
- Härkönen, E, *Aktiemarknadsbolagets informationsgivning – särskilt om amerikansk och svensk reglering av selektiv information på sekundärmarknaden för värdepapper*. Jure 2013. Citeras Härkönen.
- Hörngren, L, Sjöberg, G, *Statlig reglering av handel med aktier*, i Regelfrågor på en förändrad kapitalmarknad, Nord, G, Thorell, P (red.) Corporate Governance Forum. Jure 2009.
- Institute of Chartered Accountants of Alberta, *Opportunity, Equity and Fairness: Accountant's Liability - A Need to Better Balance Interests, a Draft Discussion Paper*. 1994.
- Jareborg, N, *Rättsdogmatik som vetenskap*, i SvJT 2004 s. 4 ff.
- Johansson S, *Svensk Associationsrätt i huvuddrag*, tionde omarbetade upplagan, Stockholm 2011. Citeras Johansson 2011.
- Kumlien, J, *Något om den aktiebolagsrättsliga jämningsregeln*, i SvJT 2009 s 842 ff.
- Karlgren, H, *Skadeståndsrätt*, femte uppl., 1972.
- Kleineman, J, *Ren förmögenhetsskada, särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*. Juristförlaget 1987. Citeras Kleineman 1987.
- Kleineman, J, *Begreppsbildningen och den skadeståndsrättsliga analysen*, i JT 1993/94 nr 4 s 718 ff. Citeras Kleineman 1993.
- Kleineman, J, *Adjustment of the tortious liability of professionals. Some reflections on current legal developments*, i Essays in Honor of Hugo Tiberg, Wetterstein, P, Beijer, A (red.) Juristförlaget 1996. Citeras Kleineman 1996.
- Kleineman, J, *Skadeståndsrättens tillväxt – ett samhällsproblem eller en rättvisefråga?* i SvJT 2003 s 319. Citeras Kleineman 2003.

- Kleineman, J, *Det skadeståndsrättsliga informationsansvarets särart*, i Festskrift till Peter Seipel, Norstedts 2006. Citeras Kleineman 2006.
- Kleineman, J, *Ren förmögenhetsskada – den fortsatta rättsutvecklingen*, i Festskrift till Gertrud Lennander, Jure 2010. Citeras Kleineman 2010.
- Kleineman, J, *Ang. revisorers skadeståndsansvar mot tredje man och då särskilt frågan om hur kretsen ersättningsberättigade skall bestämmas*, Rättsutlåtande i mål T 3420-12, ”BDO”, aktbilaga 5, 2012. Citeras Kleineman 2012.
- Kleineman, J, *Rättsdogmatisk metod*, i Korling, F & Zamboni M (red.), *Juridisk Metodlära*, 2013. Citeras Kleineman 2013.
- Koch, C. W, Schunk, D, *Limiting auditors’ liability? - experimental evidence on behavior under risk and ambiguity*. Working Paper. 2009, Tillgänglig på: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=982027.
- Korling, F, *Rådgivningsansvar – särskilt avseende finansiell rådgivning och investeringsrådgivning*, Jure 2010.
- Kraakman, R, Armour, J, Davies, P, Enriques, L, Hansmann, H. B., Hertig, G, Hopt, K. J., Kanda, H, Rock, E, B., *The anatomy of corporate law: a comparative and functional approach*. 2 uppl., Oxford University Press. 2009. Citeras Kraakman m.fl.
- Love, I, Himmelberg C., P., Hubbard, G, R., *Investor Protection, Ownership and the Cost of Capital*. World Bank Research Group 2002. Tillgänglig på: <http://elibrary.worldbank.org/doi/book/10.1596/1813-9450-2834>
- Lundqvist, F, *Konkurrerande skadeorsaker – särskilt vid miljöskada*, i JT 98/99 nr 1 s 90 ff.
- Moberg, K, *Bolagsrevisorn*, tredje uppl., Norstedts 2006.
- Munck, J, *Självregleringen på värdepappersmarknaden*, i JT 2006/07 nr 3, s 553 ff. Citeras Munck 2006.
- Nerep, E och Samuelsson, P. *Aktiebolagslagen – En djup kommentar*, uppdatering 2013:1, Karnov Group Sweden AB, Stockholm 2013. Citeras Nerep & Samuelsson
- Norberg, C och Thorell, P, *Ökar den nya redovisningsstillsynen förtroendet för börsföretagens finansiella rapportering?* i Regelfrågor på en förändrad kapitalmarknad, Nord, G och Thorell, P (red.) Corporate Governance Forum, Jure 2009.
- Nyström G, och Sjöman, E. *Aktieägarnas intresse, målbolagsstyrelsens ansvar*, i Aktieägares rättigheter, Svernlöv, C (red), Stockholm Centre for Commercial Law, Nr 10, 2009. Citeras Nyström & Sjöman 2009
- O’Malley, S.F., *Legal liability is having a chilling effect on the auditor’s role*. Accounting Horizons, 1993 nr 7(2) s 82-87.
- Peczenik, A, *Causes and Damages*, Skrifter utgivna av Juridiska föreningen i Lund, 1979.
- Peczenik, A, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts 1995.
- Pehrson, L, *Omfattande ansvar för bolagsrevisorer*, i JT 1996/97 nr. 1 s 133 ff.
- Persson, U, *Skada och värde*, 1953.
- Radetzki, M, *Orsak och skada – om tolkning av ansvarsbärande orsaksvillkor i avtal om egendomsförsäkring*, Jure 1998. Citeras Radetzki 1998.

Radetzki, M, *Skadeståndsberäkningen vid sakskada*, andra uppl., Svenska försäkringsföreningen 2012. Citeras Radetzki 2012.

Samuelsson, P, *Information och ansvar*. Norstedts 1991. Citeras Samuelsson 1991.

Samuelsson, P, *Rättsutlåtande*, i mål T 1845-12 ”Countermine” vid Svea Hovrätt. Aktbilaga 4. Citeras Samuelsson 2012.

Sandgren, C, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?* Tidsskrift för Rettsvitenskap 04-05/2005, s 648 ff.

Sandström, T, *Svensk aktiebolagsrätt*, fjärde uppl., Norstedts 2012. Citeras Sandström 2012.

Saxén, H, *Skadeståndsrätt*, 1975. Citeras Saxén 1975.

Saxén, H, *Konkurrerande skadeorsaker*, i Tidsskrift för Rettsvitenskap 1987 s 325 ff. Citeras Saxén 1987.

Schultz, M, *Kausalitet, studier i skadeståndsrättslig argumentation*. Jure 2007. Citeras Schultz 2007.

Schultz, M, *Orsakssamband och bevisbörda*, i Festskrift till Lars Heuman, Kleineman, J, Westberg, P, Carlsson, S (red.) Jure 2008. Citeras Schultz 2008.

Schultz, M, *Adekvansläran, vänbok till Jan Kleineman och Stockholm Centre for Commercial Law*, Jure 2010. Citeras Schultz 2010.

Schultz, M, *Kausalitetspraktikan*, i SvJT 2011 s 465. Citeras Schultz 2011.

Schultz, M, *Några frågor i kommersiell skadeståndsrätt*, i SvJT 2013 s 1017. Citeras Schultz 2013.

Sevenius, R, *Företagsförvärv – en introduktion*, Studentlitteratur 2003.

Skog, R, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, tjugotredje uppl., Norstedts 2011. Citeras Skog.

Stattin, D, *Skandaldriven och problemdriven reglering*, i Reglerfrågor på en förändrad kapitalmarknad, Nord, G, Thorell, P (red.) 2009.

Ström, A, *Bolagsledningens skadeståndsansvar gentemot enskilda aktieägare vid indirekt skada*, i JT 2001/2 nr 3, s 578-609.

Strömholm, S, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning. En lärobok i allmän rättslära*. Femte uppl., Norstedts 1996.

Svensson, B, *Prosolvadomen ökar skadeståndsrisker för många*, i tidningen Balans 4 oktober 2013. Citeras Svensson 2013.

Svensson, B, *Prosolvärd och normskyddsläran*, i tidningen Balans #3/2014. Citeras Svensson 2014a.

Svensson, B, *Jämkning av revisorns skadeståndsansvar*, Ny Juridik 2014:1 s 7 ff. Citeras Svensson 2014b.

Svernlöv, C, *Styrelse- och VD-ansvar i aktiebolaget, en introduktion*, andra uppl., Norstedts 2012. Citeras Svernlöv 2012.

Svernlöv, C, *Parallella världar – Prosolvadomen och det aktiebolagsrättsliga skadeståndsansvaret*, i tidningen Balans 9/2013. Citeras Svernlöv i Balans 2013.

Svernlöv, C, *Prosolvadomen – en djup respekt för det sannolika*, i JT 2013/14 nr 3 s 682 f. Citeras Svernlöv 2013.

Svernlöv C, *Revisorers skadeståndsansvar i framtiden*, SNS Analys nr 13, januari 2014. Citeras Svernlöv 2014.

Thorson, B, *Erstatningsrettslig vern for rene formuestap*, Gyldendal Akademisk 2011.

Trolle, A, *Skandalbolagen Enron, Parmalat och Skandia – revisorernas ansvar*, Ny Juridik 4:04 s 35 ff.

Von Bar, C, *The Common European Law of Torts, Volume Two*, Oxford University Press, 2000.

Von Bar, C, & Clive, E, *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law - Draft Common Frame of Reference (DCFR), Full Edition*. 2008. Citeras Von Bar & Clive.

Ward, G. *Auditors' liability in the UK: the case for reform*. Critical Perspectives on Accounting, 10(3), s 387-394, 1999.

Övrigt

Ackordcentralen nyheter, *Prosolvia*, nr 3 2013. (ingen författare angiven)

Affärsvärlden, *Special: Revision - Stäm din revisor*, 1998-12-01, Affärsvärldens nätupplaga. Hämtad 2014-05-12, tillgänglig på:

<http://www.affarsvarlden.se/hem/nyheter/article2529775.ece>

Davies, J, *A Shared Shield*, Association of Chartered Certified Accountants, tillgänglig på <http://www.accaglobal.com/gb/en/discover/ab-articles/audit-assurance/sharper-shield.html>.

Forsberg, B, *Så betalar PWC förlikningen*, Affärsvärldens nätupplaga, Publicerad 24 september 2013, hämtad 28 mars 2014.

Hughes, J, *New Century liquidators sue KPMG for \$1bn*, Financial Times nätupplaga, 2009-04-01, hämtad 2014-03-31. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/05ef6a40-1ee9-11de-a748-00144feabdc0.html>

Isaksson, T, *Öhrlings Skandaluppdrag*, SvD Näringsliv nätupplaga, 2007-03-27, hämtad 2014-05-12, tillgänglig på http://www.svd.se/naringsliv/nyheter/sverige/ohrlings-skandaluppdrag_7136149.svd

Kleineman, J, *Revisorers och andra professionella konsulter ansvar i ett nästan försäkringslöst gränsland – nya utmaningar för advokater och domstolar?* På Läppstiftet Konferens 2014-03-27 i Göteborgs Domarakademi regi. Citeras Kleineman seminarium 2014

Olsson, E, *Förlikning efter Prosolvia-domen*, DN-ekonomi, nätupplaga 2013-09-24. Hämtad 2014-05-08. <http://www.dn.se/ekonomi/forlikning-efter-prosolvia-domen/>

PwC, Pressmeddelande: *PwC, Nils Brehmer och Prosolvias konkursbo förlikas*. PwC Pressrum online, publicerad 2013-09-24, hämtad 2014-05-08.

Svensson, E-M, *Juridik och rättsvetenskap*, föreläsning på Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet 2014-02-21.

Sunderland, R, *Equitable affair shows it's time for regulators to bring auditors to book*, The Guardians nätupplaga 2010-06-06. Hämtad 2014-03-31. <http://www.theguardian.com/business/2010/jun/06/equitable-life-ernst-and-young>

Författaren registrerades på kursen första gången i januari, VT 2014. Examinationstillfället är i maj 2014. Författaren har ej omregistrerats på kursen.